

Εκτίμηση της Κατανομής του Εισοδήματος από Εισερχόμενο Τουρισμό, ως προς το μέρος που παραμένει στη χώρα και σε αυτό που επανεξάγεται στο εξωτερικό

ΜΕΛΕΤΗ

**του Κέντρου Προγραμματισμού
και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ)**

Συγγραφική ομάδα

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΤΣΕΚΕΡΗΣ

ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΣΚΟΥΛΤΣΟΣ

**κατ' ανάθεση
του Ινστιτούτου του Συνδέσμου Ελληνικών
Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΙΝ.ΣΕΤΕ)**

ΑΘΗΝΑ, ΙΟΥΛΙΟΣ 2015

Περιεχόμενα

1	Εισαγωγή	12
2	Ο Εισερχόμενος Τουρισμός στην Ελλάδα.....	14
2.1	Αφίξεις μη κατοίκων στην Ελλάδα	14
2.2	Διανυκτερεύσεις εισερχόμενων τουριστών.....	15
2.3	Μέση διάρκεια παραμονής μη κατοίκων στην Ελλάδα.....	19
2.4	Τουριστικές εισπράξεις	20
3	Η τουριστική προσφορά στην Ελλάδα	22
3.1	Ξενοδοχειακό δυναμικό.....	22
3.2	Εργατικό δυναμικό στον τουρισμό.....	24
3.3	Αρχαιολογικοί χώροι και Μουσεία	28
4	Η Σημασία του Τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία.....	30
4.1	Συμβολή και (άμεσες και έμμεσες) επιδράσεις στο προϊόν	30
4.2	Συμβολή και (άμεσες και έμμεσες) επιδράσεις στην απασχόληση	33
4.3	Διαρθρωτικές σχέσεις του τουρισμού με άλλες δραστηριότητες.....	37
5	Μεθοδολογία της Έρευνας.....	42
5.1	Ερωτηματολόγιο.....	42
5.2	Δειγματοληψία	43
5.3	Έρευνες εκτός καταλυμάτων.....	44
6	Αποτελέσματα Έρευνας	45
6.1	Αποτελέσματα πρωτογενούς έρευνας στα καταλύματα.....	45
6.2	Εκτίμηση του ποσοστού διαρροής του εισερχόμενου εισοδήματος στα καταλύματα της χώρας.....	59
6.2.1	Ποσοστό διαρροής από την κατανάλωση προϊόντων.....	59
6.2.2	Αμοιβές και κόστος μισθοδοσίας.....	62
6.2.3	Τεχνολογικός Εξοπλισμός.....	62
6.2.4	Συνολικό ποσοστό διαρροής εισερχόμενου εισοδήματος στα καταλύματα....	63
6.3	Διαρροές από την κατανάλωση εκτός καταλυμάτων	68
6.4	Συνολικό ποσοστό διαρροών εισοδήματος από τις δαπάνες εισερχόμενων τουριστών	72

7	Συμπεράσματα – Προτάσεις.....	76
7.1	Σύνοψη συμπερασμάτων.....	76
7.2	Περιορισμοί.....	77
7.3	Προτάσεις πολιτικής.....	78
8	Αναφορές.....	82
8.1	Ελληνικές.....	82
8.2	Ξενόγλωσσες.....	82
9	Παραρτήματα.....	83
9.1	Ερωτηματολόγιο προς καταλύματα.....	83
9.2	Ερωτηματολόγια για την κατανάλωση εκτός καταλυμάτων.....	91
9.2.1	Εισαγωγικό κείμενο.....	91
9.2.2	Ερωτηματολόγιο για την κατανάλωση στα ενοικιαζόμενα αυτοκίνητα.....	92
9.2.3	Ερωτηματολόγιο για την κατανάλωση στις επιχειρήσεις εστίασης.....	94
9.2.4	Ερωτηματολόγιο για την κατανάλωση στα τουριστικά λεωφορεία.....	96
9.2.5	Ερωτηματολόγιο για την κατανάλωση στα τουριστικά γραφεία.....	98
9.2.6	Ερωτηματολόγιο για την κατανάλωση στα εμπορικά καταστήματα.....	99

Περιεχόμενα Πινάκων

Πίνακας 2.1: Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών στα ξενοδοχειακά καταλύματα της χώρας ανά Νομό, 2013	16
Πίνακας 2.2: Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών ανά κατηγορία ξενοδοχειακού καταλύματος (2012)	18
Πίνακας 3.1: Αναλογίες Κλινών και Μονάδων κάθε κατηγορίας ξενοδοχείου επί του συνόλου της χώρας (2013)	22
Πίνακας 3.2: Αριθμός απασχολούμενων στον τουρισμό και μερίδια (%) απασχόλησης στους κλάδους των καταλυμάτων και της εστίασης (σύνολο έτους 2014)	24
Πίνακας 3.3: Αριθμός απασχολούμενων (άνω των 15 ετών) στα καταλύματα και την εστίαση, ανά Περιφέρεια και τρίμηνο του 2014	26
Πίνακας 3.4: Περιφερειακά μερίδια (%) απασχόλησης στα καταλύματα και την εστίαση, ανά τρίμηνο του έτους 2014	26
Πίνακας 3.5: Εποχιακά (ανά τρίμηνο) μερίδια (%) απασχόλησης στα καταλύματα και την εστίαση, ανά Περιφέρεια, κατά το έτος 2014	27
Πίνακας 4.1: Εξέλιξη και συμμετοχή των δραστηριοτήτων του τουρισμού και συναφών κλάδων στο εθνικό σύνολο της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας (σε εκατ. ευρώ σε σταθερές τιμές έτους 2010), μεταξύ των ετών 2004-2013	31
Πίνακας 4.2: Μέση μεταβολή και συμβολή των δραστηριοτήτων του τουρισμού και συναφών κλάδων στο εθνικό σύνολο της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας, 2004-2013	31
Πίνακας 4.3: Άμεσες, έμμεσες (χωρίς και με την επίδραση της κατανάλωσης) και συνολικές επιδράσεις στο προϊόν (σε εκατ. €) από μια αύξηση της ζήτησης κάθε κλάδου κατά €1 εκατ.	32
Πίνακας 4.4: Μέση μεταβολή, συμμετοχή και συμβολή των δραστηριοτήτων του τουρισμού στο εθνικό σύνολο της απασχόλησης, 2008-2014	34
Πίνακας 4.5: Μέση μεταβολή, συμμετοχή και συμβολή άλλων δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τον τουρισμό στο εθνικό σύνολο της απασχόλησης, 2008-2014	35
Πίνακας 4.6: Άμεσες, έμμεσες (χωρίς και με την επίδραση της κατανάλωσης) και συνολικές επιδράσεις στην απασχόληση (εργαζόμενοι) από μια αύξηση της ζήτησης κάθε κλάδου κατά €1 εκατ.	36
Πίνακας 4.7: Οι πλέον διασυνδεδεμένοι κλάδοι της ελληνικής οικονομίας ως προς τον συνολικό βαθμό κεντρικότητάς τους	38
Πίνακας 4.8: Οι 10 κλάδοι με τον μεγαλύτερο βαθμό συσχέτισης (κατά Pearson) των διακλαδικών συνδέσεων τους ως προς αυτές του τουρισμού.	41
Πίνακας 6.1: Μέσος όρος Αφίξεων και Διανυκτερεύσεων στα καταλύματα του δείγματος ..	47
Πίνακας 6.2: Μέσος όρος συνολικών εσόδων ανά κατηγορία καταλύματος (€)	49

Πίνακας 6.3: Μέσος όρος συνολικού λειτουργικού κόστους (πλην αμοιβών) ανά κατηγορία καταλύματος (€)	50
Πίνακας 6.4: Μέσος όρος αριθμού εργαζομένων κατοίκων και μη κατοίκων Ελλάδος στο μόνιμο και το εποχιακό προσωπικό στα καταλύματα του δείγματος.....	53
Πίνακας 6.5: Παραδείγματα τοπικών/εγχώριων προϊόντων που δεν επιλέγονται ή επιλέγονται μερικώς στα καταλύματα και οι αντίστοιχοι λόγοι, όπως εκφράστηκαν σε απαντήσεις των ξενοδόχων.....	56
Πίνακας 6.6: Παραδείγματα τοπικών/εγχώριων προϊόντων που επιλέγονται στα καταλύματα και οι αντίστοιχοι λόγοι επιλογής, όπως εκφράστηκαν σε απαντήσεις των ξενοδόχων	57
Πίνακας 6.7: Παραδείγματα τοπικών/εγχώριων προϊόντων, η διάθεση των οποίων θα μπορούσε να συμβάλει στην περαιτέρω μείωση των εκροών των εσόδων σε εισαγόμενα προϊόντα, σύμφωνα με απαντήσεις των ξενοδόχων	57
Πίνακας 6.8: Χαρακτηριστικά παραδείγματα στρατηγικών που προτάθηκαν από τους ξενοδόχους με στόχο την μείωση των διαρροών των τουριστικών εισπράξεων.....	58
Πίνακας 6.9: Μέσος όρος (%) διαμοιρασμού των λειτουργικών εξόδων (εκτός αμοιβών) ανά κατηγορία καταλύματος	60
Πίνακας 6.10: Αναλυτικά ποσοστά διαρροής εισοδήματος σε εισαγόμενα προϊόντα ανά κατηγορία καταλύματος	61
Πίνακας 6.11: Ποσοστό διαρροής σε αμοιβές μη κατοίκων Ελλάδος ανά κατηγορία καταλύματος.....	62
Πίνακας 6.12: Ποσοστό διαρροής εισερχόμενου εισοδήματος σε εισαγόμενα προϊόντα τεχνολογικού εξοπλισμού.....	63
Πίνακας 6.13: Ποσοστά συμμετοχής κάθε κατηγορίας εξόδων στα συνολικά έσοδα των καταλυμάτων	64
Πίνακας 6.14: Συνολικό ποσοστό εισερχόμενου εισοδήματος που επανεξάγεται στο εξωτερικό από τα καταλύματα	65
Πίνακας 6.15: Συντελεστής αγοραστικής δύναμης με βάση τις τιμές των δωματίων στα Ελληνικά ξενοδοχεία (2013)	66
Πίνακας 6.16: Τελικό ποσοστό εισερχόμενου εισοδήματος στο εξωτερικό από τα καταλύματα (Εθνικό Επίπεδο)	67
Πίνακας 6.17: Δαπάνες εισερχόμενων τουριστών ανά κατηγορία δραστηριότητας.....	68
Πίνακας 6.18: Εκτίμηση ποσοστιαίας κατανομής της δαπάνης των εισερχόμενων τουριστών	69
Πίνακας 6.19: Συντελεστές εισαγόμενης συνιστώσας ανά κατηγορία δραστηριότητας.....	70
Πίνακας 6.20: Ποσοστό αλλοδαπών τουριστών που δαπάνησαν χρήματα ανά κατηγορία προϊόντων εμπορίου	70
Πίνακας 6.21: Ποσοστό δαπανών αλλοδαπών τουριστών σε προϊόντα διεθνούς προέλευσης	70

Πίνακας 6.22: Συνολικό ποσοστό διαρροών σε εισαγόμενα προϊόντα εμπορίου	71
Πίνακας 6.23: Συνολικό ποσοστό διαρροής εισερχόμενου εισοδήματος στο εξωτερικό (εκτός κρουαζιέρας).....	72
Πίνακας 6.24: Εισερχόμενο εισόδημα από την κατανάλωση εντός και εκτός καταλυμάτων που επανεξάγεται στο εξωτερικό (σε εκατ. ευρώ)	73
Πίνακας 6.25: Δαπάνη τουριστών κρουαζιέρας και εκτιμώμενο ποσοστό διαρροής εισερχόμενου εισοδήματος στο εξωτερικό.....	73
Πίνακας 6.26: Εκτιμώμενο εισερχόμενο εισόδημα που επανεξάγεται από την κρουαζιέρα ..	74
Πίνακας 6.27: Σύνοψη αποτελεσμάτων για τη διαρροή εσόδων από τον εισερχόμενο τουρισμό στα καταλύματα και τις εκτός καταλυμάτων δραστηριότητες	74

Περιεχόμενα Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 2.1: Αφίξεις μη κατοίκων στην Ελλάδα (2008-2014)	14
Διάγραμμα 2.2: Αφίξεις μη κατοίκων στην Ελλάδα από επιλεγμένες χώρες (2008-2014).....	15
Διάγραμμα 2.3: Διανυκτερεύσεις ημεδαπών και αλλοδαπών στα ξενοδοχειακά καταλύματα (2008-2013)	16
Διάγραμμα 2.4: Δαπάνη ανά διανυκτέρευση μη κατοίκων στην Ελλάδα (€) (2008-2014)	19
Διάγραμμα 2.5: Δαπάνη ανά διανυκτέρευση μη κατοίκων στην Ελλάδα από επιλεγμένες χώρες (2008-2014)	19
Διάγραμμα 2.6: Μέση διάρκεια παραμονής μη κατοίκων στην Ελλάδα (2008-2014).....	20
Διάγραμμα 2.7: Μέση διάρκεια παραμονής μη κατοίκων στην Ελλάδα επιλεγμένων χωρών (2008-2014)	20
Διάγραμμα 2.8: Τουριστικές εισπράξεις από εισερχόμενο τουρισμό (σε εκατ. ευρώ) (2008 – 2014).....	21
Διάγραμμα 2.9: Τουριστικές εισπράξεις ανά χώρα προέλευσης (επιλεγμένες χώρες) (σε εκατ. ευρώ)	21
Διάγραμμα 3.1: Ποσοστό ξενοδοχειακών κλινών ανά κατηγορία και περιφέρεια επί του συνόλου (2013).....	23
Διάγραμμα 3.2: Πληρότητα (%) ξενοδοχείων και ομοειδών καταλυμάτων 2008-2013	23
Διάγραμμα 3.3: Επισκέπτες αρχαιολογικών χώρων (2008-2014).....	28
Διάγραμμα 3.4: Εισπράξεις στους αρχαιολογικούς χώρους (€) (2008-2013)	28
Διάγραμμα 3.5: Επισκέπτες στα μουσεία (2008-2014).....	29
Διάγραμμα 3.6: Εισπράξεις στα μουσεία (€) (2008-2014).....	29
Διάγραμμα 4.1: Δείκτης (%) κάθετης διασύνδεσης (backward linkages) του τομέα του τουρισμού (ξενοδοχείων και εστιατορίων) με άλλους κλάδους της οικονομίας.....	37

Διάγραμμα 4.2: Κατανομή (%) των οικονομικών εισροών στον τομέα του τουρισμού (ξενοδοχείων και εστιατορίων) από άλλους κλάδους της οικονομίας	40
Διάγραμμα 4.3: Κατανομή (%) των οικονομικών εκροών από τον τομέα του τουρισμού (ξενοδοχείων και εστιατορίων) προς άλλους κλάδους της οικονομίας.....	40
Διάγραμμα 6.1: Ποσοστά κατανομής των καταλυμάτων του δείγματος ανά Νομό	46
Διάγραμμα 6.2: Ποσοστά κατανομής των καταλυμάτων του δείγματος ανά κατηγορία.....	46
Διάγραμμα 6.3: Περίοδος λειτουργίας των καταλυμάτων του δείγματος.....	47
Διάγραμμα 6.4: Ποσοστό ανά κατηγορία πελάτη στα καταλύματα του δείγματος	47
Διάγραμμα 6.5: Μέσος όρος (%) ανά κατηγορία πελατών στα καταλύματα του δείγματος ..	48
Διάγραμμα 6.6: Κατανομή των διανυκτερεύσεων των αλλοδαπών ανά λόγο ταξιδιού στα καταλύματα του δείγματος.....	48
Διάγραμμα 6.7: Διαμοιρασμός εσόδων ανά εγκατάσταση και κατηγορία καταλύματος.....	49
Διάγραμμα 6.8: Διαμοιρασμός κόστους (εκτός αμοιβών) στα καταλύματα του δείγματος....	50
Διάγραμμα 6.9: Διαμοιρασμός κόστους προϊόντων (%) στην κατηγορία των τροφίμων εστιατορίου.....	51
Διάγραμμα 6.10: Διαμοιρασμός κόστους προϊόντων (%) στην κατηγορία των ποτών.....	51
Διάγραμμα 6.11: Διαμοιρασμός κόστους προϊόντων (%) στην κατηγορία των αναλώσιμων για τη συντήρηση των δωματίων.....	52
Διάγραμμα 6.12: Διαμοιρασμός κόστους προϊόντων (%) στην κατηγορία των αναλώσιμων για τη λειτουργία των εγκαταστάσεων (εκτός δωματίων).....	52
Διάγραμμα 6.13: Διαμοιρασμός κόστους προϊόντων (%) στην κατηγορία του τεχνολογικού εξοπλισμού	52
Διάγραμμα 6.14: Διαμοιρασμός κόστους προϊόντων (%) στην κατηγορία της προβολής του ξενοδοχείου	53
Διάγραμμα 6.15: Μέσος όρος (%) κατανομής δαπανών μισθοδοσίας σε κατοίκους και μη κατοίκους Ελλάδος ανά κατηγορία καταλύματος.....	54
Διάγραμμα 6.16: Λόγοι μη χρησιμοποίησης εγχώριων και τοπικών προϊόντων στα καταλύματα του δείγματος.....	55
Διάγραμμα 6.17: Λόγοι επιλογής χρησιμοποίησης εγχώριων και τοπικών προϊόντων στα καταλύματα του δείγματος.....	55
Διάγραμμα 6.18: Δαπάνες εισερχόμενου τουρισμού ανά άτομο (€).....	68

Ευχαριστίες

Για την ολοκλήρωση της παρούσας έρευνας ήταν απαραίτητη η συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων στην συλλογή των πρωτογενών και δευτερογενών δεδομένων. Στο πλαίσιο αυτό, η συγγραφική ομάδα εκφράζει θερμές ευχαριστίες στο Ινστιτούτο του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΙΝΣΕΤΕ) και ιδιαιτέρως στον κ. Ίκκο για την συνεργασία καθ' όλη τη διάρκεια του έργου, και σε όλους τους επιχειρηματίες που συμμετείχαν στην έρευνα. Ευχαριστίες επίσης εκφράζονται στην κ. Λάουρα Μάσκα και τον κ. Φώτη Φακέ για την βοήθειά τους στην διανομή ερωτηματολογίων, στον Ερευνητή του ΚΕΠΕ κ. Σωτήρη Παπαϊωάννου για την παροχή στοιχείων σχετικά με τον ρυθμό απαξίωσης του παγίου κεφαλαίου, στον κ. Λάζαρο Σκούμπα για την τεχνική υποστήριξη και στο προσωπικό της βιβλιοθήκης του ΚΕΠΕ.

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη διερευνά την κατανομή του εισοδήματος από τον εισερχόμενο τουρισμό, ως προς το μέρος που παραμένει στην Ελλάδα, και σε αυτό που διαρρέει στο εξωτερικό. Η μεθοδολογία βασίζεται στη στατιστική ανάλυση πρωτογενών δεδομένων εσόδων και δαπανών, προερχόμενων από συμπληρωμένα ερωτηματολόγια που αναφέρονται σε ένα δείγμα των καταλυμάτων όλων των κατηγοριών ανά την επικράτεια, και δευτερογενών δεδομένων που αφορούν σε όλες τις υπόλοιπες -εκτός των καταλυμάτων- κατηγορίες εισερχόμενου τουριστικού εισοδήματος.

Τα αποτελέσματα της μελέτης δείχνουν ότι ένα πολύ σημαντικό ποσοστό του εισοδήματος από τον εισερχόμενο τουρισμό παραμένει στην χώρα, αν και υπάρχουν περιθώρια για ενίσχυση του ποσοστού αυτού, μέσω της ανάληψης κατάλληλων πρωτοβουλιών. Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με το έτος 2014, μόλις το 13,2% του συνολικού εισερχόμενου τουριστικού εισοδήματος (εκτός κρουαζιέρας) εκτιμάται ότι διέρρευσε στο εξωτερικό (ήτοι, 1,92 δισεκ. ευρώ εκ των 14,5 δισεκ. ευρώ), ενώ το συγκεκριμένο ποσοστό στα καταλύματα ανήλθε στο 13,3% (ήτοι, 978 εκατ. ευρώ εκ των 7,4 δισεκ. ευρώ), ενσωματώνοντας τις διαρροές λόγω αμοιβών σε απασχολούμενους μη κατοίκους Ελλάδος και των εισαγόμενων προϊόντων τεχνολογικού εξοπλισμού. Συμπεριλαμβάνοντας και τις δαπάνες των τουριστών κρουαζιέρας, το συνολικό ποσοστό εκτιμάται στο 12,9% (ήτοι, 1,96 δισεκ. ευρώ εκ των 15,2 δισεκ. ευρώ).

Τα αποτελέσματα αυτά, εκτός από το ότι επιβεβαιώνουν και περαιτέρω αναδεικνύουν την καταλυτική σημασία του τουρισμού στην τοπική και εθνική οικονομία, επιτρέπουν την υποστήριξη μιας σειράς προτάσεων πολιτικής για την σταθερή, βιώσιμη και ανθεκτική τουριστική ανάπτυξη της χώρας. Αυτή η στρατηγική ανάπτυξης θα πρέπει να μεγενθύνει το πραγματικό αποτύπωμα του εισερχόμενου τουρισμού, ως προς το εισόδημα που παραμένει στην χώρα και την συμβολή του στην απασχόληση, τις επενδύσεις και την παραγωγή ανταγωνιστικών αγαθών και υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας.

Τα ευρήματα της μελέτης δύνανται να συμβάλλουν στην ιεράρχηση μιας σειράς μέτρων πολιτικής, ανάλογα με την κατηγορία καταλύματος και το είδος κάθε προϊόντος και υπηρεσίας, στα πλαίσια ενός εθνικού στρατηγικού σχεδίου για την τουριστική ανάπτυξη, τις επενδύσεις και την χωροθέτηση τουριστικών και συναφών δραστηριοτήτων. Τέτοια μέτρα αναφέρονται σε αλλαγές θεσμικού χαρακτήρα, την προώθηση διαδικασιών καθετοποιημένης

παραγωγής τυποποιημένων αγροτικών προϊόντων προς διανομή στα καταλύματα της χώρας, με σταθερή και αξιόπιστη τροφοδοσία, την οργάνωση και λειτουργία περιφερειακής εμβέλειας κέντρων εφοδιασμού, την εκπόνηση περιφερειακών αναλύσεων, τον σχεδιασμό ειδικά προσαρμοσμένων πακέτων «all-inclusive» με προκαθορισμένο ποσοστό κατανάλωσης τοπικών προϊόντων, και προγράμματα εκπαίδευσης-κατάρτισης και διαφήμισης/προβολής για την ανάδειξη των εγχώριων και πιστοποιημένων τοπικών προϊόντων.

1 Εισαγωγή

Ο τουρισμός αποτελεί μια από τις κύριες προωθητικές μηχανές ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας. Το 2014, έτος κατά το οποίο η ελληνική οικονομία πέρασε από μια περίοδο παρατεταμένης ύφεσης σε καθεστώς ανάπτυξης, αποτελέσετε και μια χρονιά ρεκόρ για τον ελληνικό εισερχόμενο τουρισμό. Οι αφίξεις, οι διανυκτερεύσεις και οι εισπράξεις από τους εισερχόμενους τουρίστες ξεπέρασαν τις αρχικές εκτιμήσεις για το συγκεκριμένο έτος. Όπως σε κάθε ανοιχτή οικονομία, μέρος των ενδιάμεσων ή/και τελικών αγαθών και υπηρεσιών που χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία των διαφόρων κλάδων, μη εξαιρουμένου του τουρισμού, προέρχεται από εισαγωγές. Η διαδικασία αυτή δημιουργεί μια «διαρροή» ή επανεξαγωγή του εισοδήματος από τον εισερχόμενο τουρισμό προς το εξωτερικό¹. Επιπλέον, ο αριθμός των εισερχόμενων τουριστών φέρει στην Ελλάδα εισπράξεις που δεν προέρχονται μόνο από τη διαμονή και την εστίασή τους, καθώς αυτές διαμοιράζονται σε ένα πλήθος επιπρόσθετων συναφών δραστηριοτήτων (όπως μεταφορές, πολιτιστικές δραστηριότητες, αγορές σε τουριστικά και εμπορικά καταστήματα κ.ά.).

Επομένως, η εκτίμηση του εισοδήματος από εισερχόμενο τουρισμό που παραμένει στην Ελλάδα οφείλει να λάβει υπόψη το μέγεθος της διαρροής και σε αυτές τις δραστηριότητες. Επισημαίνεται ότι η συγκεκριμένη διαρροή μπορεί να μεταβάλλεται σημαντικά ανάλογα με τη χώρα, τον τουριστικό προορισμό, και την κατηγορία τουριστικής δραστηριότητας. Παράγοντες όπως η γεωγραφία, η σύνθεση της παραγωγής, ειδικά σε σχέση με τον αγροτικό τομέα, και άλλα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής, έχουν αναγνωρισθεί στην διεθνή βιβλιογραφία ως σημαντικές επεξηγηματικές μεταβλητές της εισαγόμενης συνιστώσας του τουριστικού τομέα (Ramjee Singh, 2006).

Με δεδομένο τον καθοριστικό ρόλο του τουρισμού στην ελληνική οικονομία, η εκτίμηση του μεγέθους του εισοδήματος από τον εισερχόμενο τουρισμό που επανεξάγεται στο εξωτερικό αποτελεί πρόβλημα μείζονος σημασίας. Το συγκεκριμένο μέγεθος αποδίδεται –κατά κύριο λόγο– στην έμμεση εισαγόμενη συνιστώσα, δηλαδή στο ποσοστό των πρώτων υλών και ενδιάμεσων αγαθών και υπηρεσιών που προέρχονται από το εξωτερικό και χρησιμοποιούνται για την προσφορά του εγχώριου τουριστικού προϊόντος. Σε αντίθεση με την έμμεση εισαγόμενη συνιστώσα του τουρισμού, η αντίστοιχη άμεση εισαγόμενη συνιστώσα, η οποία σχετίζεται με την κατανάλωση έτοιμων εισαγόμενων προϊόντων ή την απευθείας εξαγωγή αγαθών που έχουν εισαχθεί, μπορεί να θεωρηθεί ως πολύ περιορισμένη και χωρίς αρνητική

¹ Η αναλογία των εισαγόμενων (ενδιάμεσων και τελικών) προϊόντων και υπηρεσιών που ενσωματώνεται στην αξία της εγχώριας ζήτησης και των εξαγωγών, και το συνεπαγόμενο μέγεθος της διαρροής της εγχώριας ζήτησης, αναφέρεται και ως «εισαγόμενη συνιστώσα» (import content) (Αθανασίου και Τσούμα, 2012).

επίπτωση στην εγχώρια ζήτηση. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα σχετικής μελέτης με βάση την ανάλυση του πίνακα εισροών-εκροών της ελληνικής οικονομίας για το έτος 2010 (Αθανασίου και Τσούμα, 2010), το μέγεθος της έμμεσης εισαγόμενης συνιστώσας στον κλάδο του τουρισμού αναφέρεται στο 8,3%, ενώ αυτό της άμεσης εισαγόμενης συνιστώσας στο -1,2%.

Συνεπώς, ο προσδιορισμός του εισοδήματος από τον εισερχόμενο τουρισμό που επανεξάγεται μπορεί να συνδεθεί με δομικά προβλήματα στην παραγωγή και την ανταγωνιστικότητα των εγχώριων προϊόντων που διατίθενται και καταναλώνονται από τους αλλοδαπούς τουρίστες. Παράλληλα, το μέγεθος αυτό αποτυπώνει δυνητικά προβλήματα που αφορούν στην έκταση των διαχεόμενων επιδράσεων του τουρισμού σε άλλους κλάδους της οικονομίας, καθώς και την αυξημένη εξάρτηση των τιμών προϊόντων που καταναλώνονται στην εγχώρια τουριστική αγορά από τις αντίστοιχες τιμές στο εξωτερικό.

Συνεπακόλουθα, ο προσδιορισμός της εισαγόμενης συνιστώσας του τουρισμού μπορεί να βοηθήσει στην εξεύρεση πιθανών λύσεων και την εφαρμογή κατάλληλα σχεδιασμένων πολιτικών, προς την κατεύθυνση της μέγιστης δυνατής απορρόφησης του εισερχόμενου τουριστικού εισοδήματος από ελληνικές επιχειρήσεις. Επιπλέον, η αντιμετώπιση του εν λόγω προβλήματος θα βοηθήσει στην αντιμετώπιση του έντονου ελλείμματος ρευστότητας κατά την περίοδο που διανύουμε, και στην γενικότερη προσπάθεια ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας της χώρας και υποκατάστασης των εισαγόμενων αγαθών από εγχώρια προϊόντα σε συγκεκριμένους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας.

Συνοψίζοντας, σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η καταγραφή του εισοδήματος που εκρέει στο εξωτερικό (επανεξαγόμενη δαπάνη) μέσω των εισαγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών που χρησιμοποιούνται για την εξυπηρέτηση των καταναλωτικών αναγκών των εισερχόμενων τουριστών (εντός ή εκτός τουριστικού «πακέτου»), είτε εντός είτε εκτός καταλυμάτων. Η μεθοδολογία της πρωτότυπης αυτής έρευνας για την Ελλάδα βασίζεται κυρίως στην συλλογή και επεξεργασία άμεσης πληροφόρησης (από ερωτηματολόγια σε επιχειρήσεις), σε αντίθεση με την χρήση έμμεσης πληροφόρησης από την επεξεργασία των πινάκων εισροών-εκροών. Ωστόσο, σημειώνεται ότι, λόγω της φύσης των δεδομένων της έρευνας και των δυσκολιών που υπάρχουν για την κάλυψη και την καταγραφή όλων των πιθανών δραστηριοτήτων των εισερχόμενων τουριστών, η ανάλυση στο επίπεδο των πρωτογενών στοιχείων επικεντρώνεται στα καταλύματα, ενώ τα στοιχεία για τις εκτός καταλυμάτων δραστηριότητες προέρχονται από δευτερογενείς πηγές πληροφόρησης.

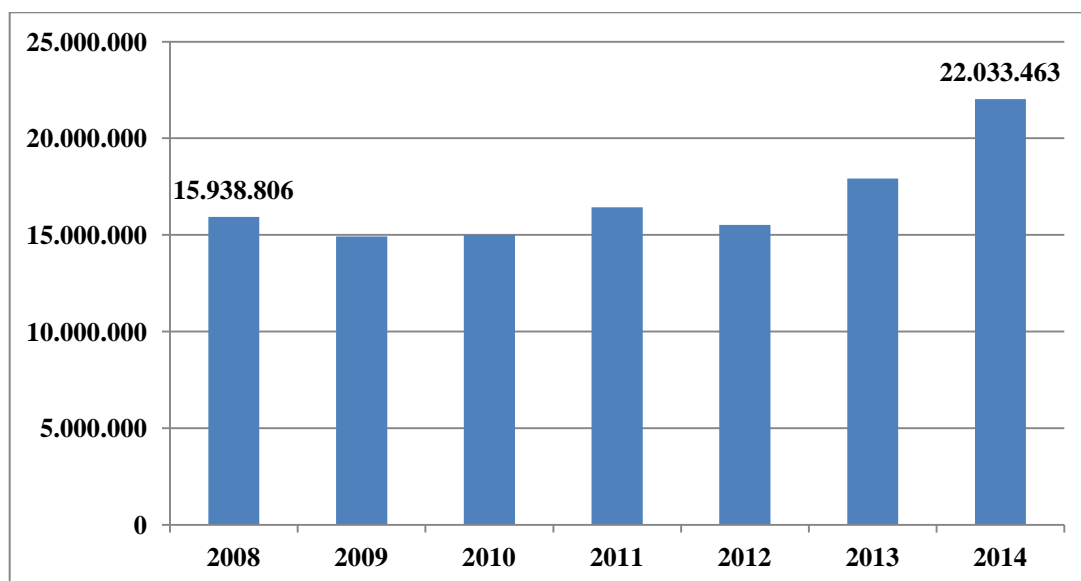
2 Ο Εισερχόμενος Τουρισμός στην Ελλάδα

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται στοιχεία για τον εισερχόμενο τουρισμό στην Ελλάδα, ως προς τις αφίξεις, τις διανυκτερεύσεις, την μέση διάρκεια παραμονής και τις εισπράξεις, με στόχο να αποτυπωθεί η εικόνα που έχει διαμορφωθεί στη ζήτηση του τουριστικού προϊόντος της χώρας κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών της οικονομικής ύφεσης (2008-2014).

2.1 Αφίξεις μη κατοίκων στην Ελλάδα

Βασικό δείκτη ζήτησης του ελληνικού τουριστικού προϊόντος αποτελεί το μέγεθος του εισερχόμενου τουρισμού (Διάγραμμα 2.1). Σύμφωνα με τα στοιχεία, για την περίοδο 2008-2014, οι αφίξεις των μη κατοίκων σημείωσαν πτώση από το 2008 στο 2010, ανέκαμψαν το 2011, για να σημειώσουν πτώση ξανά το 2012. Από το 2013 και έπειτα κατέγραψαν συνεχή άνοδο, με συνολικές αφίξεις που ξεπέρασαν τα προηγούμενα έτη, φτάνοντας τους 22 εκατ. επισκέπτες για το έτος 2014. Η συνολική ποσοστιαία αύξηση μεταξύ 2008 και 2014 διαμορφώθηκε στο 38,2%, με μέση ετήσια ποσοστιαία μεταβολή που κυμάνθηκε στο 5,5%. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει τη σημασία αλλά και την ανθεκτικότητα του τουρισμού στην περίοδο της οικονομικής ύφεσης που διανύει η χώρα.

Διάγραμμα 2.1: Αφίξεις μη κατοίκων στην Ελλάδα (2008-2014)

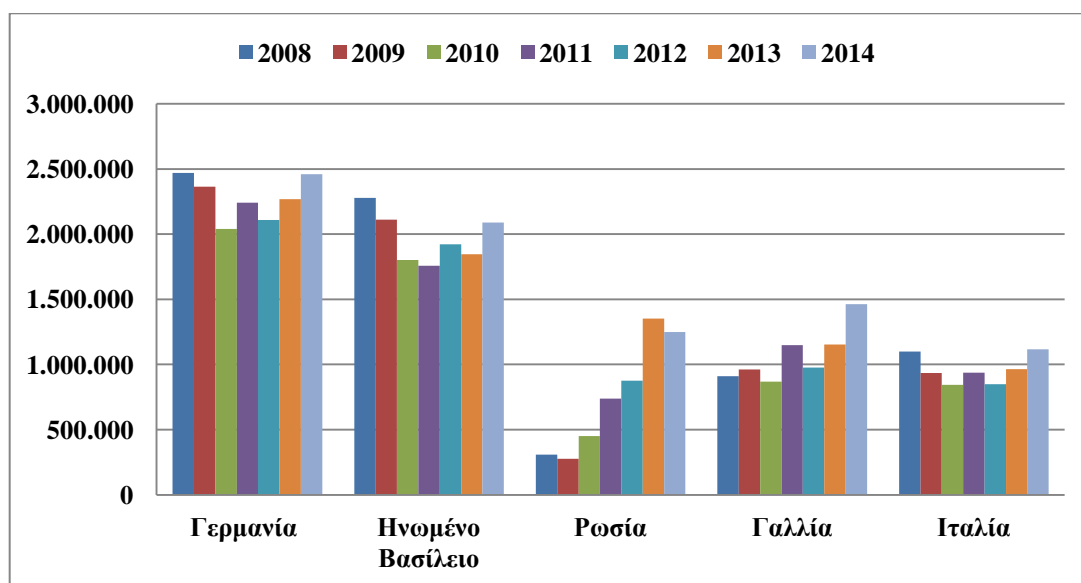

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος και της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα στοιχεία αναφορικά με τις χώρες προέλευσης των εισερχόμενων τουριστών (Διάγραμμα 2.2). Για το έτος 2014, οι πέντε πρώτες χώρες αντιστοιχούσαν στο 38% των συνολικών αφίξεων των εισερχόμενων τουριστών. Η Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελούν τις παραδοσιακές χώρες προέλευσης των εισερχόμενων

τουριστών στην Ελλάδα. Η Ρωσία που αποτέλεσε την τελευταία πενταετία αναδυόμενη αγορά, αποτελεί πλέον βασική πηγή τροφοδότησης του ελληνικού τουρισμού. Η συγκεκριμένη αγορά ξεπέρασε σε αφίξεις και τη Γαλλία το 2013, σημειώνοντας, όμως, μικρή πτώση (7,6%) το 2014. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι αφίξεις των Ρώσων τουριστών στη χώρα μας παρουσιάζουν μέση ετήσια αύξηση της τάξεως του 26% για την περίοδο 2008 - 2014. Βασικό χαρακτηριστικό πλέον του ελληνικού τουριστικού προϊόντος είναι ότι έχουν εισέλθει νέες αγορές² που συμβάλλουν ιδιαίτερος στην αύξηση του μεγέθους του εισερχόμενου τουρισμού.

Διάγραμμα 2.2: Αφίξεις μη κατοίκων στην Ελλάδα από επιλεγμένες χώρες (2008-2014)

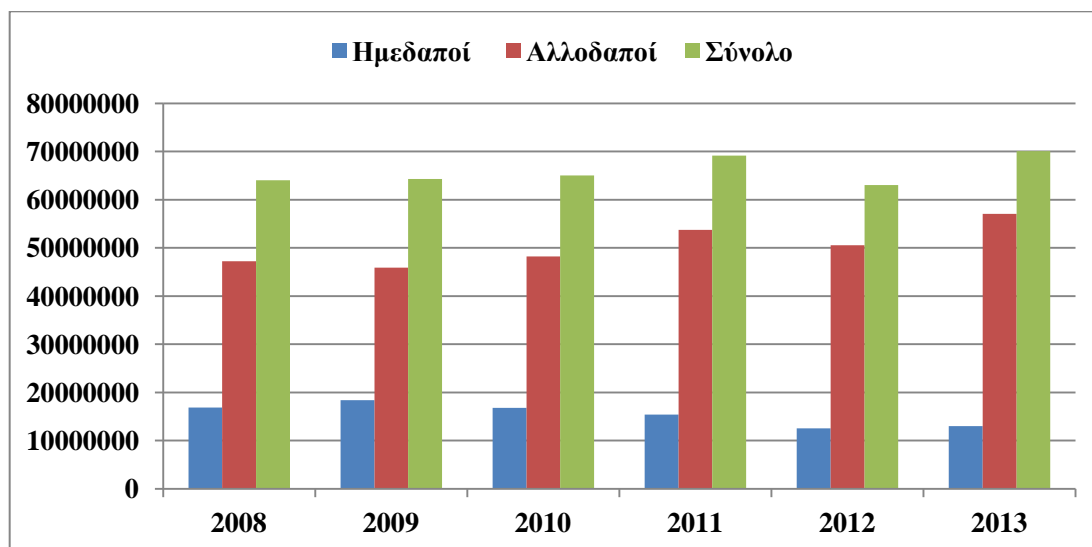
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος και της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής

2.2 Διανυκτερεύσεις εισερχόμενων τουριστών

Η σημασία του εισερχόμενου τουρισμού για τον ελληνικό τουρισμό αποτυπώνεται ευκρινέστερα στα στοιχεία των διανυκτερεύσεων στα ξενοδοχειακά καταλύματα (Διάγραμμα 2.3). Όπως παρατηρείται, οι διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών στα ξενοδοχειακά καταλύματα της χώρας αντιστοιχούν σε ποσοστά άνω του 70%. Πιο συγκεκριμένα, λόγω της οικονομικής ύφεσης, η οποία συνέβαλε στην μείωση του εσωτερικού τουρισμού, οι διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών κάλυψαν το 80,1% και το 81,4% των συνολικών διανυκτερεύσεων τουριστών για το 2012 και το 2013, αντιστοίχως.

² Πέρα από τη Ρωσία, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί και η Τουρκία, η οποία μετά το 2012 κατατάσσεται η 6^η χώρα σε αφίξεις μη κατοίκων στην Ελλάδα.

Διάγραμμα 2.3: Διανυκτερεύσεις ημεδαπών και αλλοδαπών στα ξενοδοχειακά καταλύματα³ (2008-2013)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής

Ο Πίνακας 2.1 παρουσιάζει αναλυτικά τις διανυκτερεύσεις των εισερχόμενων τουριστών στα ξενοδοχειακά καταλύματα της χώρας για το 2013. Είναι χαρακτηριστικό στοιχείο της χωρικής συγκέντρωσης ότι μόνο 10 Νομοί παρουσιάζουν ποσοστό που ξεπερνά το 2% επί του συνόλου των διανυκτερεύσεων των αλλοδαπών.

Πίνακας 2.1: Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών στα ξενοδοχειακά καταλύματα⁴ της χώρας ανά Νομό, 2013

Νομός	Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών στα ξενοδοχειακά καταλύματα 2013	Ποσοστό (%) κάθε νομού επί του συνόλου των διανυκτερεύσεων των αλλοδαπών
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	14.705.449	25,771
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	8.658.402	15,174
ΧΑΝΙΩΝ	4.402.387	7,715
ΑΤΤΙΚΗΣ	4.233.258	7,419
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	3.802.764	6,664
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	3.736.975	6,549
ΡΕΘΥΜΝΗΣ	3.256.205	5,706
ΛΑΣΙΘΙΟΥ	2.861.960	5,016
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	2.476.566	4,340
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	1.486.540	2,605
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	924.735	1,621
ΠΙΕΡΙΑΣ	775.798	1,360

³ Πλην campings.

⁴ Πλην campings.

Νομός	Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών στα ξενοδοχειακά καταλύματα 2013	Ποσοστό (%) κάθε νομού επί του συνόλου των διανυκτερεύσεων των αλλοδαπών
ΚΑΒΑΛΑΣ	743.383	1,303
ΣΑΜΟΥ	700.779	1,228
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	605.282	1,061
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	586.943	1,029
ΗΛΕΙΑΣ	419.926	0,736
ΛΕΣΒΟΥ	349.966	0,613
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	301.306	0,528
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	271.364	0,476
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	211.912	0,371
ΕΥΒΟΙΑΣ	203.716	0,357
ΛΕΥΚΑΔΟΣ	182.798	0,320
ΑΧΑΪΑΣ	168.567	0,295
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	158.449	0,278
ΠΡΕΒΕΖΗΣ	134.570	0,236
ΦΩΚΙΔΟΣ	119.654	0,210
ΧΙΟΥ	96.630	0,169
ΕΒΡΟΥ	64.781	0,114
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	54.746	0,096
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	46.133	0,081
ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	43.466	0,076
ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	42.993	0,075
ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	29.662	0,052
ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	28.474	0,050
ΛΑΡΙΣΗΣ	24.157	0,042
ΣΕΡΡΩΝ	22.535	0,039
ΒΟΙΩΤΙΑΣ	21.271	0,037
ΡΟΔΟΠΗΣ	17.561	0,031
ΞΑΝΘΗΣ	15.560	0,027
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	11.423	0,020
ΔΡΑΜΑΣ	9.828	0,017
ΗΜΑΘΙΑΣ	9.360	0,016
ΚΟΖΑΝΗΣ	9.298	0,016
ΠΕΛΛΗΣ	8.386	0,015
ΚΙΑΚΙΣ	6.753	0,012
ΦΛΩΡΙΝΗΣ	6.440	0,011
ΑΡΤΗΣ	4.467	0,008
ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	4.405	0,008
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	3.737	0,007
ΓΡΕΒΕΝΩΝ	4	0,000
ΣΥΝΟΛΟ	57.061.724	100

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής

Το άθροισμα των διανυκτερεύσεων στους 10 πρώτους Νομούς αντιστοιχεί στο 87% των συνολικών διανυκτερεύσεων των εισερχόμενων τουριστών. Από τα στοιχεία, συνεπώς, προκύπτει ότι η γεωγραφική διασπορά των εισερχόμενων τουριστών στις περιφέρειες της χώρας είναι μικρή, καθώς υφίσταται υψηλή συγκέντρωση σε συγκεκριμένους νομούς, γεγονός που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη στη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας. Ειδικά, οι Νομοί Δωδεκανήσου και Ηρακλείου συγκεντρώνουν σχεδόν το 41% των συνολικών διανυκτερεύσεων των αλλοδαπών.

Ο Πίνακας 2.2 παρουσιάζει αναλυτικότερα την ποσοστιαία κατανομή των διανυκτερεύσεων των αλλοδαπών στα ξενοδοχειακά καταλύματα της χώρας. Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, η πλειονότητα των αλλοδαπών τουριστών διαμένει σε ξενοδοχεία 4 αστέρων σε ποσοστό που ανέρχεται σε 43,1%. Έπειτα, το 24,9% των αλλοδαπών διαμένει σε ξενοδοχειακά καταλύματα 5 αστέρων, το 19,5% σε 3 αστέρων, το 11,1% σε 2 αστέρων και το 1,4% σε 1 αστέρος.

Πίνακας 2.2: Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών ανά κατηγορία ξενοδοχειακού καταλύματος⁵ (2012)

	5*	4*	3*	2*	1*	Σύνολο
Αριθμός διανυκτερεύσεων	10.749.259	18.629.628	8.420.039	4.781.304	619.958	43.200.188
Ποσοστό (%) κάθε κατηγορίας καταλύματος επί του συνόλου	24,9	43,1	19,5	11,1	1,4	100,0

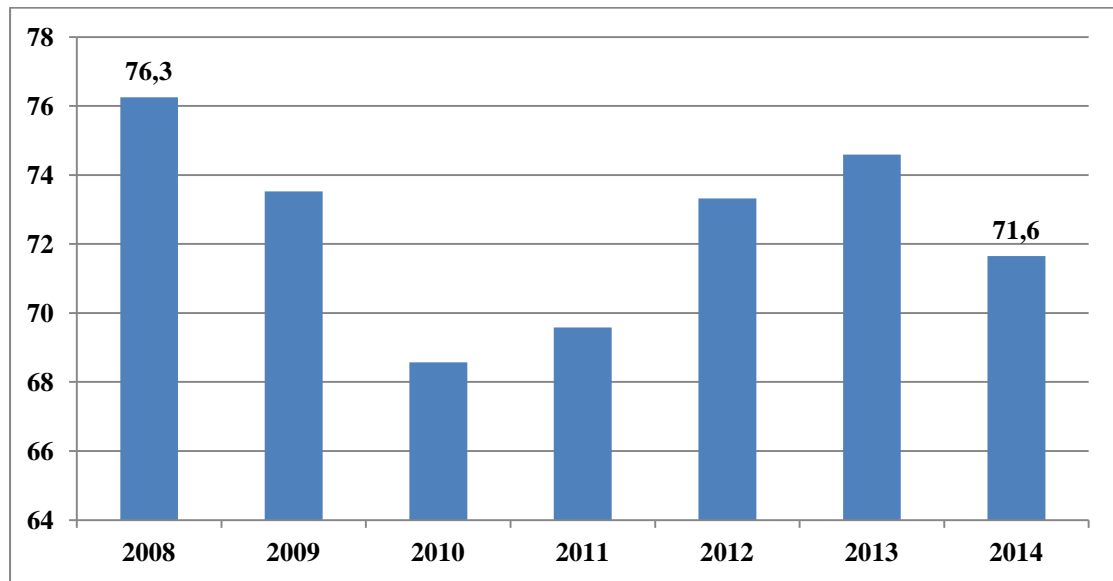
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής

Σημαντικός δείκτης αναφορικά με τις διανυκτερεύσεις που επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό το μέγεθος του εισερχόμενου εισοδήματος είναι η δαπάνη ανά διανυκτέρευση. Για την περίοδο 2008-2014, ο συγκεκριμένος δείκτης παρουσίασε μείωση της τάξης του 6% (από 76,3 ευρώ το 2008 σε 71,6 ευρώ το 2014), με την μέση ετήσια μεταβολή να κυμαίνεται σχεδόν στο -1% (Διάγραμμα 2.4). Η χαμηλότερη δαπάνη ανά διανυκτέρευση καταγράφηκε κατά τη διάρκεια του 2010 και έφτασε στα 68,6 ευρώ. Η υψηλότερη τιμή της περιόδου καταγράφηκε το 2008 (76,3 ευρώ).

Αναλύοντας τα αντίστοιχα στοιχεία για τις 5 πρώτες χώρες σε εισερχόμενους τουρίστες, παρατηρείται ότι οι Ρώσοι δαπανούν τα περισσότερα χρήματα από τις βασικές χώρες στόχευσης του ελληνικού τουρισμού, παρόλη την μείωση που καταγράφηκε στη δαπάνη τους κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών (Διάγραμμα 2.5).

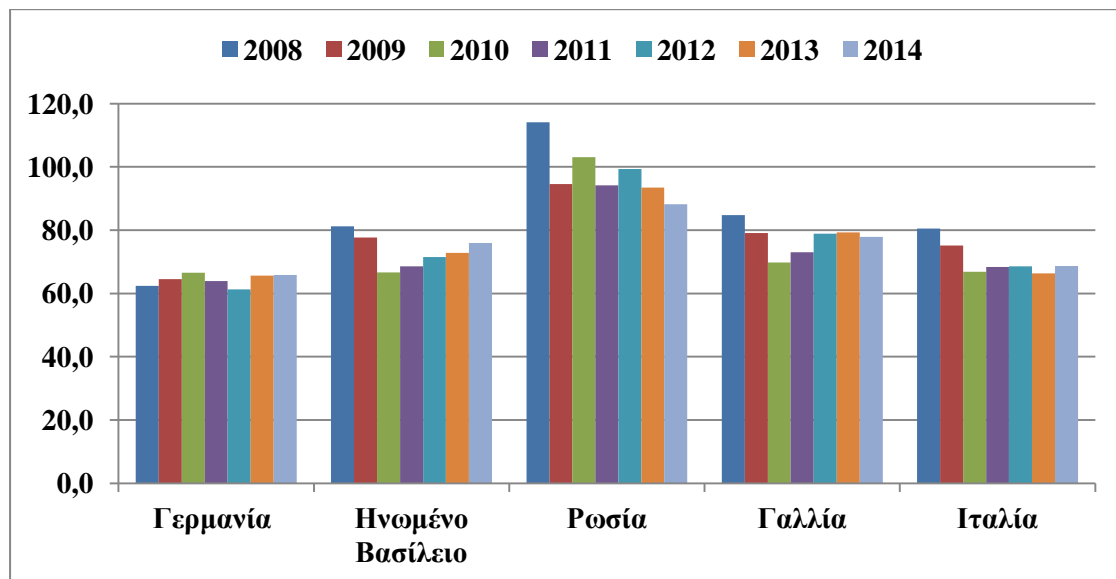
⁵ Έχουν αφαιρεθεί τα παραδοσιακά καταλύματα, τα κάμπινγκ και τα επιπλωμένα διαμερίσματα ξενοδοχειακού τύπου διότι δεν υπάρχουν κατηγοριοποιήσεις στα διαθέσιμα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής.

Διάγραμμα 2.4: Δαπάνη ανά διανυκτέρευση μη κατοίκων στην Ελλάδα (€) (2008-2014)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος

Διάγραμμα 2.5: Δαπάνη ανά διανυκτέρευση μη κατοίκων στην Ελλάδα από επιλεγμένες χώρες (2008-2014)

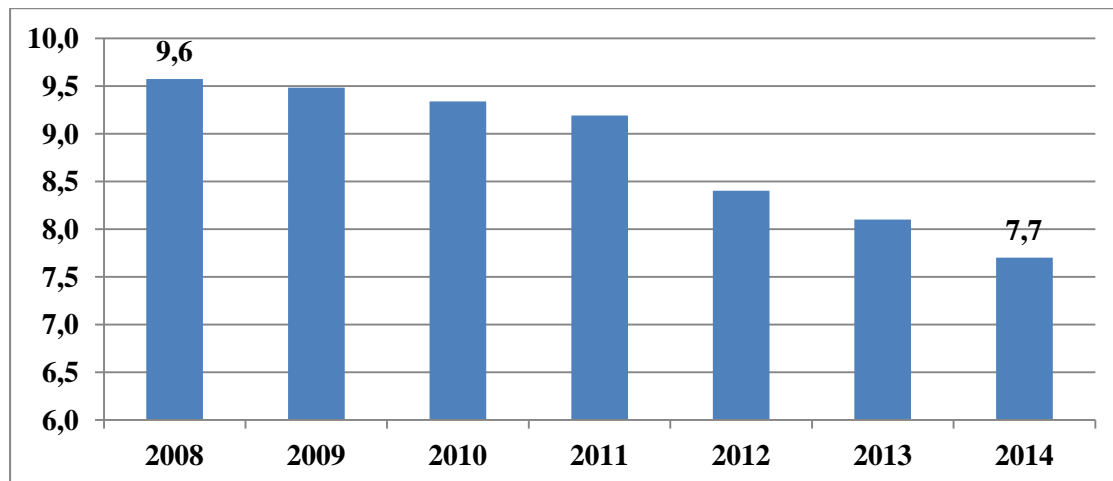
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος

2.3 Μέση διάρκεια παραμονής μη κατοίκων στην Ελλάδα

Το μέγεθος του εισερχόμενου εισοδήματος επηρεάζεται άμεσα – πέρα από τη δαπάνη ανά διανυκτέρευση – και από την μέση διάρκεια παραμονής των αλλοδαπών τουριστών (Διάγραμμα 2.6). Τα στοιχεία καταγράφουν μείωση της διάρκειας παραμονής των αλλοδαπών στη χώρα μας κατά σχεδόν 19,8% (από 9,6 διανυκτερεύσεις το 2008 σε 7,7

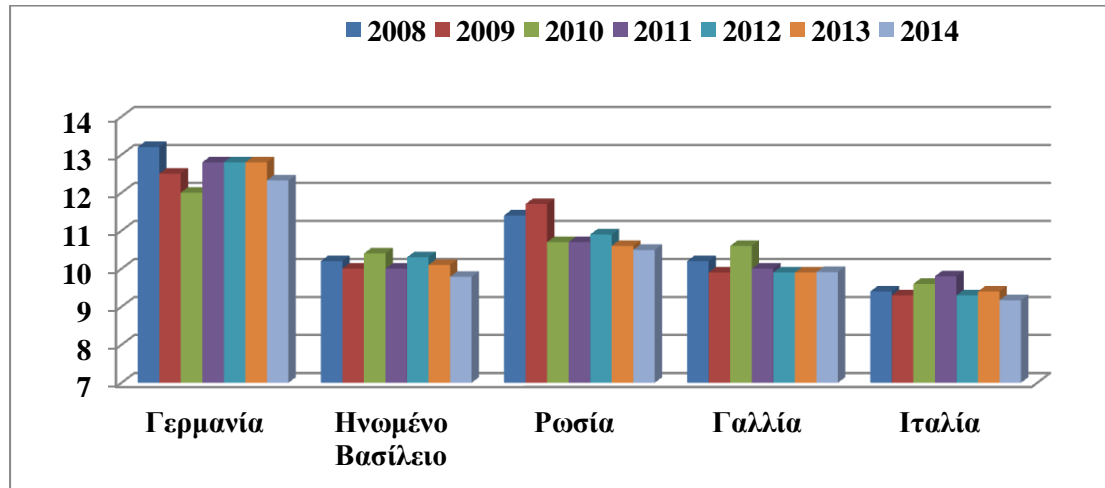
διανυκτερεύσεις το 2014) και μέση ετήσια μεταβολή της τάξεως του -3,6%. Οι Γερμανοί τουρίστες πραγματοποιούν τις περισσότερες διανυκτερεύσεις και ακολουθούν οι Ρώσοι (Διάγραμμα 2.7).

Διάγραμμα 2.6: Μέση διάρκεια παραμονής μη κατοίκων στην Ελλάδα (2008-2014)⁶

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος

Διάγραμμα 2.7: Μέση διάρκεια παραμονής μη κατοίκων στην Ελλάδα επιλεγμένων χωρών (2008-2014)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος

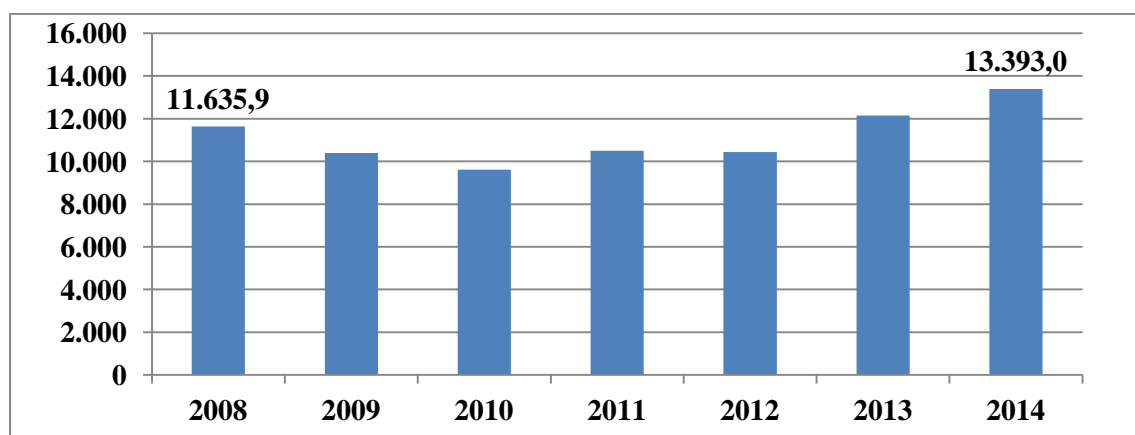
2.4 Τουριστικές εισπράξεις

Οι τουριστικές εισπράξεις από τους αλλοδαπούς τουρίστες δεν ακολούθησαν την πορεία των αφίξεων που αναφέρθηκε προηγουμένως για την εξεταζόμενη περίοδο (2008-2014). Πιο συγκεκριμένα, στις τουριστικές εισπράξεις καταγράφηκε αύξηση 15,1% (σε αντίθεση με το

⁶ Σε αριθμό διανυκτερεύσεων.

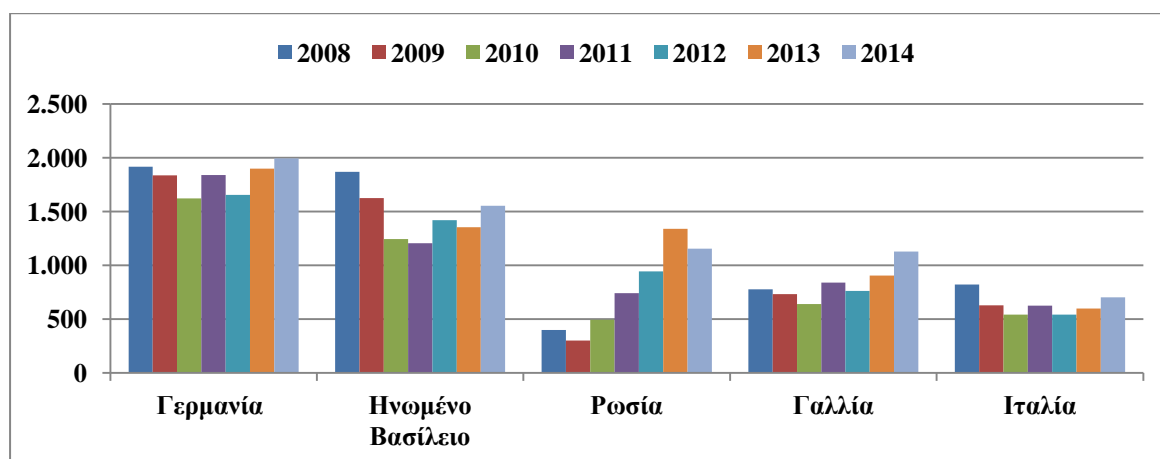
38,2% των αφίξεων) (Διάγραμμα 2.8). Επίσης, καταγράφηκε μέση ετήσια αύξηση της τάξης του 2,4% (το αντίστοιχο ποσοστό στις αφίξεις έφτασε το 5,5%). Η εν λόγω διαφορά μεταξύ εισπράξεων και αφίξεων εξηγείται από την μείωση στη δαπάνη ανά διανυκτέρευση και στη μέση διάρκεια παραμονής, που παρατηρείται σε αρκετές από τις παραδοσιακές χώρες τροφοδότησης του ελληνικού τουρισμού, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως. Αναφορικά με τις εισπράξεις ανά χώρα προέλευσης η Γερμανία βρίσκεται στην πρώτη θέση, ακολουθεί η Αγγλία και έπειτα με μικρή διαφορά η Ρωσία, κυρίως λόγω της υψηλής δαπάνης ανά διανυκτέρευση που καταγράφουν οι Ρώσοι (Διάγραμμα 2.9).

Διάγραμμα 2.8: Τουριστικές εισπράξεις από εισερχόμενο τουρισμό (σε εκατ. ευρώ) (2008 – 2014)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος

Διάγραμμα 2.9: Τουριστικές εισπράξεις ανά χώρα προέλευσης (επιλεγμένες χώρες) (σε εκατ. ευρώ)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος

3 Η τουριστική προσφορά στην Ελλάδα

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται στοιχεία αναφορικά με τα χαρακτηριστικά της τουριστικής προσφοράς στην Ελλάδα, όπως το ξενοδοχειακό δυναμικό της χώρας, το εργατικό δυναμικό, οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μουσεία.

3.1 Ξενοδοχειακό δυναμικό

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, οι ξενοδοχειακές μονάδες ανά κατηγορία καταλύματος διαμοιράζονται στις επιμέρους κατηγορίες ως εξής (Πίνακας 3.1): Το 43,4% των συνολικών ξενοδοχειακών μονάδων αποτελείται από καταλύματα 2 αστέρων, το 24,4% από 3 αστέρων, το 15,3% από 1 αστέρος, το 13,2% από καταλύματα 4 αστέρων και μόλις το 3,7% αντιστοιχεί σε 5 αστέρων καταλύματα.

Βέβαια, η πραγματική εικόνα αποτυπώνεται στα στοιχεία αναφορικά με τις κλίνες ανά κατηγορία καταλύματος. Σύμφωνα με τα στοιχεία, αυτά η πλειονότητα των ξενοδοχειακών κλινών της χώρας προέρχεται από ξενοδοχεία 2, 3 και 4 αστέρων (Πίνακας 3.1). Πιο συγκεκριμένα, οι περισσότερες κλίνες (29,2%) προσφέρονται από ξενοδοχεία 2 αστέρων και ακολουθούν οι κλίνες 4 αστέρων (25,1%). Οι κλίνες σε ξενοδοχεία 3 αστέρων αντιστοιχούν στο 23,8% και οι κλίνες σε ξενοδοχεία 5 αστέρων στο 15,2% επί του συνόλου της επικράτειας. Οι κλίνες σε ξενοδοχεία 1 αστέρα καταλαμβάνουν μόλις το 7%. Σημειώνεται ότι το σύνολο των ξενοδοχειακών κλινών στην επικράτεια φτάνει σε απόλυτο αριθμό τις 773.445.

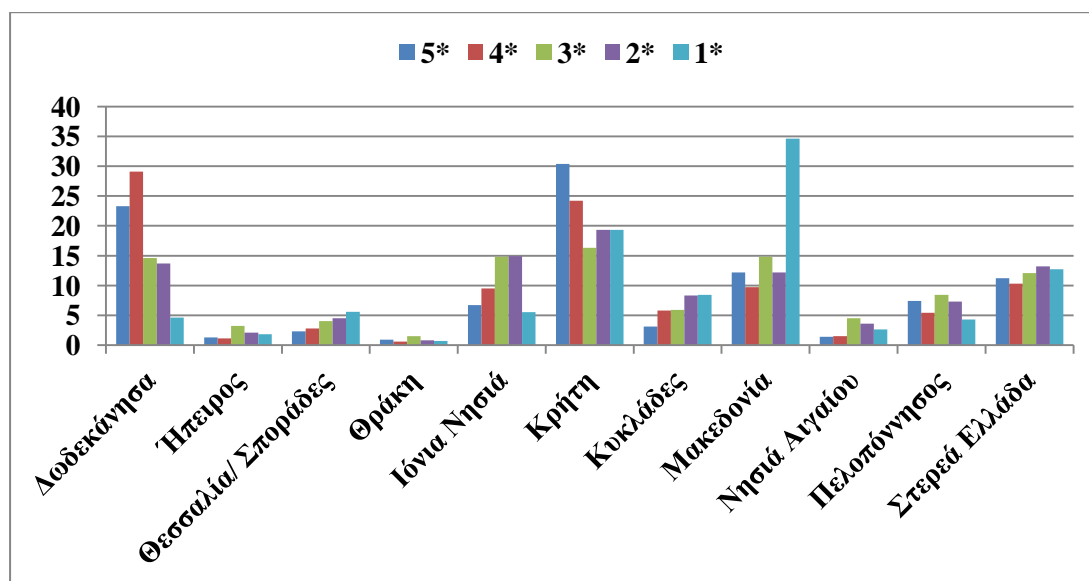
Πίνακας 3.1: Αναλογίες Κλινών και Μονάδων κάθε κατηγορίας ξενοδοχείου επί του συνόλου της χώρας (2013)

	5*	4*	3*	2*	1*	Σύνολο
Ξενοδοχειακές Μονάδες	361	1.277	2.358	4.203	1.478	9.677
Μερίδιο (%) κάθε κατηγορίας επί του συνόλου των ξενοδοχειακών μονάδων της χώρας	3,7	13,2	24,4	43,4	15,3	100,0
Κλίνες στο σύνολο της χώρας	117.555	194.010	183.722	223.932	54.226	773.445
Μερίδιο (%) κάθε κατηγορίας επί του συνόλου των ξενοδοχειακών κλινών της χώρας-	15,2	25,1	23,8	29,0	7,0	100,0

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής

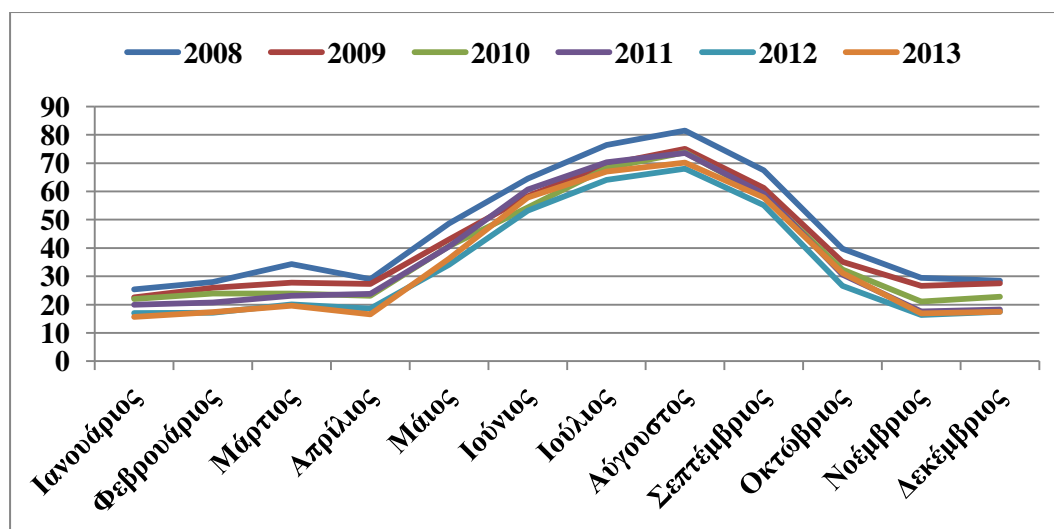
Αναφορικά με τη διασπορά των ξενοδοχειακών κλινών στην επικράτεια, παρατηρείται ότι τα πολυτελή ξενοδοχεία διαμοιράζονται κυρίως στις νησιωτικές περιοχές και ιδιαίτερα στα Δωδεκάνησα και την Κρήτη (Διάγραμμα 3.1). Πιο συγκεκριμένα, το 53,7% των κλινών σε 5 αστέρων ξενοδοχεία και το 53,3% των κλινών σε ξενοδοχεία 4 αστέρων βρίσκεται σε αυτές τις δύο Περιφέρειες. Επίσης, ορισμένες Περιφέρειες όπως η Θράκη, η Ήπειρος και τα νησιά του Βορειανατολικού Αιγαίου παρουσιάζουν χαμηλή προσφορά σε αριθμό ξενοδοχειακών κλινών στο σύνολο των κατηγοριών.

Διάγραμμα 3.1: Ποσοστό ξενοδοχειακών κλινών ανά κατηγορία και περιφέρεια επί του συνόλου (2013)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του ΣΕΤΕ

Διάγραμμα 3.2: Πληρότητα (%) ξενοδοχείων και ομοειδών καταλυμάτων 2008-2013

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής

Ένα σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο ξενοδοχειακός κλάδος, αλλά και το σύνολο της τουριστικής βιομηχανίας στη χώρα μας, είναι η εποχικότητα. Όπως αποτυπώνεται από τα στοιχεία ο δείκτης της πληρότητας των ξενοδοχείων για την περίοδο 2008-2013 (Διάγραμμα 3.2), παρέμεινε σε ιδιαίτερος χαμηλά ποσοστά κατά τη διάρκεια του πρώτου και τέταρτου τριμήνου στην εξεταζόμενη περίοδο. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα αντίστοιχα ποσοστά δεν ξεπέρασαν το 40% και κινήθηκαν σε ακόμα και κάτω του 20%. Ο δείκτης της πληρότητας καταγράφει ποσοστά άνω του 60% τους μήνες από τον Ιούνιο έως και τον Σεπτέμβριο για συγκεκριμένα έτη, όπως το 2008 και το 2009. Το 2013, η πληρότητα των δωματίων για το μήνα Αύγουστο ήταν 70,2%, ενώ το 2008 ήταν 81,5% για την αντίστοιχη περίοδο. Η χαμηλότερη πληρότητα στα ξενοδοχεία σημειώθηκε κατά τη διάρκεια του 2012.

3.2 Εργατικό δυναμικό στον τουρισμό

Το έτος 2014, η συνολική απασχόληση στον τουρισμό (καταλύματα και εστίαση) ανήλθε στους 297.122 εργαζόμενους. Τα μερίδια των κλάδων των καταλυμάτων και της εστίασης στη συνολική απασχόληση στον τομέα του τουρισμού παρουσιάζουν σημαντικές διακυμάνσεις ανά Περιφέρεια (Πίνακας 3.2).

Πίνακας 3.2: Αριθμός απασχολούμενων στον τουρισμό και μερίδια (%) απασχόλησης στους κλάδους των καταλυμάτων και της εστίασης (σύνολο έτους 2014)

Περιφέρεια	Καταλύματα	Εστίαση	Σύνολο απασχ.
Αν. Μακεδ.&Θράκη	14,57	85,43	12.291
Κεντρική Μακεδονία	17,92	82,08	45.533
Δυτική Μακεδονία	4,25	95,75	6.263
Ήπειρος	20,63	79,37	9.522
Θεσσαλία	15,42	84,58	13.062
Ιόνιοι Νήσοι	55,31	44,69	12.054
Δυτική Ελλάδα	14,77	85,23	15.882
Στερεά Ελλάδα	14,43	85,57	11.916
Αττική	14,22	85,78	85.759
Πελοπόννησος	20,91	79,09	16.281
Βόρειο Αιγαίο	28,66	71,34	6.054
Νότιο Αιγαίο	64,53	35,47	31.337
Κρήτη	45,24	54,76	31.169
Εθνικό σύνολο	25,77	74,23	297.122

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της Τριμηνιαίας Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Συγκεκριμένα, το μερίδιο του κλάδου των καταλυμάτων παρουσιάζεται ιδιαίτερα αυξημένο στις Περιφέρειες με τουριστικούς νησιωτικούς προορισμούς, όπως του Νοτίου Αιγαίου (65%), των Ιονίων Νήσων (55%) και της Κρήτης (45%). Επομένως, πιθανή διαρροή

εισοδήματος από εισερχόμενους τουρίστες στα καταλύματα σε αυτές τις περιοχές αναμένεται να έχει πολύ σημαντικότερες επιδράσεις στην οικονομία, σε σύγκριση με τις υπόλοιπες περιοχές της χώρας.

Ο Πίνακας 3.3 παρουσιάζει τις εποχιακές διακυμάνσεις της απασχόλησης στον τουρισμό ανά Περιφέρεια. Οι διακυμάνσεις αυτές είναι εμφανώς εντονότερες στα καταλύματα και, ιδιαιτέρως, σε τουριστικούς προορισμούς μεγάλης ζήτησης, όπως αυτούς του Νοτίου Αιγαίου και της Κρήτης. Στον Πίνακα 3.4 και τον Πίνακα 3.5 καταγράφονται αντιστοίχως τα περιφερειακά και εποχιακά μερίδια της απασχόλησης. Στα μερίδια αυτά γίνεται εμφανής τόσο η χωρική όσο και η χρονική συγκέντρωση της απασχόλησης στον τουρισμό. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι πέντε Περιφέρειες, του Νοτίου Αιγαίου, της Κρήτης, της Αττικής, των Ιονίων Νήσων και της Κεντρικής Μακεδονίας, καλύπτουν το 83% της απασχόλησης στα καταλύματα κατά το Γ' τρίμηνο του 2014.

Πίνακας 3.3: Αριθμός απασχολούμενων (άνω των 15 ετών) στα καταλύματα και την εστίαση, ανά Περιφέρεια και τρίμηνο του 2014

Περιφέρεια	Α' Τρίμηνο 2014			Β' Τρίμηνο 2014			Γ' Τρίμηνο 2014			Δ' Τρίμηνο 2014		
	Καταλύματα	Εστίαση	Σύνολο	Καταλύματα	Εστίαση	Σύνολο	Καταλύματα	Εστίαση	Σύνολο	Καταλύματα	Εστίαση	Σύνολο
Αν. Μακεδ.&Θράκη	1.226	9.465	10.692	1.707	9.039	10.746	2.272	11.511	13.783	1.959	11.983	13.942
Κεντρική Μακεδονία	6.250	36.706	42.956	8.462	35.553	44.015	9.875	39.237	49.111	8.048	38.004	46.052
Δυτική Μακεδονία	325	5.850	6.175	321	6.116	6.437	201	6.382	6.584	218	5.636	5.855
Ήπειρος	1.859	6.472	8.331	2.223	7.024	9.247	2.053	8.344	10.397	1.721	8.390	10.111
Θεσσαλία	2.248	10.266	12.514	1.857	10.569	12.426	1.841	11.313	13.154	2.111	12.042	14.153
Ιόνιοι Νήσοι	1.236	3.575	4.811	6.052	5.724	11.776	11.828	7.145	18.972	7.556	5.102	12.657
Δυτική Ελλάδα	1.980	12.839	14.819	1.680	14.012	15.693	3.270	13.000	16.270	2.453	14.294	16.747
Στερεά Ελλάδα	1.723	9.005	10.728	1.660	8.824	10.484	1.876	11.284	13.160	1.617	11.674	13.291
Αττική	10.083	71.372	81.456	12.824	74.797	87.621	13.955	72.868	86.823	11.910	75.227	87.137
Πελοπόννησος	2.408	10.949	13.357	3.469	12.184	15.652	4.539	15.036	19.575	3.204	13.333	16.538
Βόρειο Αιγαίο	1.683	4.156	5.839	2.252	4.258	6.509	1.809	4.759	6.567	1.197	4.102	5.298
Νότιο Αιγαίο	9.566	8.004	17.569	23.084	14.422	37.506	27.316	13.473	40.789	20.921	8.564	29.485
Κρήτη	6.434	13.189	19.623	16.244	17.879	34.124	22.078	19.338	41.416	11.645	17.870	29.514

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της Τριμηνιαίας Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 3.4: Περιφερειακά μερίδια (%) απασχόλησης στα καταλύματα και την εστίαση, ανά τρίμηνο του έτους 2014

Περιφέρεια	Α' Τρίμηνο 2014			Β' Τρίμηνο 2014			Γ' Τρίμηνο 2014			Δ' Τρίμηνο 2014		
	Καταλύματα	Εστίαση	Σύνολο	Καταλύματα	Εστίαση	Σύνολο	Καταλύματα	Εστίαση	Σύνολο	Καταλύματα	Εστίαση	Σύνολο
Αν. Μακεδ.&Θράκη	2,61	4,69	4,30	2,09	4,10	3,56	2,21	4,93	4,09	2,63	5,30	4,64
Κεντρική Μακεδονία	13,29	18,18	17,26	10,34	16,13	14,56	9,60	16,79	14,59	10,79	16,80	15,31
Δυτική Μακεδονία	0,69	2,90	2,48	0,39	2,77	2,13	0,20	2,73	1,96	0,29	2,49	1,95
Ήπειρος	3,95	3,21	3,35	2,72	3,19	3,06	2,00	3,57	3,09	2,31	3,71	3,36
Θεσσαλία	4,78	5,09	5,03	2,27	4,80	4,11	1,79	4,84	3,91	2,83	5,32	4,71
Ιόνιοι Νήσοι	2,63	1,77	1,93	7,40	2,60	3,90	11,49	3,06	5,64	10,13	2,26	4,21
Δυτική Ελλάδα	4,21	6,36	5,95	2,05	6,36	5,19	3,18	5,56	4,83	3,29	6,32	5,57
Στερεά Ελλάδα	3,66	4,46	4,31	2,03	4,00	3,47	1,82	4,83	3,91	2,17	5,16	4,42
Αττική	21,44	35,36	32,73	15,67	33,94	28,99	13,56	31,18	25,79	15,97	33,25	28,97
Πελοπόννησος	5,12	5,42	5,37	4,24	5,53	5,18	4,41	6,43	5,82	4,30	5,89	5,50
Βόρειο Αιγαίο	3,58	2,06	2,35	2,75	1,93	2,15	1,76	2,04	1,95	1,61	1,81	1,76
Νότιο Αιγαίο	20,34	3,97	7,06	28,21	6,54	12,41	26,54	5,77	12,12	28,06	3,79	9,80
Κρήτη	13,68	6,53	7,88	19,85	8,11	11,29	21,45	8,28	12,30	15,62	7,90	9,81

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της Τριμηνιαίας Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 3.5: Εποχιακά (ανά τρίμηνο) μερίδια (%) απασχόλησης στα καταλύματα και την εστίαση, ανά Περιφέρεια, κατά το έτος 2014

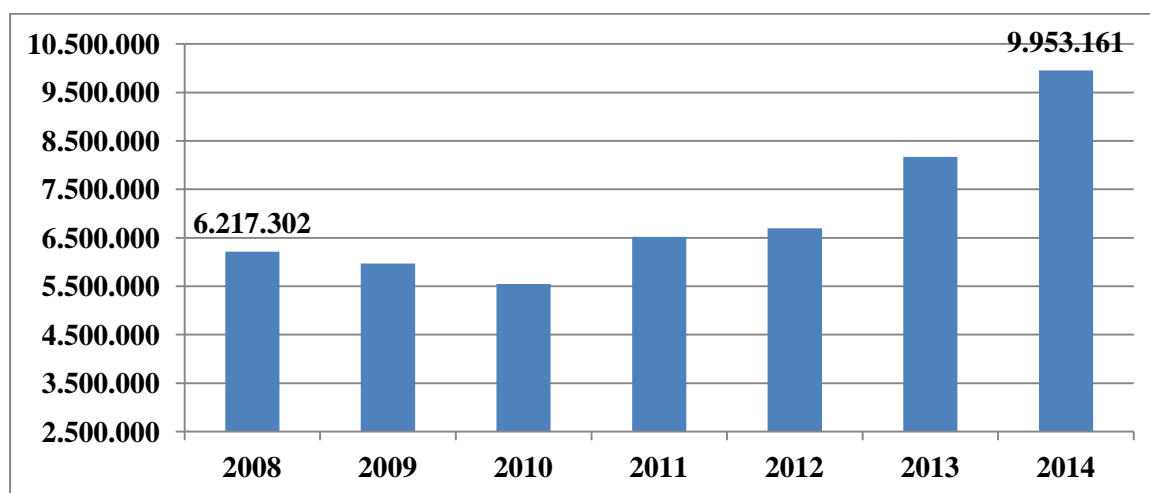
Περιφέρεια	Α' Τρίμηνο 2014			Β' Τρίμηνο 2014			Γ' Τρίμηνο 2014			Δ' Τρίμηνο 2014		
	Καταλύματα	Εστίαση	Σύνολο	Καταλύματα	Εστίαση	Σύνολο	Καταλύματα	Εστίαση	Σύνολο	Καταλύματα	Εστίαση	Σύνολο
Αν. Μακεδ.&Θράκη	17,12	22,54	21,75	23,83	21,52	21,86	31,71	27,41	28,03	27,35	28,53	28,36
Κεντρική Μακεδονία	19,15	24,55	23,58	25,93	23,78	24,17	30,26	26,25	26,96	24,66	25,42	25,28
Δυτική Μακεδονία	30,48	24,39	24,65	30,14	25,50	25,70	18,88	26,61	26,28	20,50	23,50	23,37
Ήπειρος	23,66	21,41	21,87	28,30	23,23	24,28	26,13	27,60	27,30	21,91	27,75	26,55
Θεσσαλία	27,91	23,23	23,95	23,05	23,92	23,78	22,85	25,60	25,18	26,20	27,25	27,09
Ιόνιοι Νήσοι	4,63	16,59	9,98	22,69	26,57	24,42	44,35	33,16	39,35	28,33	23,68	26,25
Δυτική Ελλάδα	21,10	23,71	23,33	17,91	25,88	24,70	34,85	24,01	25,61	26,14	26,40	26,36
Στερεά Ελλάδα	25,06	22,08	22,51	24,14	21,63	22,00	27,28	27,67	27,61	23,52	28,62	27,89
Αττική	20,67	24,25	23,75	26,29	25,42	25,54	28,61	24,76	25,31	24,42	25,56	25,40
Πελοπόννησος	17,68	21,26	20,51	25,47	23,66	24,04	33,33	29,19	30,06	23,53	25,89	25,39
Βόρειο Αιγαίο	24,25	24,06	24,11	32,45	24,65	26,88	26,06	27,55	27,12	17,25	23,74	21,88
Νότιο Αιγαίο	11,83	18,00	14,02	28,54	32,44	29,92	33,77	30,30	32,54	25,86	19,26	23,52
Κρήτη	11,41	19,32	15,74	28,80	26,19	27,37	39,14	28,32	33,22	20,65	26,17	23,67

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της Τριμηνιαίας Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ.

3.3 Αρχαιολογικοί χώροι και Μουσεία

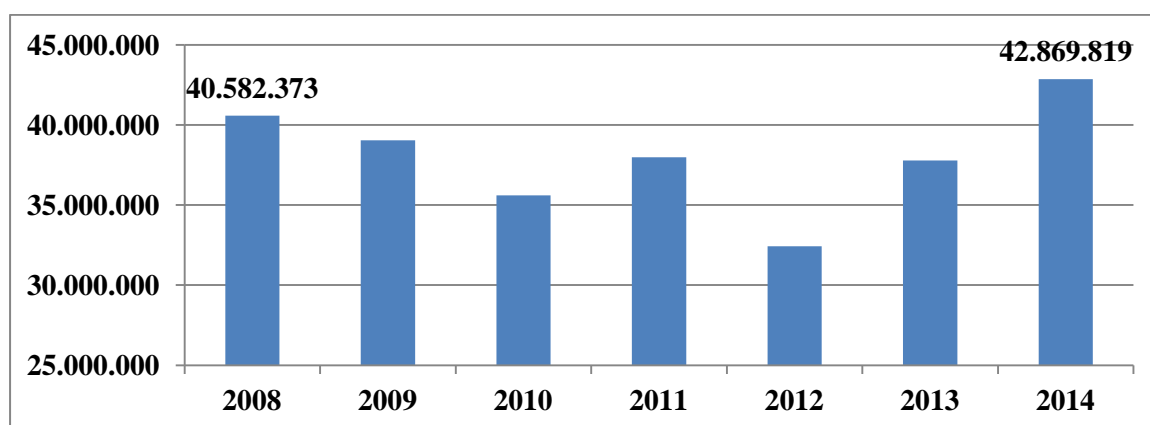
Σημαντικό ρόλο στο τουριστικό προϊόν της χώρας διαδραματίζουν οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μουσεία που βρίσκονται είτε στα μεγάλα αστικά κέντρα είτε στην περιφέρεια. Αρχής γενομένης από τις επισκέψεις στους αρχαιολογικούς χώρους, παρατηρείται συνολική αύξηση κατά 60% (από 6.217.302 επισκέπτες το 2008 σε 9.953.161 το 2014) κατά την εξεταζόμενη περίοδο και μέση ετήσια αύξηση της τάξεως του 8,1% (Διάγραμμα 3.3). Η αύξηση αυτή δεν αποτυπώνεται στις εισπράξεις, καθώς οι τελευταίες αυξήθηκαν μόλις κατά 5,6% σε σχέση με το αντίστοιχο μέγεθος του 2008 (Διάγραμμα 3.4). Είναι χαρακτηριστικό ότι μέχρι το 2012 οι εισπράξεις στους αρχαιολογικούς χώρους κατέγραψαν μείωση, κατά πάσα πιθανότητα εξαιτίας της μείωσης του εσωτερικού τουρισμού.

Διάγραμμα 3.3: Επισκέπτες αρχαιολογικών χώρων (2008-2014)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής

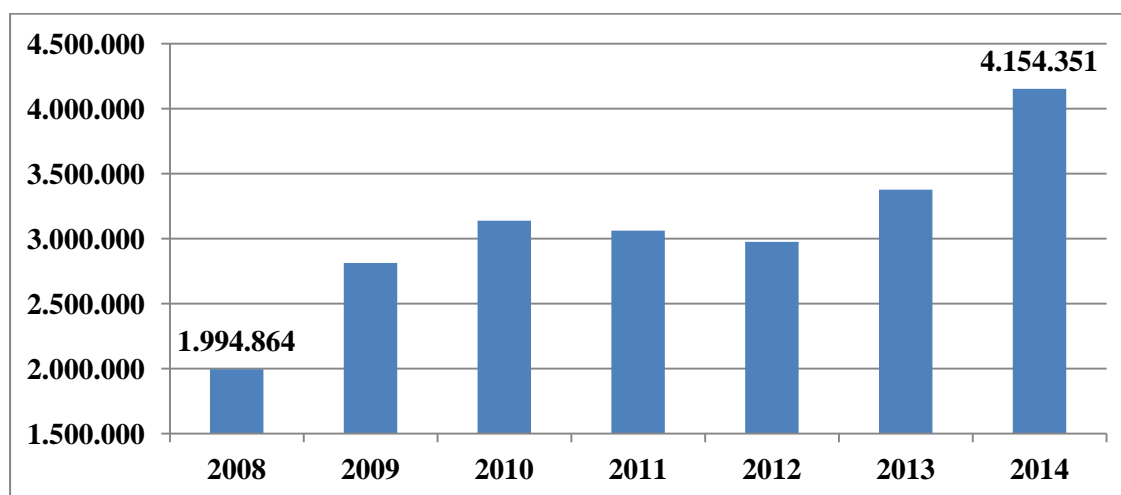
Διάγραμμα 3.4: Εισπράξεις στους αρχαιολογικούς χώρους (€) (2008-2013)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής

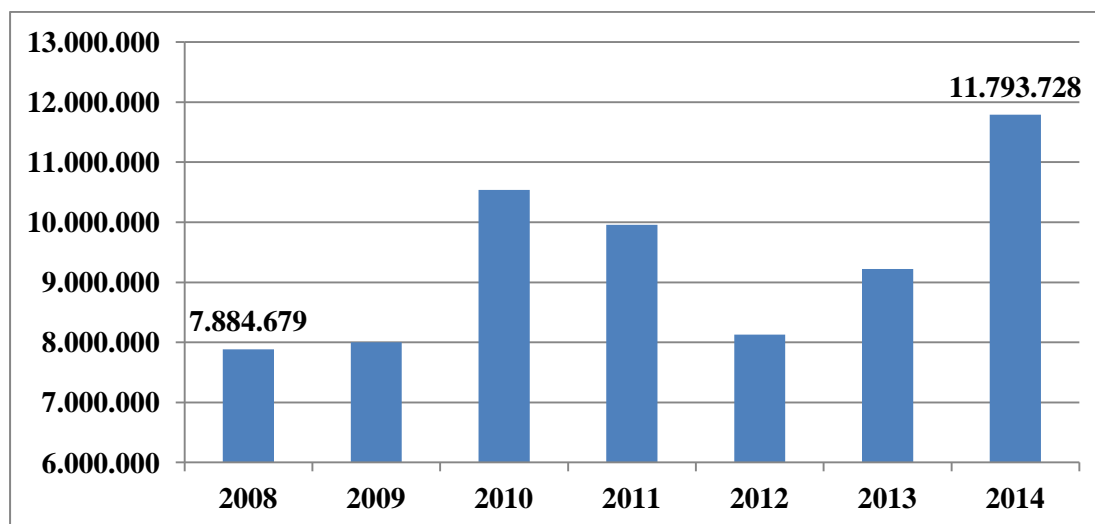
Αναφορικά με τις επισκέψεις και τις εισπράξεις στα μουσεία της χώρας (Διάγραμμα 3.5 και Διάγραμμα 3.6), παρατηρείται επίσης αξιοσημείωτη συνολική αύξηση κατά την περίοδο 2008-2014. Πιο συγκεκριμένα, ο αριθμός των επισκεπτών κατά τη διάρκεια του 2014 ήταν υπερδιπλάσιος του αντίστοιχου το 2008. Σημειώνεται ότι η μεγάλη αύξηση καταγράφηκε από το 2008 στο 2009 και οφείλεται στις επισκέψεις στο νέο μουσείο της Ακρόπολης. Οι αντίστοιχες εισπράξεις αυξήθηκαν κατά 49,5% (από 7,9 εκατ. ευρώ το 2008 σε 11,8 εκατ. ευρώ το 2014).

Διάγραμμα 3.5: Επισκέπτες στα μουσεία (2008-2014)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής

Διάγραμμα 3.6: Εισπράξεις στα μουσεία (€) (2008-2014)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής

4 Η Σημασία του Τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία

Στις ακόλουθες ενότητες, η σημασία του τουρισμού στην ελληνική οικονομία αποτυπώνεται σε σχέση με κατάλληλους δείκτες συμμετοχής και συμβολής στο εθνικό προϊόν και την απασχόληση, τις άμεσες και έμμεσες πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στο εθνικό προϊόν και την απασχόληση, καθώς και την σχετική θέση και επιρροή του τομέα στο δίκτυο των διακλαδικών σχέσεων της οικονομίας. Οι αναλύσεις βασίζονται σε δευτερογενείς πηγές δεδομένων, κυρίως προερχόμενα από την ΕΛ.ΣΤΑΤ.

4.1 Συμβολή και (άμεσες και έμμεσες) επιδράσεις στο προϊόν

Οι δείκτες συμβολής που υπολογίζονται εδώ αφορούν στη μέση συμβολή (και στο ποσοστό αυτής) της μεταβολής του τουρισμού και συναφών αυτού κλάδων στη συνολική μεταβολή της εθνικής οικονομικής δραστηριότητας, όπως εκφράζεται από την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία. Αρχικά παρουσιάζεται η εξέλιξη και ποσοστιαία συμμετοχή των δραστηριοτήτων του τουρισμού και συναφών κλάδων στο εθνικό σύνολο της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας, μεταξύ 2004-2013 (Πίνακας 4.1). Ο τουρισμός (ξενοδοχεία και εστίαση) έχει, κατά μέσο όρο την εξεταζόμενη δεκαετία, το μεγαλύτερο μέγεθος και την μεγαλύτερη συμμετοχή (5,2%) στην συνολική προστιθέμενη αξία, σε σύγκριση με τους άλλους συναφείς κλάδους, με τους κλάδους του λιανικού εμπορίου (εκτός των οχημάτων) και των πλωτών μεταφορών να ακολουθούν.

Ειδικότερα, ο τουρισμός είναι ο μοναδικός κλάδος, μαζί με τις χερσαίες μεταφορές, που σημείωσε αύξηση του μεγέθους του, υπό όρους ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας. Ιδιαίτερα σημειώνεται ότι, κατά την διετία 2012-2013, ο τουρισμός αύξησε σημαντικά το μέγεθός του (από τα 8,7 δισ. ευρώ στα 10,4 δισεκ. ευρώ), φθάνοντας σε ποσοστό συμμετοχής το 6,2%, ενώ σημαντικότερη αναμένεται να είναι και η αύξηση το 2014 (όπου δεν υπάρχουν ακόμα διαθέσιμα στοιχεία). Κατά την διετία αυτή, αύξηση σημείωσαν και οι κλάδοι των ταξιδιωτικών υπηρεσιών (πρακτορειών, γραφείων κ.λπ.), των δημιουργικών (πολιτιστικών) δραστηριοτήτων, και των δραστηριοτήτων άθλησης και ψυχαγωγίας-διασκέδασης. Το 2013, ο τουρισμός και οι συναφείς κλαδικές δραστηριότητες κάλυπταν το 19,7% της συνολικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας και το 17,6% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ).

Πίνακας 4.1: Εξέλιξη και συμμετοχή των δραστηριοτήτων του τουρισμού και συναφών κλάδων στο εθνικό σύνολο της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας (σε εκατ. ευρώ σε σταθερές τιμές έτους 2010), μεταξύ των ετών 2004-2013

Κλάδος	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
47	10.473	10.693	9.762	9.857	9.395	9.222	10.120	8.570	7.765	6.936
49	3.080	3.644	3.644	4.217	4.289	3.878	3.898	3.666	4.065	4.002
50	7.566	8.499	8.312	9.476	10.634	7.150	6.188	5.405	6.402	6.020
51	600	352	373	553	830	633	662	648	520	495
55-56	10.037	10.707	11.051	11.233	11.528	10.356	9.716	8.676	8.714	10.395
77	664	601	552	612	613	495	530	494	288	198
79	489	617	601	526	596	689	476	409	306	396
80-82	3.233	3.358	3.424	3.550	4.601	4.001	2.007	1.795	1.631	1.525
90-92	2.529	2.636	2.862	3.253	2.888	3.239	2.034	2.069	2.222	2.520
93	337	328	240	254	258	306	246	207	216	268
Εθν. σύνολο	202.963	204.385	213.738	220.114	219.453	211.715	199.645	182.115	171.743	166.515
Κλαδικά ποσοστά	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
47	5,16	5,23	4,57	4,48	4,28	4,36	5,07	4,71	4,52	4,17
49	1,52	1,78	1,70	1,92	1,95	1,83	1,95	2,01	2,37	2,40
50	3,73	4,16	3,89	4,31	4,85	3,38	3,10	2,97	3,73	3,62
51	0,30	0,17	0,17	0,25	0,38	0,30	0,33	0,36	0,30	0,30
55-56	4,95	5,24	5,17	5,10	5,25	4,89	4,87	4,76	5,07	6,24
77	0,33	0,29	0,26	0,28	0,28	0,23	0,27	0,27	0,17	0,12
79	0,24	0,30	0,28	0,24	0,27	0,33	0,24	0,22	0,18	0,24
80-82	1,59	1,64	1,60	1,61	2,10	1,89	1,01	0,99	0,95	0,92
90-92	1,25	1,29	1,34	1,48	1,32	1,53	1,02	1,14	1,29	1,51
93	0,17	0,16	0,11	0,12	0,12	0,14	0,12	0,11	0,13	0,16
Σύν. κλάδων	19,22	20,27	19,10	19,78	20,79	18,88	17,97	17,54	18,71	19,67

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της Τριμηνιαίας Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Σημειώσεις:

- 47 Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών
- 49 Χερσαίες μεταφορές και μεταφορές μέσω αγωγών
- 50 Πλωτές μεταφορές
- 51 Αεροπορικές μεταφορές
- 55-56 Καταλύματα και δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης
- 77 Δραστηριότητες ενοικίασης και εκμίσθωσης
- 79 Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων, γραφείων οργανωμένων ταξιδιών και άλλων υπηρεσιών κρατήσεων
- 80-82 Λοιπές διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες
- 90-92 Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση, Δραστηριότητες βιβλιοθηκών, αρχειοφυλακείων, μουσείων και λοιπές πολιτιστικές δραστηριότητες, Τυχερά παιχνίδια και στοιχήματα
- 93 Αθλητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας

Πίνακας 4.2: Μέση μεταβολή και συμβολή των δραστηριοτήτων του τουρισμού και συναφών κλάδων στο εθνικό σύνολο της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας, 2004-2013

Κλάδος	ΜΕΡΜ 2004-08	ΜΕΡΜ 2009-13	Μέση εθνική συμβολή 2004-	% εθνική συμβολή 2004-	Μέση εθνική συμβολή 2009-	% εθνική συμβολή 2009-
47	-2,68	-6,88	-0,133	-6,74	-0,270	4,63
49	8,63	0,79	0,149	7,55	0,015	-0,25
50	8,88	-4,21	0,378	19,16	-0,133	2,29
51	8,44	-5,98	0,028	1,44	-0,016	0,28
55-56	3,52	0,09	0,184	9,31	0,005	-0,08
77	-1,97	-20,47	-0,006	-0,32	-0,035	0,60
79	5,10	-12,93	0,013	0,67	-0,035	0,59
80-82	9,22	-21,42	0,168	8,54	-0,292	5,02
90-92	3,38	-6,08	0,044	2,25	-0,085	1,46
93	-6,49	-3,24	-0,010	-0,50	-0,004	0,08

Τα αποτελέσματα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η σχετική επίδραση του τουρισμού (καθώς και των πλωτών μεταφορών) στην εθνική οικονομία έχει αυξηθεί τα τελευταία έτη, λόγω της

εξωστρέφειας και ανθεκτικότητας που επέδειξαν οι συγκεκριμένοι κλάδοι, αλλά και των επιπτώσεων της ύφεσης σε άλλους συναφείς κλάδους. Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνεται και από την πορεία των μέσων δεικτών μεταβολής και μέσης (ποσοστιαίας) εθνικής συμβολής (Πίνακας 4.2). Συγκεκριμένα, κατά την τετραετία 2009-2013, ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής (ΜΕΡΜ) του τουρισμού ήταν 0,1% και των πλωτών μεταφορών 0,8%, ενώ οι ΜΕΡΜ των υπολοίπων συναφών κλάδων ήταν αρνητικοί. Κατά την ίδια περίοδο, η μέση σχετική εθνική συμβολή του τουρισμού ως προς την συνολική μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας ήταν 0,01%, έναντι 0,2% την περίοδο 2004-2008. Αντιστοίχως, η ποσοστιαία μέση ετήσια εθνική συμβολή του τουρισμού στην (αρνητική) μέση μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας ήταν -0,1%, αποτυπώνοντας ότι ο συγκεκριμένος κλάδος (μαζί με αυτόν της ναυτιλίας με ποσοστό -0,3%) είχαν επιδράσεις ανάσχεσης της ύφεσης της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας.

Πίνακας 4.3: Άμεσες, έμμεσες (χωρίς και με την επίδραση της κατανάλωσης) και συνολικές επιδράσεις στο προϊόν (σε εκατ. €) από μια αύξηση της ζήτησης κάθε κλάδου κατά €1 εκατ.

Κλάδος	Άμεσες επιδράσεις	Έμμεσες επιδράσεις	Έμμεσες επιδράσεις κατανάλωσης	Συνολικοί πολλαπλασιαστές παραγωγής
Λιανικό εμπόριο, εκτός οχημάτων	1,43	0,22	2,04	3,69
Χερσαίες μεταφορές	1,50	0,32	1,43	3,25
Θαλάσσιες μεταφορές	1,49	0,23	0,68	2,41
Αεροπορικές μεταφορές	1,59	0,33	1,05	2,98
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	1,34	0,22	0,95	2,50
Λοιπές επιστημονικές & τεχνικές υπηρεσίες	1,46	0,38	1,25	3,08
Δραστηριότητες ενοικίασης και εκμίσθωσης	1,41	0,25	0,91	2,57
Ταξιδιωτικές υπηρεσίες	1,65	0,43	1,60	3,68
Πολιτισμός & ψυχαγωγία	1,19	0,08	0,63	1,90
Άθληση & αναψυχή	1,61	0,50	2,70	4,80

Πηγή: Υπολογισμοί ΚΕΠΙΕ (Αθανασίου κ.ά., 2014).

Στην συνέχεια, παρουσιάζονται οι άμεσες, έμμεσες (χωρίς και με την επίδραση της κατανάλωσης) και συνολικές επιδράσεις του τουρισμού και συναφών κλάδων στο εθνικό προϊόν. Η ανάλυση των πολλαπλασιαστών παραγωγής (και απασχόλησης) βασίζεται στον πίνακα εισροών-εκροών της ελληνικής οικονομίας για το 2010, το τελευταίο έτος με διαθέσιμα στοιχεία. Οι συνολικές επιδράσεις αποτυπώνονται στον συνολικό πολλαπλασιαστή προϊόντος ενός κλάδου, ο οποίος ορίζεται ως η αξία της απαιτούμενης παραγωγής από όλους τους κλάδους, ώστε να καλυφθεί η επιπλέον ζήτηση αξίας μιας επί πλέον χρηματικής μονάδας (εδώ εκφραζόμενη με 1 εκατ. ευρώ) για το προϊόν του εν λόγω κλάδου. Οι

συνολικές επιδράσεις στο προϊόν προκύπτουν από το άθροισμα των άμεσων και έμμεσων επιδράσεων παραγωγής και των έμμεσων επιδράσεων κατανάλωσης⁷.

Οι άμεσες επιδράσεις στο προϊόν περιλαμβάνουν την αξία της αύξησης του προϊόντος ενός κλάδου κατά μια μονάδα, καθώς και την αύξηση του προϊόντος όλων των κλάδων, συμπεριλαμβανομένου και του ιδίου, που παρέχουν απαραίτητες εισροές για την παραγωγή του προϊόντος του εν λόγω κλάδου. Οι έμμεσες επιδράσεις στο προϊόν διακρίνονται στις έμμεσες επιδράσεις παραγωγής και τις έμμεσες επιδράσεις κατανάλωσης. Ειδικότερα, οι απαραίτητες επιπρόσθετες εισροές, που συνδέονται με το επιπλέον προϊόν όλων των λοιπών κλάδων για την αύξηση του προϊόντος ενός κλάδου κατά μια μονάδα, αποτελούν τις έμμεσες επιδράσεις παραγωγής. Η παραγωγή του επιπλέον προϊόντος, είτε άμεσου είτε έμμεσου, συνδέεται με την πληρωμή μισθών και ημερομισθίων και την δημιουργία επιπρόσθετων εισοδημάτων, τμήμα των οποίων κατευθύνεται σε επιπλέον κατανάλωση προϊόντων, τα οποία πρέπει να παράγει η οικονομία. Επομένως, η δαπάνη αυτή προκαλεί επιπρόσθετη παραγωγή στους κλάδους της οικονομίας, η οποία και συνιστά τις έμμεσες επιδράσεις κατανάλωσης.

Ο τουρισμός έχει συνολικό συντελεστή παραγωγής 2,5, με σχεδόν τις μισές επιδράσεις (47%) να είναι έμμεσες, ιδιαίτερα λόγω των επιδράσεων κατανάλωσης. Επιπροσθέτως, σημαντικές πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στο εθνικό προϊόν (κυρίως εξαιτίας των έμμεσων επιδράσεων λόγω κατανάλωσης) έχουν άλλοι συναφείς με τον τουρισμό κλάδοι, όπως αυτοί της άθλησης και της αναψυχής, του λιανικού εμπορίου (εκτός των οχημάτων), και των ταξιδιωτικών υπηρεσιών.

4.2 Συμβολή και (άμεσες και έμμεσες) επιδράσεις στην απασχόληση

Κατά την περίοδο 2008-2014,⁸ η απασχόληση σημείωσε μια συνολική σχετική μείωση της τάξης του -8%, με πτώση σε όλες τις κατηγορίες (σε ανάλυση 3ψήφιου κωδικού) δραστηριοτήτων του τουρισμού, εκτός από αυτές των άλλων καταλυμάτων (που απασχολούν, όμως, μικρό αριθμό ατόμων) και των δραστηριοτήτων των εστιατορίων (Πίνακας 4.4). Ωστόσο, το 2014 παρουσιάζεται σημαντική ανάκαμψη της απασχόλησης σε όλες τις κατηγορίες, εκτός των κατασκηνώσεων και τροχόσπιτων, και των υπηρεσιών τροφοδοσίας

⁷ Οι ορισμοί των πολλαπλασιαστών που παρατίθενται στην παρούσα ενότητα προέρχονται από την εργασία των Αθανασίου κ.ά. (2014).

⁸ Με βάση την παρούσα κατηγοριοποίηση (κατά Eurostat) των κλάδων οικονομικών δραστηριοτήτων, υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία από το έτος 2008.

εκδηλώσεων. Την μεγαλύτερη αύξηση σημειώνουν τα άλλα καταλύματα, οι δραστηριότητες εστιατορίων και τα ξενοδοχεία.

Πίνακας 4.4: Μέση μεταβολή, συμμετοχή και συμβολή των δραστηριοτήτων του τουρισμού στο εθνικό σύνολο της απασχόλησης, 2008-2014

Κλάδος	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	MEPM	
551	69.755	61.925	58.180	59.715	59.281	54.333	69.617	-0,03	
552	6.704	4.898	3.923	4.161	6.406	5.223	5.658	-2,79	
553	810	1.810	1.525	1.118	1.054	1.083	656	-3,45	
559	369	182	194	39	162	445	651	9,91	
561	70.418	85.064	86.646	86.376	64.101	64.618	82.889	2,75	
562	9.727	11.226	9.782	9.185	11.149	9.101	7.473	-4,30	
563	164.360	155.834	148.201	135.083	129.985	124.403	130.177	-3,81	
Σύνολο	322.142	320.939	308.452	295.676	272.138	259.206	297.122	-1,34	
Κλαδικά ποσοστά	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Μέση τομεακή	% τομεακή συμβολή
551	21,65	19,30	18,86	20,20	21,78	20,96	23,43	-0,007	0,532
552	2,08	1,53	1,27	1,41	2,35	2,01	1,90	-0,054	4,041
553	0,25	0,56	0,49	0,38	0,39	0,42	0,22	-0,008	0,594
559	0,11	0,06	0,06	0,01	0,06	0,17	0,22	0,015	-1,088
561	21,86	26,50	28,09	29,21	23,55	24,93	27,90	0,645	-48,207
562	3,02	3,50	3,17	3,11	4,10	3,51	2,52	-0,117	8,711
563	51,02	48,56	48,05	45,69	47,76	47,99	43,81	-1,769	132,130
Σύνολο	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00		
Εθνικά ποσοστά	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Μέση εθνική	% εθνική συμβολή
551	1,51	1,36	1,33	1,47	1,60	1,55	1,97	0,000	0,012
552	0,15	0,11	0,09	0,10	0,17	0,15	0,16	-0,004	0,087
553	0,02	0,04	0,03	0,03	0,03	0,03	0,02	-0,001	0,013
559	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,02	0,001	-0,024
561	1,53	1,87	1,97	2,13	1,73	1,84	2,34	0,045	-1,042
562	0,21	0,25	0,22	0,23	0,30	0,26	0,21	-0,008	0,188
563	3,56	3,42	3,38	3,33	3,52	3,54	3,68	-0,124	2,857
Σύνολο	6,99	7,04	7,03	7,29	7,37	7,38	8,40	-0,090	2,091

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της Τριμηνιαίας Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Σημειώσεις:

551 Ξενοδοχεία και παρόμοια καταλύματα

552 Καταλύματα διακοπών & άλλα καταλύματα σύντομης διαμονής

553 Κατασκήνωση, εγκαταστάσεις οχημ. αναψυχής-ρυμουλκ. οχήματα

559 Άλλα καταλύματα

561 Δραστηριότητες εστιατορίων και κινητών μονάδων εστίασης

562 Υψηλ. τροφοδοσίας εκδηλώσεων-άλλες δραστ. υπηρεσ. εστίασης

563 Δραστηριότητες παροχής ποτών

Κατά την ίδια περίοδο 2008-2014, σημαντική θετική μέση συμβολή στην απασχόληση έχει μόνο η κατηγορία των δραστηριοτήτων εστιατορίων, τόσο στον τομέα του τουρισμού όσο και στην εθνική απασχόληση (κατά 0,65% και 0,5%, αντίστοιχα). Όσον αφορά σε άλλους συναφείς με τον τουρισμό κλάδους (Πίνακας 4.5), θετικό ΜΕΡΜ στον αριθμό των απασχολούμενων σημειώνουν μόνο οι κλάδοι των αεροπορικών επιβατικών μεταφορών (5,5%), του λιανικού εμπορίου σε υπαίθριους πάγκους και αγορές (4,3%), στις δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας (3%), και των ταξιδιωτικών υπηρεσιών (2,2%). Οι σημαντικότερες από αυτές τις αυξήσεις παρουσιάζονται μεταξύ 2013-2014. Η μέση

συμβολή των αναφερόμενων κατηγοριών στην εθνική απασχόληση είναι 0,01%, 0,02%, 0,003% και 0,01%, αντίστοιχα.

Πίνακας 4.5: Μέση μεταβολή, συμμετοχή και συμβολή άλλων δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τον τουρισμό στο εθνικό σύνολο της απασχόλησης, 2008-2014

Κλάδος	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	ΜΕΡΜ	
471	115.721	103.592	98.600	101.748	96.080	99.093	81.434	-5,69	
472	93.938	93.457	88.553	82.787	81.780	79.399	89.894	-0,73	
473	22.154	23.728	19.557	19.633	17.773	18.606	19.985	-1,70	
475	75.836	80.108	82.495	64.796	45.110	43.957	43.838	-8,73	
476	17.768	18.135	17.622	15.674	14.702	11.953	10.323	-8,65	
477	196.970	188.800	180.225	180.300	168.069	148.234	148.963	-4,55	
478	17.747	22.847	22.548	20.405	16.887	14.486	22.831	4,29	
479	7.176	8.275	11.091	10.468	7.800	7.514	6.516	-1,59	
491	8.798	6.992	5.427	4.835	4.543	3.605	2.988	-16,47	
493	71.380	70.360	68.951	65.734	61.329	61.682	60.335	-2,76	
501	30.868	29.003	28.291	26.112	25.643	24.430	19.050	-7,73	
503	448	193	57	46	176	50	113	-20,52	
511	5.986	6.222	6.645	8.318	8.063	6.549	8.271	5,54	
771	4.732	3.488	3.574	3.194	2.496	2.083	2.205	-11,95	
791	18.204	15.016	13.183	12.104	11.771	12.927	20.717	2,18	
823	1.692	1.243	771	579	466	383	477	-19,04	
910	13.280	10.238	8.541	7.667	6.655	6.491	7.512	-9,06	
931	12.392	13.673	11.186	9.744	5.677	7.191	11.801	-0,81	
932	3.705	3.567	5.650	6.377	4.647	4.231	4.421	2,99	
Εθνικά ποσοστά	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Μέση εθνική	% εθνική συμβολή
471	2,51	2,27	2,25	2,51	2,60	2,82	2,30	-0,124	2,866
472	2,04	2,05	2,02	2,04	2,21	2,26	2,54	-0,015	0,338
473	0,48	0,52	0,45	0,48	0,48	0,53	0,57	-0,008	0,181
475	1,64	1,76	1,88	1,60	1,22	1,25	1,24	-0,116	2,675
476	0,39	0,40	0,40	0,39	0,40	0,34	0,29	-0,027	0,622
477	4,27	4,14	4,11	4,45	4,55	4,22	4,21	-0,174	4,013
478	0,38	0,50	0,51	0,50	0,46	0,41	0,65	0,018	-0,425
479	0,16	0,18	0,25	0,26	0,21	0,21	0,18	-0,002	0,055
491	0,19	0,15	0,12	0,12	0,12	0,10	0,08	-0,021	0,486
493	1,55	1,54	1,57	1,62	1,66	1,76	1,71	-0,040	0,923
501	0,67	0,64	0,64	0,64	0,69	0,70	0,54	-0,043	0,988
503	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-0,001	0,028
511	0,13	0,14	0,15	0,21	0,22	0,19	0,23	0,008	-0,191
771	0,10	0,08	0,08	0,08	0,07	0,06	0,06	-0,009	0,211
791	0,39	0,33	0,30	0,30	0,32	0,37	0,59	0,009	-0,210
823	0,04	0,03	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	-0,004	0,102
910	0,29	0,22	0,19	0,19	0,18	0,18	0,21	-0,021	0,482
931	0,27	0,30	0,25	0,24	0,15	0,20	0,33	-0,002	0,049
932	0,08	0,08	0,13	0,16	0,13	0,12	0,13	0,003	-0,060

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της Τριμηνιαίας Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Σημειώσεις:

- 471 Λιανικό εμπόριο/μη ειδικευμένα καταστήματα
- 472 Λιανικό εμπόριο τρόφιμα-ποτά-καπνός/ειδ.καταστήματα
- 473 Λιανικό εμπόριο καυσίμων κίνησης/ειδ.καταστήματα
- 475 Λιαν.εμπ.άλλου οικιακού εξοπλισμού/ειδ.καταστήματα
- 476 Λιαν.εμπ. επιμορφωτικών ειδών-ψυχαγωγίας/ειδ.καταστήματα
- 477 Λιανικό εμπόριο άλλων ειδών (ειδικευμένα καταστήματα)
- 478 Λιανικό εμπόριο σε υπαίθριους πάγκους και αγορές
- 479 Λιανικό εμπόριο εκτός καταστημάτων (π.χ διαδίκτυο)
- 491 Υπεραστικές σιδηροδρομικές μεταφορές επιβατών
- 493 Άλλες χερσαίες μεταφορές επιβατών
- 501 Θαλάσσιες και ακτοπλοϊκές μεταφορές επιβατών
- 503 Εσωτερικές πλωτές μεταφορές επιβατών
- 511 Αεροπορικές μεταφορές επιβατών
- 771 Ενοικίαση και εκμίσθωση μηχανοκίνητων οχημάτων
- 791 Δραστ.ταξιδιωτικά πρακτορεία/γραφ.οργανωμένων ταξιδιών
- 823 Οργάνωση συνεδρίων και εμπορικών εκθέσεων
- 910 Δραστηριότητες βιβλιοθήκες-αρχαιοφυλάκεια-μουσεία
- 931 Αθλητικές δραστηριότητες
- 932 Δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας

Πίνακας 4.6: Άμεσες, έμμεσες (χωρίς και με την επίδραση της κατανάλωσης) και συνολικές επιδράσεις στην απασχόληση (εργαζόμενοι) από μια αύξηση της ζήτησης κάθε κλάδου κατά €1 εκατ.

Κλάδος	Άμεσες επιδράσεις	Έμμεσες επιδράσεις	Έμμεσες επιδράσεις κατανάλωσης	Συνολικοί πολλαπλασιαστές απασχόλησης
Λιανικό εμπόριο	43	2	22	67
Χερσαίες μεταφορές	22	3	16	40
Θαλάσσιες μεταφορές	5	2	7	14
Αεροπορικές μεταφορές	6	3	11	20
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	19	3	10	33
Λοιπές επιστημονικές & τεχνικές υπηρεσίες	14	4	14	31
Ενοίκιαση μηχανημάτων & εξοπλισμού	9	2	10	21
Ταξιδιωτικές υπηρεσίες	15	4	18	37
Πολιτισμός & ψυχαγωγία	10	1	7	18
Άθληση & αναψυχή	34	5	29	68

Πηγή: Υπολογισμοί ΚΕΠΕ (Αθανασίου κ.ά., 2014).

Σχετικά με τις άμεσες, τις έμμεσες (χωρίς και με την επίδραση της κατανάλωσης) και τις συνολικές επιδράσεις του τουρισμού και συναφών κλάδων στην απασχόληση, οι αντίστοιχοι πολλαπλασιαστές παρουσιάζονται στον Πίνακα 4.6. Ο πολλαπλασιαστής της απασχόλησης αναφέρεται στην αύξηση του αριθμού των εργαζομένων που επιφέρει μια αύξηση της ζήτησης για το προϊόν κάθε κλάδου ύψους ενός εκατομμυρίου ευρώ. Ο συνολικός πολλαπλασιαστής της απασχόλησης υπολογίζει την συνολική επιπρόσθετη απασχόληση που θα δημιουργηθεί μέσω της αύξησης της παραγωγής, ώστε να ικανοποιηθεί η επιπλέον ζήτηση για το προϊόν ενός κλάδου της οικονομίας. Συνοψίζει τις άμεσες επιδράσεις απασχόλησης, τις έμμεσες επιδράσεις απασχόλησης και τις έμμεσες επιδράσεις λόγω κατανάλωσης, σε αντιστοιχία με τις επιδράσεις που αφορούν στην παραγωγή.

Ο τουρισμός έχει συνολικό συντελεστή ίσο με 33 απασχολούμενους, οι περισσότερες θέσεις (19) των οποίων δημιουργούνται λόγω των άμεσων επιδράσεων. Από τους συναφείς κλάδους, σχετικά υψηλούς συντελεστές απασχόλησης έχουν αυτοί της άθλησης και αναψυχής (68), του λιανικού εμπορίου (67), των χερσαίων μεταφορών (40), και των ταξιδιωτικών υπηρεσιών (37). Συμπερασματικά, ο τουρισμός μπορεί να θεωρηθεί από τους κλάδους εκείνους των οποίων οι συνολικές επιδράσεις είναι αξιόλογες, τόσο σε σχέση με το προϊόν όσο και με την απασχόληση. Εκ τούτου, πολιτικές και δράσεις για την ενίσχυση των δραστηριοτήτων του τουρισμού αναμένεται να έχουν τόσο άμεσες επιδράσεις στην καταπολέμηση της ανεργίας όσο και σημαντική συμβολή στην ανάκαμψη και σταθεροποίηση της αναπτυξιακής πορείας της χώρας.

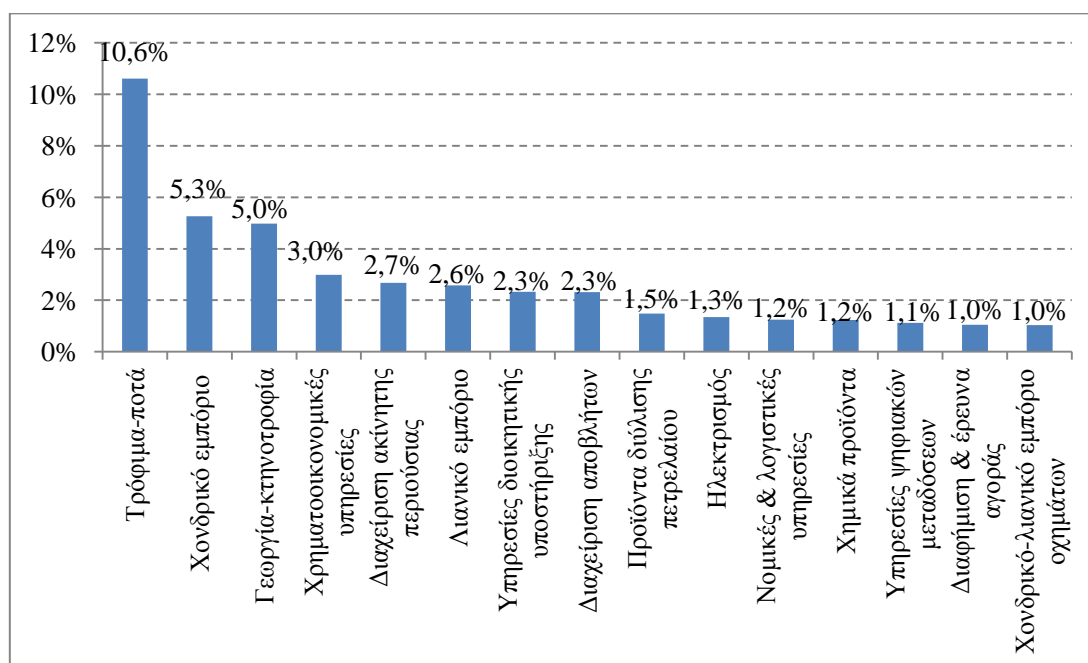
Ωστόσο, υπογραμμίζεται ότι τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης μπορούν να οδηγήσουν στην αναπροσαρμογή των συγκεκριμένων πολλαπλασιαστών, ώστε να αποτυπώνουν την πραγματική επίδραση του τουρισμού και των υπολοίπων κλάδων στην εθνική οικονομία (εξαιρώντας επιδράσεις στο εισόδημα και την απασχόληση που επανεξάγονται). Για μια

τέτοια αναθεώρηση, κρίνεται σκόπιμος ο διαχωρισμός του τομέα του τουρισμού στους κλάδους των καταλυμάτων και της εστίασης, με διάθεση και επεξεργασία των αντίστοιχων σχέσεων εισροών και εκροών για κάθε κλάδο με όλους τους υπόλοιπους.

4.3 Διαρθρωτικές σχέσεις του τουρισμού με άλλες δραστηριότητες

Οι διαρθρωτικές σχέσεις του τουρισμού με τους υπόλοιπους κλάδους της ελληνικής οικονομίας μπορεί να προσφέρει χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά με τις δυνατότητες δημιουργίας οικονομιών συγκέντρωσης και επιδράσεων δικτύωσης, αναφορικά με την προσφορά τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών. Τα ακόλουθα αποτελέσματα βασίζονται στον υπολογισμό του δείκτη κάθετης διασύνδεσης του τουρισμού με άλλους κλάδους, την δομική ανάλυση του δικτύου της ελληνικής οικονομίας με επίκεντρο τον τουρισμό, και την στατιστική ανάλυση των σχέσεων του τουρισμού με άλλους κλάδους, με βάση τα στοιχεία του πίνακα εισροών-εκροών της ελληνικής οικονομίας για το 2010. Ο δείκτης κάθετης διασύνδεσης αναφέρεται στα στοιχεία (ως ποσοστά επί του αθροίσματος των στηλών) του αντεστραμμένου πίνακα Leontief. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, αναπαριστά την μεταβολή της συνολικής ζήτησης κάθε κλάδου (λόγω άμεσων και έμμεσων επιδράσεων) για εισροές που απαιτούνται για μια μεταβολή της ζήτησης στο προϊόν του τουρισμού κατά 1 εκατ. ευρώ.

Διάγραμμα 4.1: Δείκτης (%) κάθετης διασύνδεσης (backward linkages) του τομέα του τουρισμού (ξενοδοχείων και εστιατορίων) με άλλους κλάδους της οικονομίας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των Πινάκων Εισροών-Εκροών της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (έτος 2010).

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 4.1, οι κλάδοι που επηρεάζονται περισσότερο από την αύξηση της ζήτησης στον τουρισμό, με σκοπό την παροχή των απαραίτητων εισροών για την ικανοποίηση της επιπρόσθετης μοναδιαίας ζήτησης, είναι, κατά σειρά: τα τρόφιμα-ποτά (10,6%), το χονδρικό εμπόριο (5,3%), η γεωργία-κτηνοτροφία (5%), κ.ο.κ. Συνεπώς, οι κλάδοι που αφορούν στην εστίαση των τουριστών αναμένεται να επηρεαστούν περισσότερο από την αύξηση του τουριστικού εισοδήματος στην χώρα.

Όσον αφορά στην ανάλυση των δικτυακών σχέσεων του τουρισμού και των υπολοίπων κλάδων, αρχικά υπολογίζεται η κεντρικότητα όλων των κλάδων της ελληνικής οικονομίας. Το μέγεθος της κεντρικότητας βαθμού αναφέρεται στον συνολικό βαθμό, δηλαδή, τον κανονικοποιημένο αριθμό των εισερχόμενων και των εξερχόμενων συνδέσεων ενός κλάδου (κόμβου) με όλους τους υπόλοιπους στο δίκτυο της οικονομίας. Η αυξημένη κεντρικότητα βαθμού ενός κλάδου συνεπάγεται την αυξημένη δυνατότητά του να αλληλεπιδρά με έναν μεγαλύτερο αριθμό κλάδων μέσα στο δίκτυο και, επομένως, να τους επηρεάζει και να συνεργάζεται μαζί τους (Tsekeris, 2014).

Πίνακας 4.7: Οι πλέον διασυνδεδεμένοι κλάδοι της ελληνικής οικονομίας ως προς τον συνολικό βαθμό κεντρικότητάς τους

Κλάδος	Τιμή Κεντρικότητας βαθμού
1 Χονδρικό εμπόριο	0,023
2 Προϊόντα διύλισης πετρελαίου	0,017
3 Κατασκευές	0,017
4 Τρόφιμα-ποτά	0,013
5 Χρηματοοικονομικές υπηρεσίες	0,012
6 Λιανικό εμπόριο	0,011
7 Εξορύξεις & ορυχεία	0,010
8 Ξενοδοχεία και εστιατόρια	0,010
9 Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	0,009
10 Δραστηριότητες υποστήριξης μεταφορών	0,009

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από (Tsekeris, 2014).

Ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους πλέον κεντρικούς κλάδους (8^ο στην σειρά με κεντρικότητα της τάξης του 10%) της ελληνικής οικονομίας (στο σύνολο των 64 κλάδων σε διψήφιο κωδικό), με τους κλάδους του χονδρικού εμπορίου, των πετρελαιοειδών προϊόντων,

των κατασκευών, των τροφίμων-ποτών, των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, του λιανικού εμπορίου, και των εξορύξεων να προηγούνται (Πίνακας 4.7).

Σε συνέπεια με συναφείς αναλύσεις ομάδων κλάδων που έχουν παρατηρηθεί στα οικονομικά συστήματα άλλων χωρών ανά τον κόσμο, το δίκτυο της ελληνικής οικονομίας μπορεί να ομαδοποιηθεί σε έναν μικρό αριθμό ομάδων κλάδων (ή συμπλεγμάτων δραστηριοτήτων). Η ομαδοποίηση αυτή δείχνει την δομική διάρθρωση συνεκτικών κλαδικών δραστηριοτήτων (αλυσίδων αξιών) και αποτυπώνει την αυξημένη συσσώρευση προστιθέμενης αξίας λόγω οικονομικών συγκέντρωσης. Τα αποτελέσματα της ομαδοποίησης⁹ οδηγούν στον εντοπισμό έξι ομάδων κλάδων, οι οποίες σχετίζονται με: *Ομάδα 1*: το εμπόριο και τις λοιπές υπηρεσίες (που δεν περιλαμβάνουν αυτές που αναφέρονται παρακάτω), *Ομάδα 2*: τις κατασκευές, συμπεριλαμβάνοντας σχετικά βιομηχανικά προϊόντα και υποστηρικτικές υπηρεσίες, *Ομάδα 3*: τις αγροτοκτηνοτροφικές και σχετικές μεταποιητικές δραστηριότητες και τις τουριστικές υπηρεσίες, *Ομάδα 4*: τη βιομηχανία χημικών και φαρμάκων και τις υπηρεσίες υγείας, *Ομάδα 5*: τις μεταφορές, και *Ομάδα 6*: την ενέργεια.

Ειδικότερα όσον αφορά στο σύμπλεγμα δραστηριοτήτων του τουρισμού, αυτό περιλαμβάνει τους εξής κλάδους: Γεωργία-κτηνοτροφία, Αλιεία, Τρόφιμα-ποτά, Επισκευή μηχανημάτων, Ξενοδοχεία και εστιατόρια, Υπηρεσίες συλλογικών οργανώσεων, και Λοιπές προσωπικές υπηρεσίες. Το αποτέλεσμα αυτό επιβεβαιώνει την ισχυρή σύνδεση που υπάρχει μεταξύ του τουρισμού και κλάδων του πρωτογενούς τομέα και της μεταποίησης τροφίμων και ποτών. Σύμφωνα με την ίδια ανάλυση, προκύπτει ότι η ομάδα δραστηριοτήτων του τουρισμού δέχεται σημαντικές εισροές από τις ομάδες δραστηριοτήτων του εμπορίου και λοιπών υπηρεσιών, της ενέργειας, και της παραγωγής χημικών.

Τα ευρήματα αυτά περαιτέρω επιβεβαιώνονται από την ανάλυση της κατανομής των οικονομικών εισροών στον τομέα του τουρισμού (ξενοδοχείων και εστιατορίων) από άλλους κλάδους της οικονομίας (Διάγραμμα 4.2). Σύμφωνα με την ανάλυση αυτή, το 40% των εισροών του τουρισμού προέρχεται από τους κλάδους των τροφίμων-ποτών (30%), της γεωργίας-κτηνοτροφίας (8%), και της αλιείας (2%), ενώ άνω του 16% από τις υπηρεσίες εμπορίου, είτε του χονδρικού (11%) ή του λιανικού (6%). Άλλες σημαντικές εισροές προέρχονται από τους κλάδους της διαχείρισης αποβλήτων (6%), της διαχείρισης ακίνητης περιουσίας (5%), των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών (5%), κ.ο.κ. Όσον αφορά στους κλάδους προς τους οποίους υπάρχουν σημαντικές εισροές από τον τομέα του τουρισμού (Διάγραμμα 4.3), αυτοί είναι των υπηρεσιών συλλογικών οργανώσεων (26%), του χονδρικού (18%) και λιανικού (8%) εμπορίου, των λοιπών προσωπικών υπηρεσιών (10%), της

⁹ Βλ. Tsekeris (2014) για περισσότερες πληροφορίες.

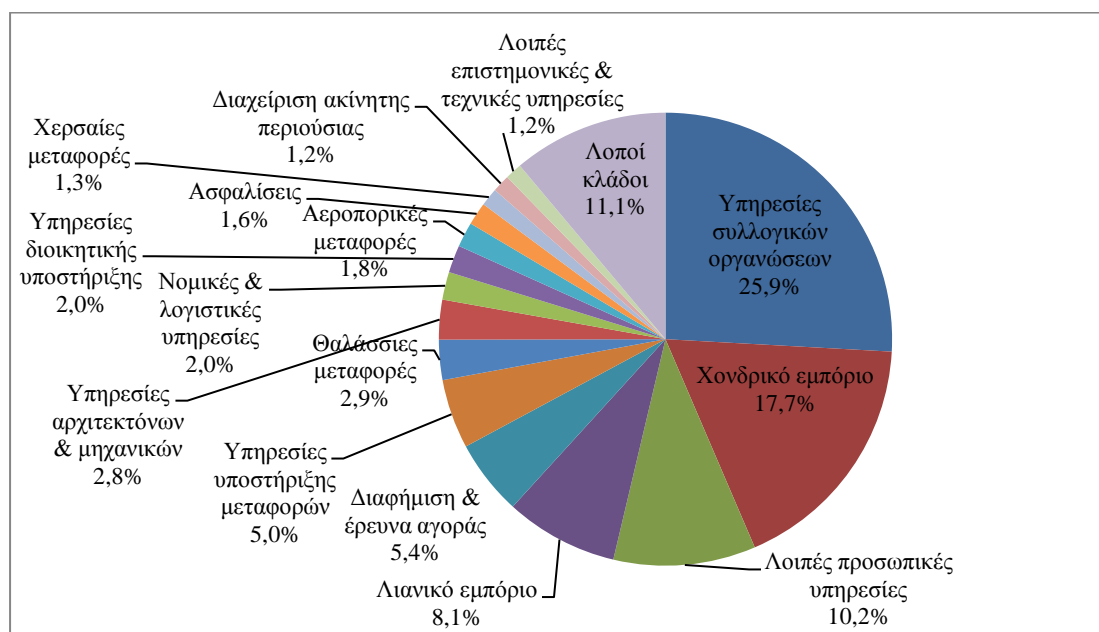
διαφήμισης και έρευνας αγοράς (5%), και των υποστηρικτικών προς τις μεταφορές δραστηριοτήτων (5%).

Διάγραμμα 4.2: Κατανομή (%) των οικονομικών εισροών στον τομέα του τουρισμού (ξενοδοχείων και εστιατορίων) από άλλους κλάδους της οικονομίας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των Πινάκων Εισροών-Εκροών της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (έτους 2010).

Διάγραμμα 4.3: Κατανομή (%) των οικονομικών εκροών από τον τομέα του τουρισμού (ξενοδοχείων και εστιατορίων) προς άλλους κλάδους της οικονομίας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των Πινάκων Εισροών-Εκροών της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (έτους 2010).

Πίνακας 4.8: Οι 10 κλάδοι με τον μεγαλύτερο βαθμό συσχέτισης (κατά Pearson) των διακλαδικών συνδέσεων τους ως προς αυτές του τουρισμού (ξενοδοχείων και εστιατόριων).

Κλάδος	Τιμή βαθμού συσχέτισης
1 Θαλάσσιες μεταφορές	0,624
2 Αεροπορικές μεταφορές	0,615
3 Υπηρεσίες συλλογικών οργανώσεων	0,579
4 Χερσαίες μεταφορές	0,558
5 Χρηματοοικονομικές υπηρεσίες	0,487
6 Ταξιδιωτικές υπηρεσίες	0,483
7 Λοιπές επιστημονικές & τεχνικές υπηρεσίες	0,474
8 Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	0,473
9 Υπηρεσίες διαχείρισης αποβλήτων	0,425
10 Εκδοτικές υπηρεσίες	0,384

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων των Πινάκων Εισροών-Εκροών της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (έτους 2010).

Μια επιπρόσθετη σχετική ανάλυση αφορά στους κλάδους, οι οποίοι παρουσιάζουν τον μεγαλύτερο βαθμό συσχέτισης με τον τουρισμό. Το συγκεκριμένο μέγεθος ορίζεται ως ο βαθμός στατιστικής συσχέτισης κατά Pearson μεταξύ των συνδέσεων του τουρισμού με άλλους κλάδους, και των υπολοίπων συνδέσεων μεταξύ άλλων κλάδων. Αναπαριστά την συστηματική σχέση που υπάρχει μεταξύ των οικονομικών εισροών-εκροών του τουρισμού, και των οικονομικών εισροών-εκροών άλλων κλάδων της οικονομίας.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης (Πίνακας 4.8) δείχνουν ότι οι οικονομικές εισροές-εκροές του τουρισμού στατιστικά συσχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με τις αντίστοιχες εισροές-εκροές των κλάδων των μεταφορών και, ειδικότερα, με αυτές των θαλάσσιων μεταφορών (62%), των αεροπορικών μεταφορών (62%), και των χερσαίων μεταφορών (56%). Άλλοι κλάδοι των οποίων οι εισροές-εκροές στατιστικά συσχετίζονται σε σχετικά μεγάλο βαθμό με τις εισροές-εκροές του τουρισμού είναι αυτοί των υπηρεσιών συλλογικών οργανώσεων (58%), των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών (49%), των ταξιδιωτικών υπηρεσιών (48%), των λοιπών επιστημονικών και τεχνικών υπηρεσιών (47%), και της ακίνητης περιουσίας (47%).

5 Μεθοδολογία της Έρευνας

Με στόχο την καταγραφή του ζητούμενου ποσοστού διαρροής του εισερχόμενου εισοδήματος στο εξωτερικό, συλλέχθηκαν πρωτογενή και δευτερογενή δεδομένα από φορείς και επιχειρήσεις που εμπλέκονται άμεσα και έμμεσα με τον τουρισμό. Αρχής γενομένης από τα καταλύματα, καταγράφηκε το ποσοστό του εισερχόμενου εισοδήματος (μέσω της δαπάνης των εισερχόμενων τουριστών) που εκρέει σε χώρες του εξωτερικού μέσω των εισαγόμενων προϊόντων, καθώς και το αντίστοιχο ποσοστό των αμοιβών σε μη κατοίκους Ελλάδος. Για την καταγραφή του μεγέθους της διαρροής, ήταν απαραίτητη η συλλογή και επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων που αφορούν στην κατανάλωση προϊόντων και υπηρεσιών από αλλοδαπούς τουρίστες εντός των καταλυμάτων και το ποσοστό των εισαγόμενων προϊόντων που χρησιμοποιούνται για την εξυπηρέτησή αυτής της κατανάλωσης (π.χ. προϊόντα για σίτιση εντός καταλυμάτων, αναλώσιμα κ.ά.). Ταυτοχρόνως, στόχος είναι και η καταγραφή της κατανάλωσης των αλλοδαπών εκτός των καταλυμάτων, ώστε να εκτιμηθεί το σύνολο του εισερχόμενου εισοδήματος που διαρρέει στο εξωτερικό.

5.1 Ερωτηματολόγιο

Για τη συλλογή των δεδομένων από τα καταλύματα, διανεμήθηκε ερωτηματολόγιο σε αντιπροσωπευτικό δείγμα καταλυμάτων και σε επιλεγμένους προορισμούς της χώρας. Το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε τις εξής ενότητες:

- Γενικές πληροφορίες για το κατάλυμα (Νομός, τοποθεσία, κατηγορία καταλύματος, μήνες λειτουργίας, αριθμός δωματίων και κλινών).
- Επιμέρους στοιχεία για την ζήτηση (αφίξεις, διανυκτερεύσεις, πελάτες εντός και εκτός πακέτου, λόγος ταξιδιού πελατών κ.ά.).
- Έσοδα (αριθμός συνολικών εσόδων, διαμοιρασμός των εσόδων στις επιμέρους εγκαταστάσεις του καταλύματος).
- Έξοδα (αριθμός συνολικού λειτουργικού κόστους -πλην κόστος μισθοδοσίας- και διαμοιρασμός των εξόδων στις επιμέρους εγκαταστάσεις του καταλύματος).
- Κατανάλωση (διαμοιρασμός των προϊόντων σε εγχώρια και εισαγόμενα).
- Αμοιβές κατοίκων Ελλάδος και μη κατοίκων Ελλάδος (αριθμός μόνιμου και εποχιακού προσωπικού, και διαμοιρασμός αμοιβών προσωπικού).
- Ερωτήσεις σχετικά με τους λόγους χρησιμοποίησης ή αποφυγής χρησιμοποίησης εγχώριων προϊόντων.

Για την εξασφάλιση της συλλογής επεξεργάσιμων ερωτηματολογίων, μια αρχική εκδοχή του ερωτηματολογίου διανεμήθηκε σε πιλοτική μορφή και σε μικρό αριθμό καταλυμάτων, ώστε

να διαπιστωθούν ενδεχόμενα προβλήματα στη συλλογή των στοιχείων. Μετά από τις απαραίτητες μετατροπές, ορίστηκε η τελική μορφή του ερωτηματολογίου που παρατίθεται στο Παράρτημα. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκε μέσω του διαδικτύου (με την χρήση λογισμικού ειδικού σκοπού). Με τον τρόπο αυτό, το ερωτηματολόγιο αναρτήθηκε σε συγκεκριμένο διαδικτυακό σύνδεσμο, ο οποίος διανεμήθηκε στα καταλύματα¹⁰.

5.2 Δειγματοληψία

Για την επιλογή του δείγματος ακολουθήθηκε η μεθοδολογία της αναλογικής στρωματοποιημένης δειγματοληψίας. Σε πρώτο στάδιο, πραγματοποιήθηκε επιλογή των προορισμών λαμβάνοντας υπόψη τα εξής:

- Οι επιλεγμένοι προορισμοί να αντιστοιχούν τουλάχιστον στο 60% των αφίξεων των αλλοδαπών τουριστών στα ξενοδοχειακά καταλύματα (σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία από την Ελληνική Στατιστική Αρχή).
- Αναφορικά με την κατηγορία καταλύματος, τα ποσοστά του δείγματος ανά κατηγορία να αντιστοιχούν σε αυτά που αναφέρονται στο ποσοστό κάθε κατηγορίας σε εθνικό επίπεδο (σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία από την Ελληνική Στατιστική Αρχή).
- Να γίνει επιλογή προορισμών οι οποίοι δεν ανταποκρίνονται στα αναφερόμενα ποσοστά, αλλά είναι κατά κοινή ομολογία αντιπροσωπευτικοί σε σχέση με το τουριστικό προϊόν της χώρας (π.χ. Μύκονος, Σαντορίνη, Κέρκυρα, Καλαμάτα).

Η συγκεκριμένη δειγματοληψία που αποτέλεσε τον αρχικό στόχο της έρευνας τροποποιήθηκε κατά την εξέλιξη της εφαρμογής της, καθώς παρουσιάστηκε σε πρώτη φάση μικρός αριθμός ανταπόκρισης από τα καταλύματα των συγκεκριμένων νομών. Ως εκ τούτου, κρίθηκε σκόπιμο να γίνει αποστολή του ερωτηματολογίου και στα καταλύματα των υπολοίπων Νομών της χώρας, με στόχο την συλλογή του μεγαλύτερου δυνατού αριθμού επεξεργάσιμων ερωτηματολογίων.

¹⁰ Σημειώνεται ότι για την επικοινωνία με τα καταλύματα χρησιμοποιήθηκαν οι ηλεκτρονικές διευθύνσεις που ήταν διαθέσιμες από το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος.

5.3 Έρευνες εκτός καταλυμάτων

Παράλληλα με την προαναφερθείσα έρευνα, τέθηκε ο στόχος να καταγραφεί η κατανάλωση προϊόντων από εισερχόμενους τουρίστες στις εκτός καταλυμάτων δραστηριότητες. Με στόχο την καταγραφή αυτή, σχεδιάστηκαν ερωτηματολόγια για διάφορους φορείς που θα ήταν πιθανό να διαθέτουν στοιχεία που αφορούν στην κατανάλωση των αλλοδαπών ανά κατηγορία δαπάνης (εκτός καταλυμάτων). Τα ερωτηματολόγια¹¹ προσαρμόστηκαν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε κλάδου και εστάλησαν σε φορείς όπως: στο Σύνδεσμο Τουριστικών Επιχειρήσεων Ενοικιάσεως Αυτοκινήτων (ΣΤΕΕΑ), στο Σύνδεσμο Τουριστικών και Ταξιδιωτικών Γραφείων Ελλάδος (ΗΑΤΤΑ), στους κατά τόπους εμπορικούς συλλόγους, στην Πανελλήνια Ομοσπονδία Εστιατορικών & Συναφών Επαγγελματιών (Π.Ο.Ε.Σ.Ε.), στην Ένωση Τουριστικών Λεωφορείων Ελλάδας (ΕΤΛΕ) κ.ά¹². Η ανταπόκριση από τους προαναφερθέντες φορείς δεν ήταν ικανοποιητική στο βαθμό που απαιτούνταν για την εξαγωγή συμπερασμάτων. Ως εκ τούτου, όπως αναλύεται στην επόμενη ενότητα, η ανάλυση στηρίχθηκε σε δευτερογενείς πηγές.

¹¹ Αναλυτικά τα ερωτηματολόγια που εστάλησαν παρατίθενται στο Παράρτημα.

¹² Σημειώνεται ότι αναφορικά με την κατανάλωση σε αρχαιολογικούς πόρους και μουσεία πραγματοποιήθηκε επικοινωνία με το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων, το οποίο δεν διαχωρίζει την κατανάλωση σε αλλοδαπούς και ημεδαπούς.

6 Αποτελέσματα Έρευνας

6.1 Αποτελέσματα πρωτογενούς έρευνας στα καταλύματα

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται τα στοιχεία που συλλέχθηκαν από την πρωτογενή έρευνα στα καταλύματα, με στόχο να αποτυπωθούν τα βασικά χαρακτηριστικά του δείγματος. Ο διαδικτυακός σύνδεσμος για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου εστάλη σε 8.202 ηλεκτρονικές διευθύνσεις συνολικά την περίοδο Φεβρουαρίου – Μαΐου 2015. Η αποστολή ολοκληρώθηκε σε διαφορετικές φάσεις, διότι η ανταπόκριση εκ μέρους των καταλυμάτων δεν ήταν ικανοποιητική. Εκ τούτου, η κάλυψη της πληροφόρησης από τα καταλύματα ολοκληρώθηκε ακολουθώντας τις εξής φάσεις: 1. Αποστολή στα καταλύματα των δώδεκα επιλεγμένων Νομών¹³, 2. Αποστολή – υπενθύμιση στα καταλύματα των δώδεκα επιλεγμένων Νομών, 3. Αποστολή στα καταλύματα των υπολοίπων Νομών, 4. Αποστολή – υπενθύμιση στα καταλύματα των υπολοίπων Νομών. Συνολικά συλλέχθηκαν 354 ερωτηματολόγια κατάλληλα για επεξεργασία¹⁴.

Όπως απεικονίζεται στο Διάγραμμα 6.1 κύριος όγκος του δείγματος (70%) προέρχεται από τους 11 πρώτους νομούς σε διανυκτερεύσεις αλλοδαπών¹⁵. Αναφορικά με τα ποσοστά κατανομής των συμμετεχόντων καταλυμάτων στην έρευνα, δεν παρουσιάζουν μεγάλη απόκλιση από τον τρόπο που διαμοιράζονται οι κλίνες σε εθνικό επίπεδο¹⁶. Η μεγαλύτερη απόκλιση καταγράφεται στην περίπτωση της κατηγορίας των 4 αστέρων, όπου καταγράφεται απόκλιση της τάξης του 8% .

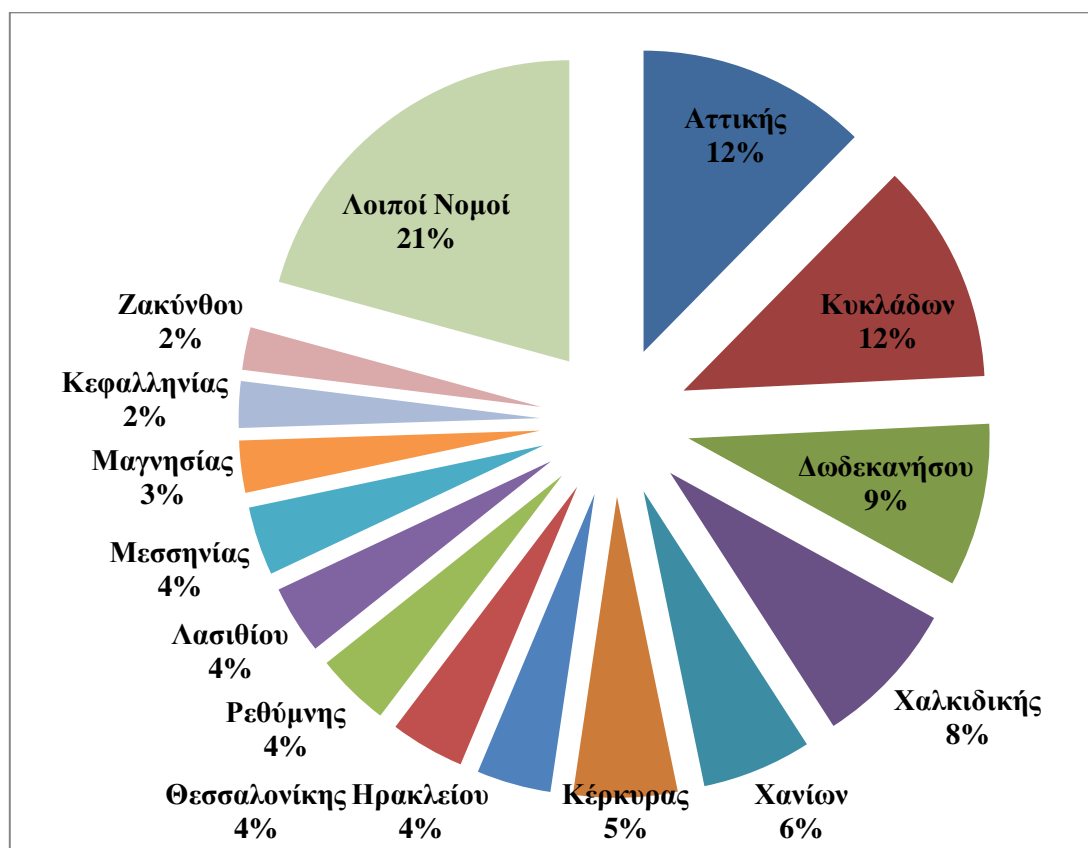
¹³ Οι αρχικοί Νομοί που επιλέχθηκαν ήταν (κατά φθίνουσα σειρά διανυκτερεύσεων αλλοδαπών στα ξενοδοχειακά καταλύματα): Δωδεκανήσου, Ηρακλείου, Χανίων, Αττικής, Κέρκυρας, Χαλκιδικής, Ρεθύμνης, Λασιθίου, Ζακύνθου, Κυκλάδων και Θεσσαλονίκης. Σε αυτούς προστέθηκε και ο Νομός Μεσσηνίας (σύνολο 12 Νομοί).

¹⁴ Σημειώνεται ότι υπήρξε διαφοροποίηση στον αριθμό των αποκρίσεων των καταλυμάτων που αντιστοιχεί σε κάθε ερώτηση. Ειδικότερα, παρατηρήθηκε ότι όσο αυξάνεται η πολυπλοκότητα των δεδομένων που πρέπει να επεξεργασθούν οι ερωτώμενοι τόσο μειώνεται και ο αριθμός των αποκρίσεών τους.

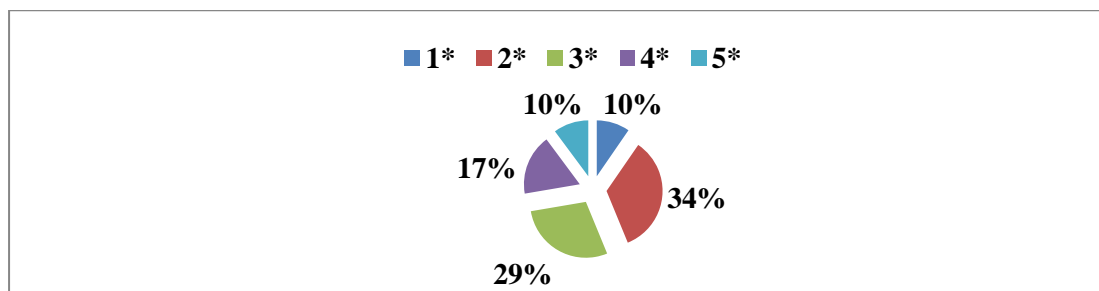
¹⁵ Σύμφωνα με τα στοιχεία από την Ελληνική Στατιστική Αρχή για το 2013.

¹⁶ Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για το 2013, οι κλίνες κατανέμονται ως εξής: 15,2% σε ξενοδοχεία 5 αστέρων, 25,1% σε 4 αστέρων, 23,8% σε 3 αστέρων, 29% σε 2 αστέρων και 7% σε ενός αστέρου.

Διάγραμμα 6.1: Ποσοστά κατανομής των καταλυμάτων του δείγματος ανά Νομό

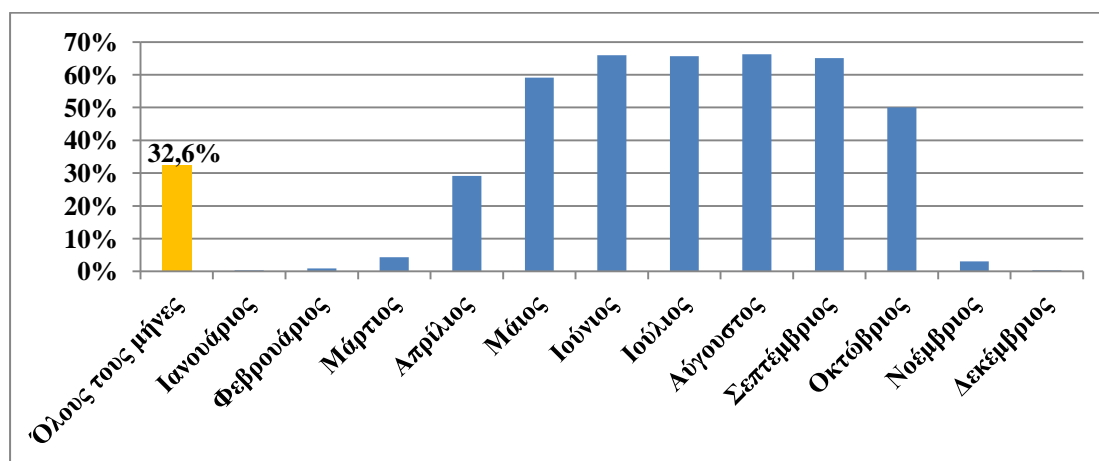
Διάγραμμα 6.2: Ποσοστά κατανομής των καταλυμάτων του δείγματος ανά κατηγορία

Πίνακας 6.1: Μέσος όρος αριθμού Δωματίων και Κλινών στα καταλύματα του δείγματος

	Δωμάτια	Κλίνες
1*	20,8	44,1
2*	34,2	69,1
3*	53,1	105,9
4*	116,2	246,6
5*	293,7	654,2
Μέσος όρος	103,6	224,0

Διάγραμμα 6.3: Περίοδος λειτουργίας των καταλυμάτων του δείγματος

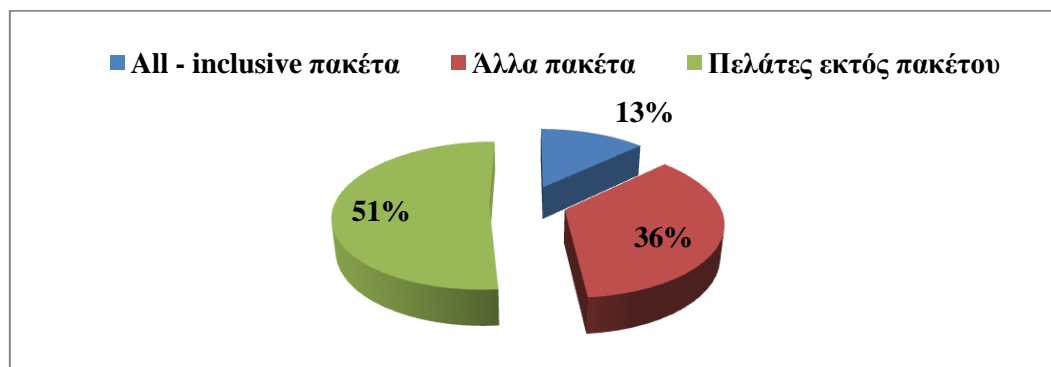

Ο μέσος όρος αριθμού δωματίων στο σύνολο των καταλυμάτων ήταν 103,6 και το αντίστοιχο μέγεθος για τις κλίνες ήταν 224 (Πίνακας 0.1). Το 32,6% των καταλυμάτων του δείγματος δήλωσαν ότι λειτουργούν όλους τους μήνες του έτους, ενώ η πλειονότητα των υπολοίπων καταλυμάτων δήλωσε ότι λειτουργεί από το Μάιο μέχρι και τον Οκτώβριο (Διάγραμμα 6.3). Επιπλέον, ο μέσος όρος αφίξεων και διανυκτερεύσεων Ελλήνων και Αλλοδαπών (Πίνακας 6.1) καταδεικνύει ότι η πλειονότητα των τουριστών σε όλες τις κατηγορίες των καταλυμάτων του δείγματος ήταν αλλοδαποί.

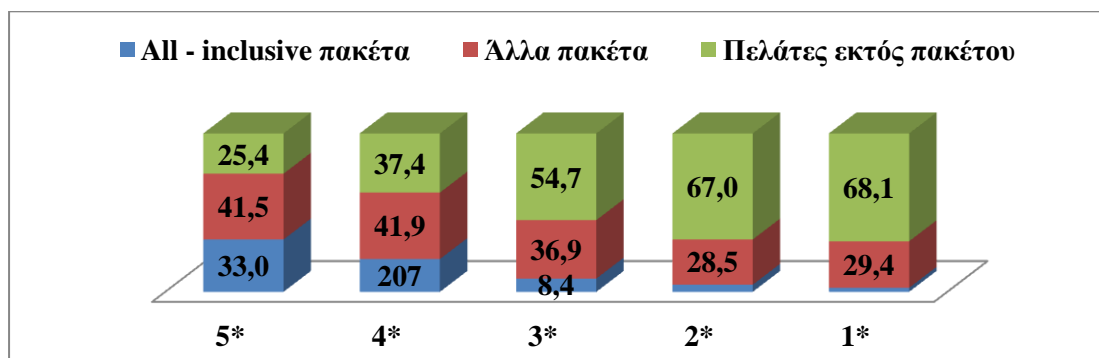
Πίνακας 6.1: Μέσος όρος Αφίξεων και Διανυκτερεύσεων στα καταλύματα του δείγματος

	Αφίξεις		Διανυκτερεύσεις	
	Έλληνες	Αλλοδαποί	Έλληνες	Αλλοδαποί
1*	238	556	539	1.970
2*	880	991	1.496	3.749
3*	1.569	1.443	2.678	5.092
4*	3.972	9.255	8.066	38.499
5*	3.171	14.335	6.369	78.245

Διάγραμμα 6.4: Ποσοστό ανά κατηγορία πελάτη στα καταλύματα του δείγματος

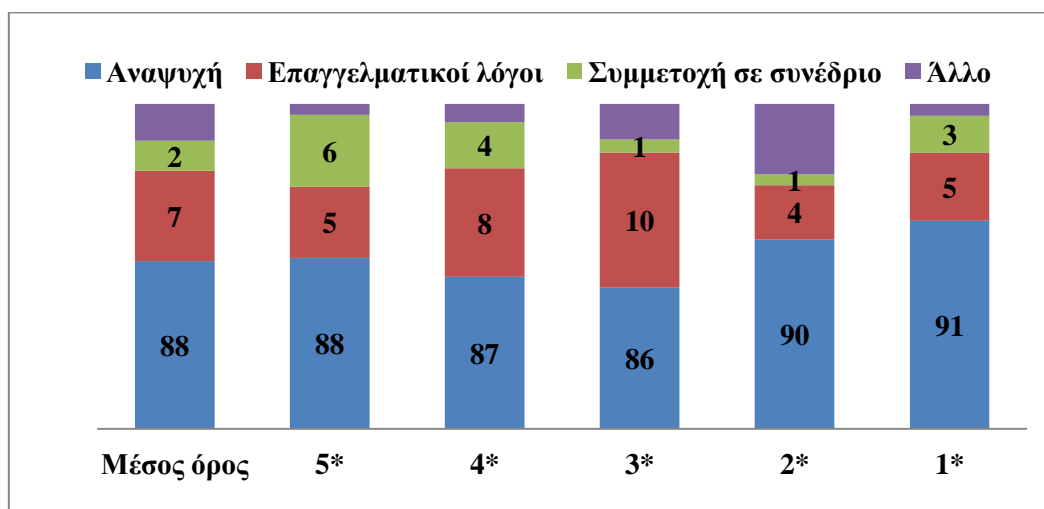

Διάγραμμα 6.5: Μέσος όρος (%) ανά κατηγορία πελατών στα καταλύματα του δείγματος

Αναφορικά με το είδος κράτησης, το 51% στο σύνολο του δείγματος ήταν πελάτες εκτός πακέτου, ενώ τα πακέτα «All – Inclusive» αντιστοιχούσαν μόλις στο 13% του δείγματος. Το υπόλοιπο 36% αναφέρονταν σε πελάτες άλλων πακέτων (Διάγραμμα 6.4). Τα καταλύματα 5 αστέρων παρουσίασαν τα υψηλότερα ποσοστά αναφορικά με τους πελάτες του «All – Inclusive» με μέσο όρο 33%. Ο υψηλότερος μέσος όρος στους πελάτες άλλων πακέτων καταγράφηκε στα ξενοδοχεία 4 αστέρων (41,9%) (Διάγραμμα 6.5). Η πλειοψηφία των αλλοδαπών πελατών των καταλυμάτων του δείγματος δήλωσαν ότι ο λόγος ταξιδιού ήταν η αναψυχή (88% κατά μέσο όρο). Στις υψηλές κατηγορίες ξενοδοχείων, παρουσιάστηκαν τα μεγαλύτερα ποσοστά ταξιδιών για επαγγελματικούς λόγους και για συνέδρια (Διάγραμμα 6.6).

Διάγραμμα 6.6: Κατανομή των διανυκτερεύσεων των αλλοδαπών ανά λόγο ταξιδιού στα καταλύματα του δείγματος

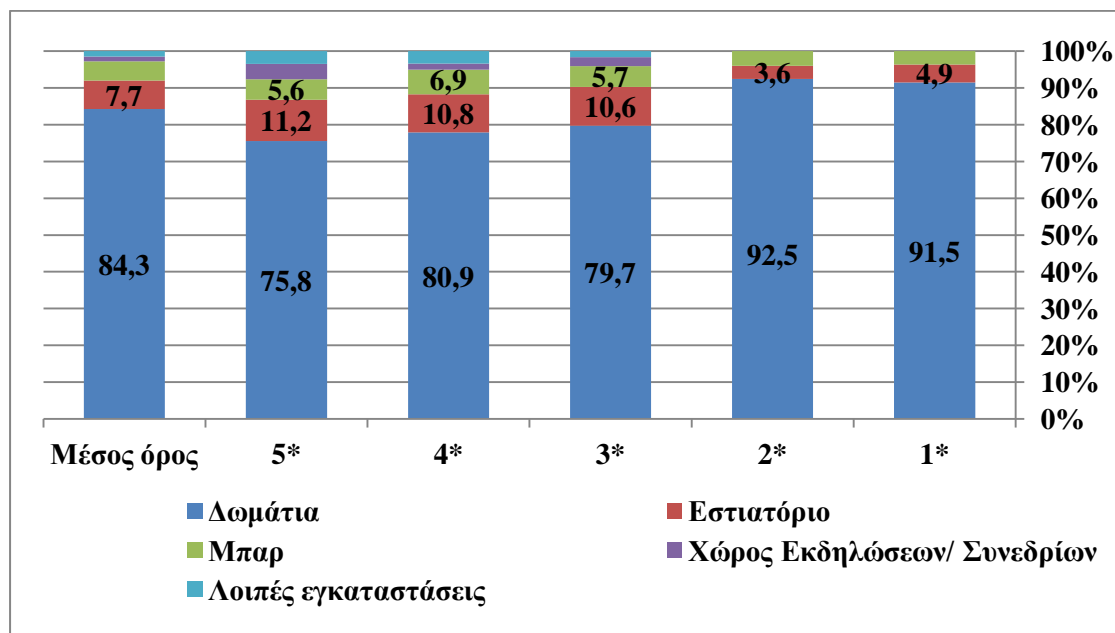

Αναφορικά με τα έσοδα των καταλυμάτων του δείγματος (Πίνακας 6.2), παρουσιάζει ενδιαφέρον ο τρόπος διαμοιρασμού τους στις εγκαταστάσεις του εκάστοτε καταλύματος. Σύμφωνα με τις απαντήσεις, από τα δωμάτια προέρχεται κατά μέσο όρο το 84,3% των εσόδων των καταλυμάτων, από το εστιατόριο το 7,7%, από το μπαρ το 5,2% ενώ το υπόλοιπο 2,8% προέρχεται από τον χώρο των εκδηλώσεων και από λοιπές εγκαταστάσεις (1,4% αντιστοίχως). Τα αντίστοιχα ποσοστά διαφοροποιούνται ανάλογα με την κατηγορία του καταλύματος. Όσο η κατηγορία του καταλύματος ανεβαίνει, μειώνονται τα ποσοστά συμμετοχής των δωματίων στα συνολικά έσοδα (Διάγραμμα 6.7).

Πίνακας 6.2: Μέσος όρος συνολικών εσόδων ανά κατηγορία καταλύματος (€)

Κατηγορία καταλύματος	1*	2*	3*	4*	5*
Συνολικά έσοδα	58.743	164.153	379.841	2.674.441	11.589.233

Διάγραμμα 6.7: Διαμοιρασμός εσόδων ανά εγκατάσταση και κατηγορία καταλύματος

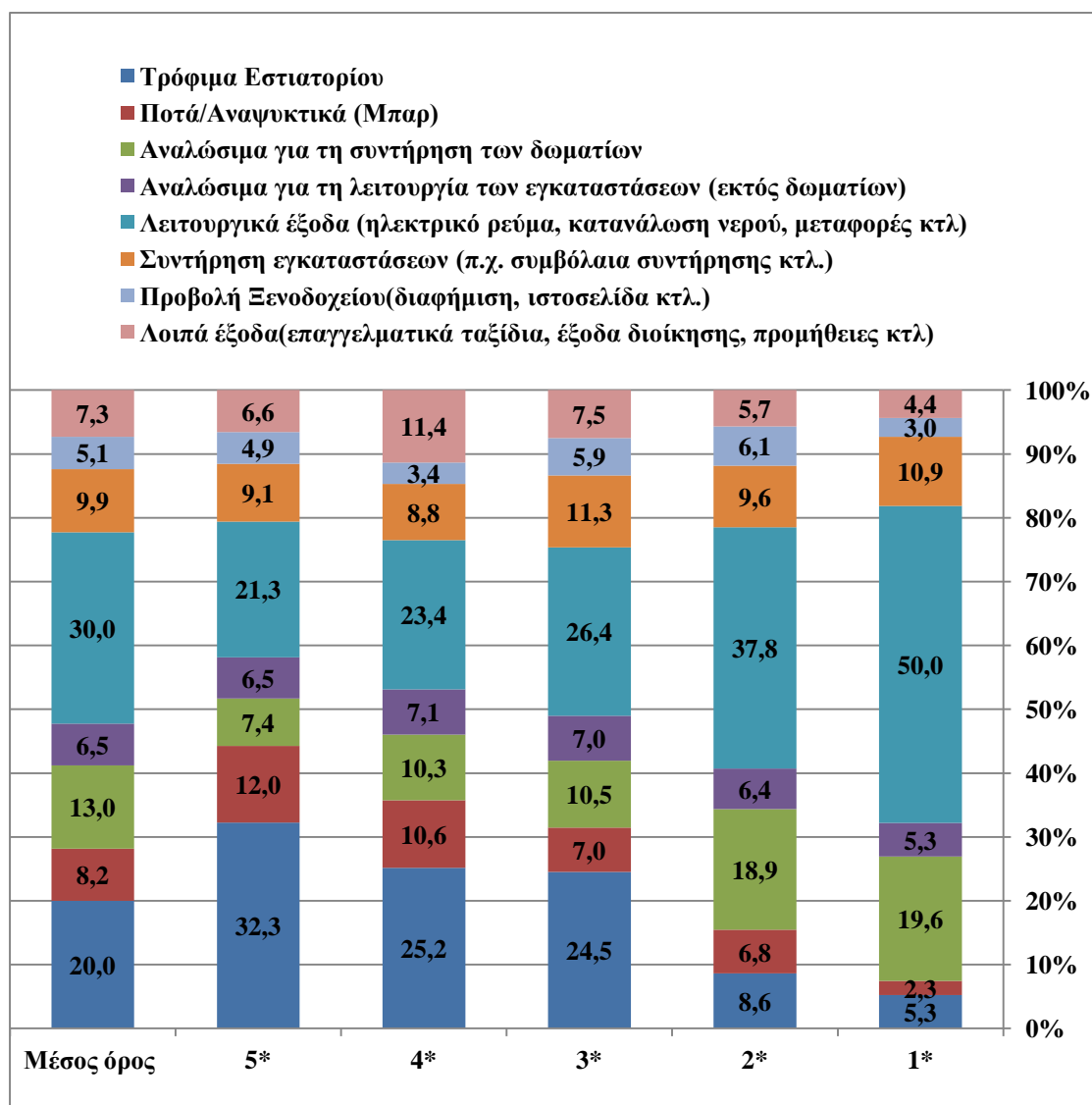
Ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, η ποσοστιαία κατανομή του λειτουργικού κόστους (πλην αμοιβών) στις διάφορες κατηγορίες εξόδων. Ο Πίνακας 6.3 παρουσιάζει το μέσο όρο του λειτουργικού κόστους ανά κατηγορία καταλύματος και το Διάγραμμα 6.8 την αντίστοιχη ποσοστιαία κατανομή ανά κατηγορία καταλύματος. Όπως προέκυψε από τις απαντήσεις, το υψηλότερο ποσοστό στα κόστη εκτός αμοιβών παρουσίασε η κατηγορία των λειτουργικών εξόδων (κατανάλωση ηλεκτρικού ρεύματος, νερού κ.λπ.), με μέσο όρο που κυμάνθηκε στο 30%. Το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό καταγράφηκε στα τρόφιμα εστιατορίου (20%) και το

τρίτο στα αναλώσιμα για τη συντήρηση των δωματίων(13%). Τα ποσοστά διαφοροποιούνται αισθητά ανάλογα με την κατηγορία καταλύματος.

Πίνακας 6.3: Μέσος όρος συνολικού λειτουργικού κόστους (πλην αμοιβών¹⁷) ανά κατηγορία καταλύματος (€)

Κατηγορία καταλύματος	1*	2*	3*	4*	5*
Συνολικό λειτουργικό κόστος (πλην αμοιβών)	23.961	56.684	121.600	1.064.497	4.271.037

Διάγραμμα 6.8: Διαμοιρασμός κόστους (εκτός αμοιβών) στα καταλύματα του δείγματος

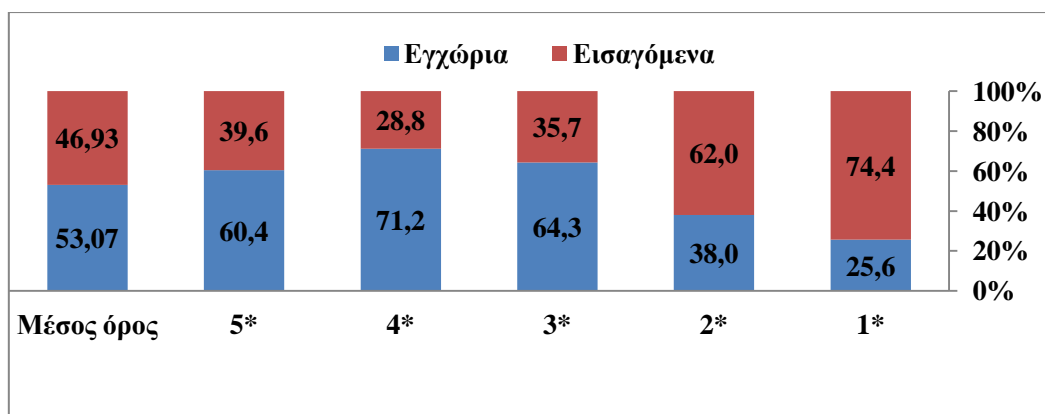

Για την εκτίμηση του ποσοστού του εισερχόμενου εισοδήματος που εκρέει στο εξωτερικό καταγράφηκε το ποσοστό των εισαγόμενων προϊόντων που χρησιμοποιούνται από τα καταλύματα. Τα παρακάτω διαγράμματα παρουσιάζουν τις απαντήσεις που δόθηκαν ανά

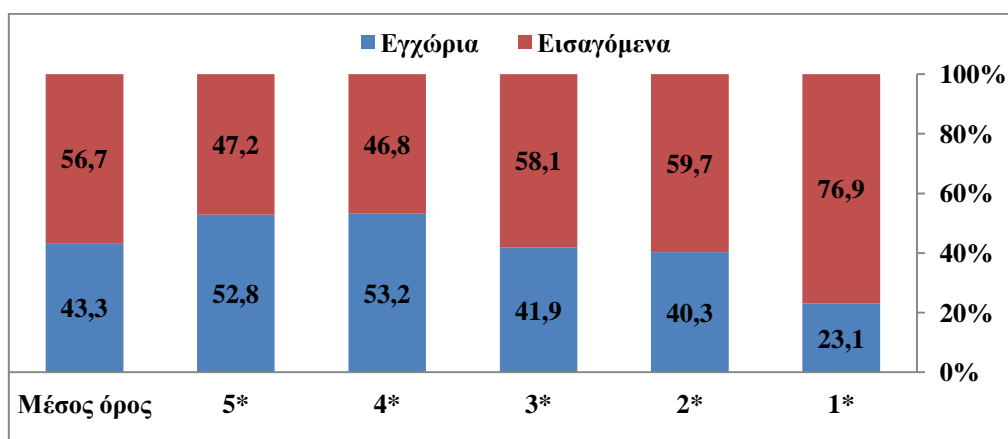
¹⁷ Οι αμοιβές αναφέρονται στα κόστη μισθοδοσίας, περιλαμβανομένων των ασφαλιστικών εισφορών, και άλλων συναφών εξόδων, π.χ. παροχών προσωπικού.

κατηγορία καταλύματος για κάθε κατηγορία προϊόντων¹⁸. Τα υψηλότερα ποσοστά χρησιμοποίησης εισαγόμενων προϊόντων καταγράφηκαν στην κατηγορία του τεχνολογικού εξοπλισμού (Διάγραμμα 6.13). Στην κατηγορία των τροφίμων, το υψηλότερο ποσοστό καταγράφηκε στα ξενοδοχεία 1 αστέρα και το χαμηλότερο στα 4 αστέρων (Διάγραμμα 6.9). Ομοίως και στην περίπτωση των ποτών (Διάγραμμα 6.10).

Διάγραμμα 6.9: Διαμοιρασμός κόστους προϊόντων (%) στην κατηγορία των τροφίμων εστιατορίου

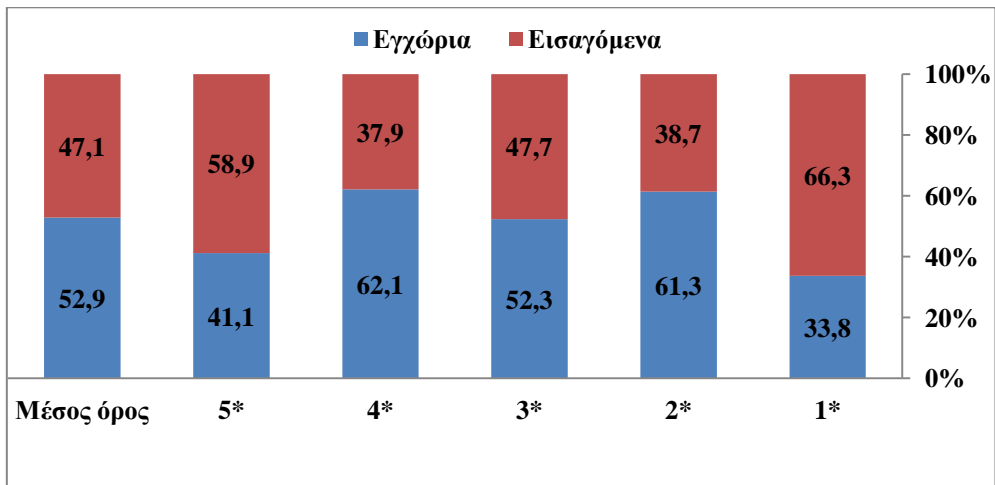
Διάγραμμα 6.10: Διαμοιρασμός κόστους προϊόντων (%) στην κατηγορία των ποτών

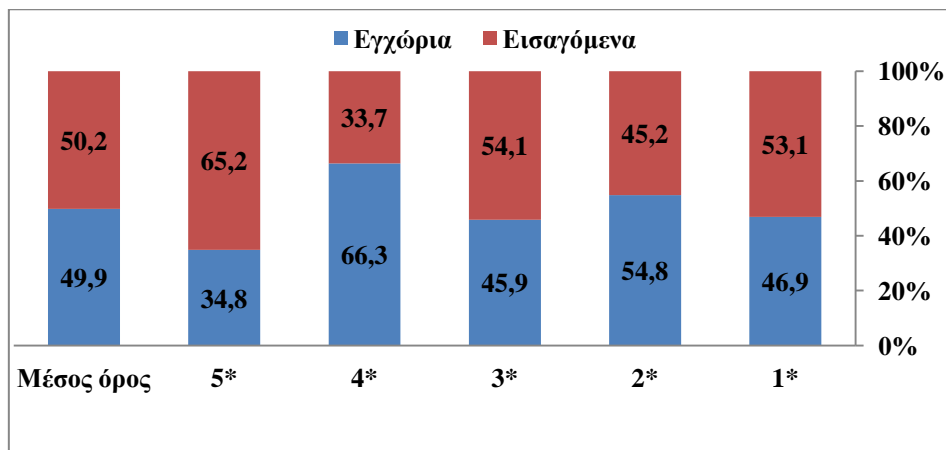
Στην κατηγορία των αναλώσιμων για τη συντήρηση των δωματίων, υψηλά ποσοστά καταγράφηκαν στα καταλύματα 1 αστέρος και 5 αστέρων, ενώ το χαμηλότερο στην κατηγορία των 4 αστέρων (Διάγραμμα 6.11). Το υψηλότερο ποσοστό εισαγόμενων προϊόντων για τη συντήρηση των εγκαταστάσεων καταγράφηκε στα καταλύματα 5 αστέρων και το χαμηλότερο στα 4 αστέρων (Διάγραμμα 6.12). Αυτό το αποτέλεσμα προκύπτει και στην κατηγορία της προβολής ξενοδοχείου (Διάγραμμα 6.14).

¹⁸ Σημειώνεται ότι στη συγκεκριμένη ερώτηση (βλ. παράρτημα) τα καταλύματα ερωτήθηκαν για το ποσοστό των εισαγόμενων και εγχώριων προϊόντων που χρησιμοποιούν.

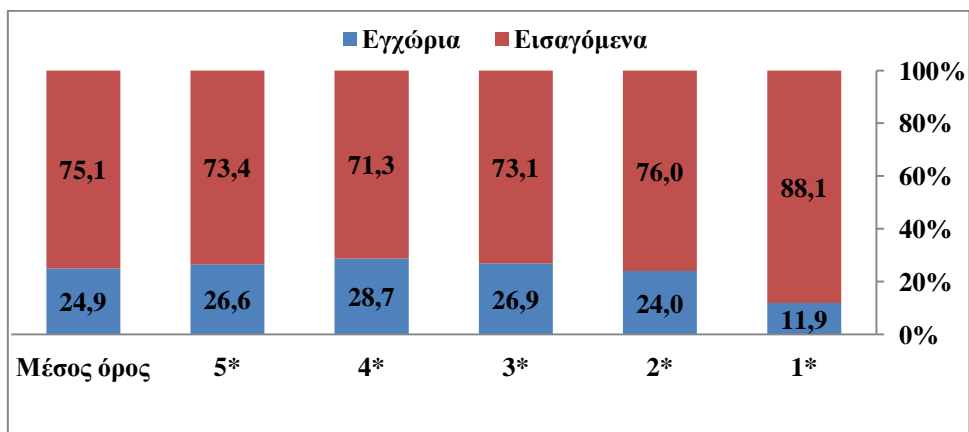
Διάγραμμα 6.11: Διαμοιρασμός κόστους προϊόντων (%) στην κατηγορία των αναλώσιμων για τη συντήρηση των δωματίων

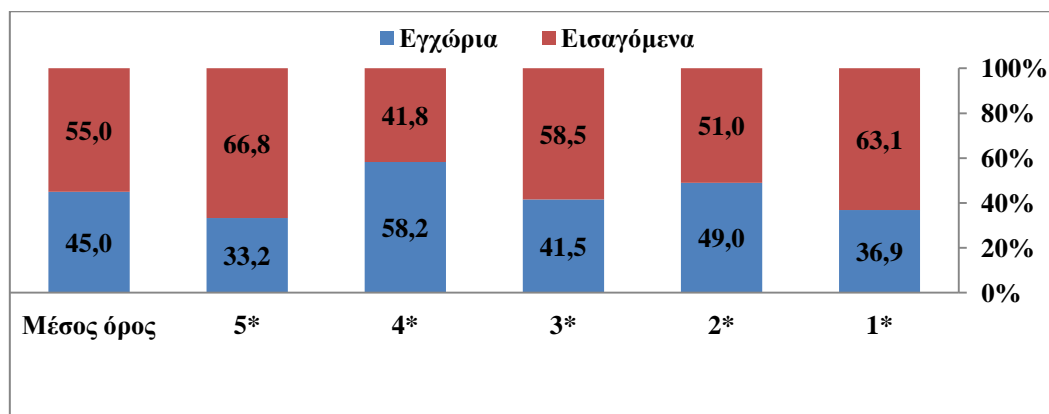
Διάγραμμα 6.12: Διαμοιρασμός κόστους προϊόντων (%) στην κατηγορία των αναλώσιμων για τη λειτουργία των εγκαταστάσεων (εκτός δωματίων)

Διάγραμμα 6.13: Διαμοιρασμός κόστους προϊόντων (%) στην κατηγορία του τεχνολογικού εξοπλισμού

Διάγραμμα 6.14: Διαμοιρασμός κόστους προϊόντων (%) στην κατηγορία της προβολής του ξενοδοχείου

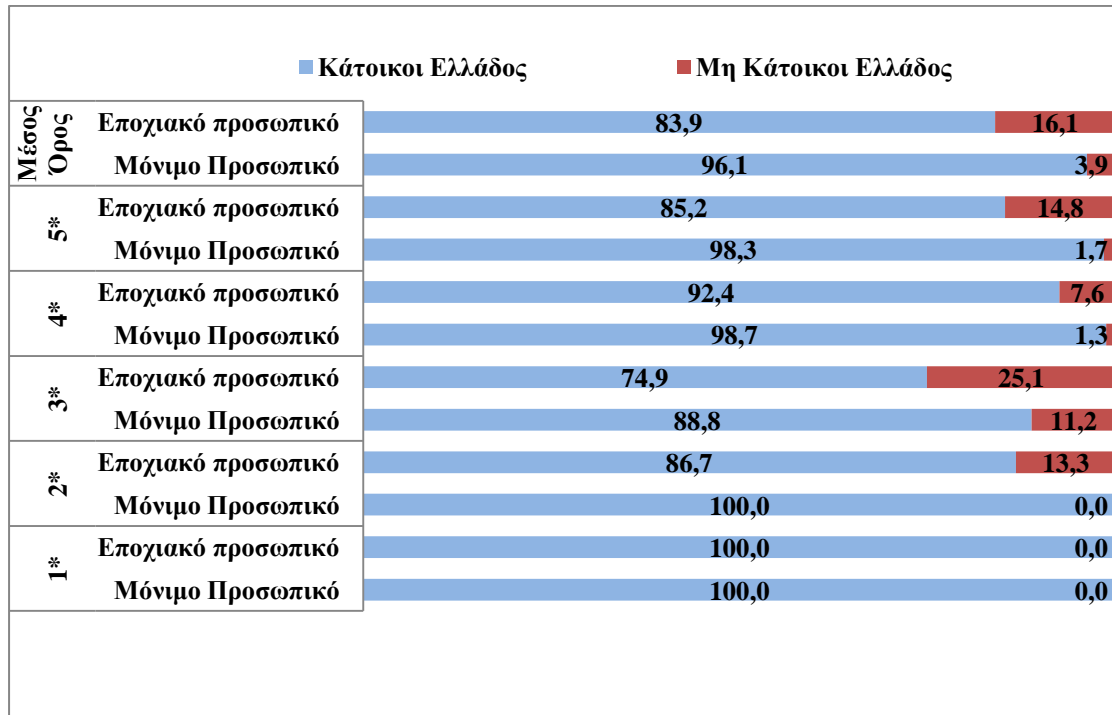
Πέρα από τη χρησιμοποίηση εισαγόμενων προϊόντων, καταγράφηκε και ο αριθμός των απαχολούμενων στα καταλύματα του δείγματος, ώστε να απεικονιστεί ο διαμοιρασμός των αμοιβών σε κατοίκους Ελλάδος και μη κατοίκους Ελλάδος (Πίνακας 6.4). Για την εκτίμηση του ποσοστού που εκρέει από δαπάνες μισθοδοσίας, χρησιμοποιήθηκε το ποσοστό των συνολικών αμοιβών που αντιστοιχεί σε δαπάνες μισθοδοσίας μη κατοίκων Ελλάδος. Όπως απεικονίζεται στο Διάγραμμα 6.15, οι μεγαλύτερες εκροές καταγράφηκαν στο εποχιακό προσωπικό των καταλυμάτων, με συνολικό μέσο όρο 16,1%. Το αντίστοιχο μέγεθος για το μόνιμο προσωπικό κυμάνθηκε στο 3,9%.

Πίνακας 6.4: Μέσος όρος αριθμού εργαζομένων κατοίκων και μη κατοίκων Ελλάδος στο μόνιμο και το εποχιακό προσωπικό στα καταλύματα του δείγματος¹⁹

	Μόνιμο προσωπικό		Εποχιακό προσωπικό	
	Κάτοικοι Ελλάδας	Μη Κάτοικοι Ελλάδας	Κάτοικοι Ελλάδας	Μη Κάτοικοι Ελλάδας
1*	4,0	0,0	0,2	0,0
2*	4,5	0,2	1,8	0,2
3*	4,2	1,1	4,9	1,9
4*	20,8	0,3	36,3	6,1
5*	37,9	0,8	195,2	26,8
Μέσος όρος Δείγματος	15,0	0,6	49,5	7,3

¹⁹ Σύνολο αποκρίσεων: 66 στο μόνιμο προσωπικό και 80 στο εποχιακό προσωπικό.

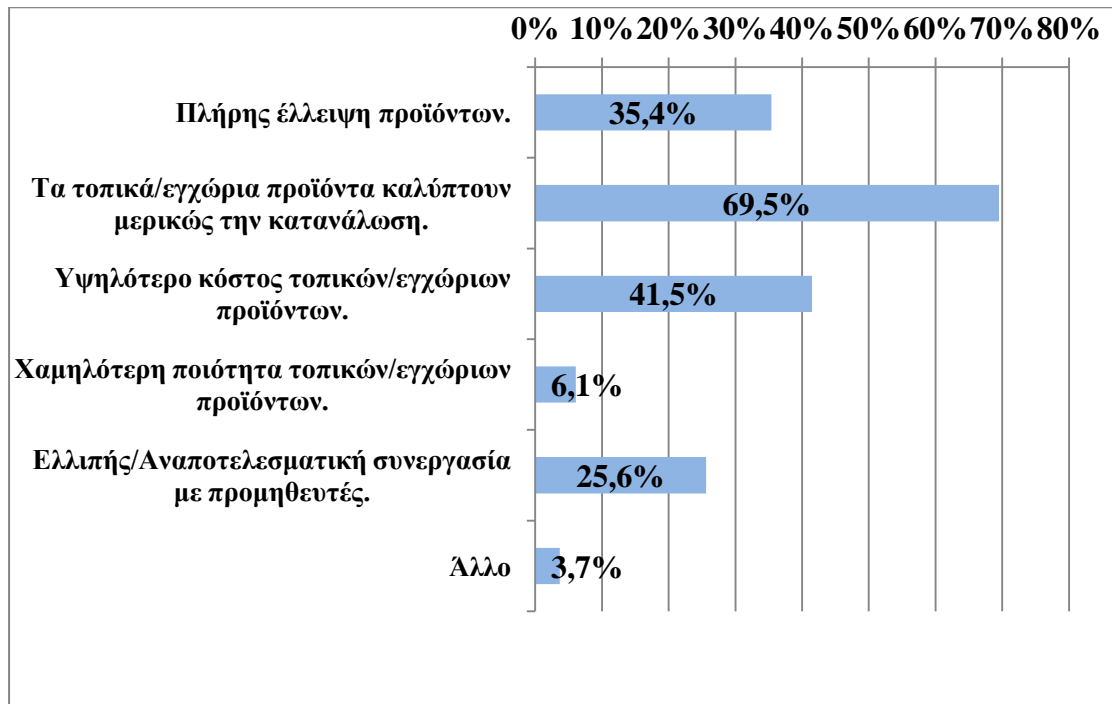
Διάγραμμα 6.15: Μέσος όρος (%) κατανομής δαπανών μισθοδοσίας σε κατοίκους και μη κατοίκους Ελλάδος ανά κατηγορία καταλύματος

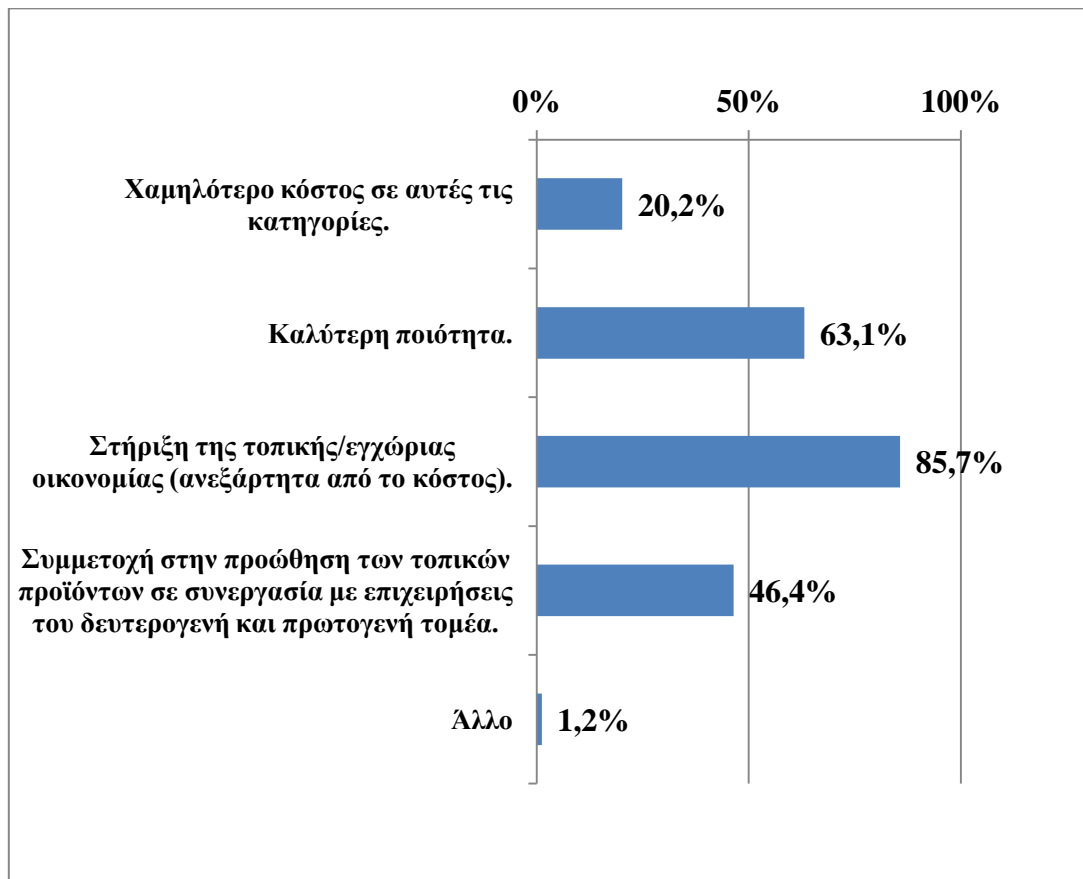
Επιπροσθέτως, το ερωτηματολόγιο συνέλλεξε απαντήσεις σχετικά με τους λόγους αποφυγής ή μερικής επιλογής χρησιμοποίησης εγχώριων και τοπικών προϊόντων στα καταλύματα του δείγματος (Διάγραμμα 6.16). Η μερική κάλυψη της ζήτησης παρουσιάστηκε ως λόγος μη χρησιμοποίησης εγχώριων προϊόντων από τη συντριπτική πλειοψηφία των καταλυμάτων (69,5%). Έπειτα, το 41,5% δήλωσε το υψηλότερο κόστος και το 35,4% την πλήρη έλλειψη προϊόντων στις απαιτούμενες κατηγορίες ως λόγους μη χρησιμοποίησης τοπικών και εγχώριων προϊόντων. Η ελλιπής/αναποτελεσματική συνεργασία με προμηθευτές θεωρήθηκε επίσης ένας σημαντικός λόγος (από το 25,6%) μη χρησιμοποίησης εγχώριων προϊόντων.

Στον αντίποδα, η στήριξη της τοπικής/εγχώριας οικονομίας (ανεξάρτητα από το κόστος) δηλώθηκε ως λόγος επιλογής χρησιμοποίησης εγχώριων και τοπικών προϊόντων από το 85,7% του συνόλου των καταλυμάτων. Έπειτα, η καλύτερη ποιότητα διαφαίνεται ότι διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για το 63,1% του δείγματος (Διάγραμμα 6.17). Κατά την διατύπωση των παραπάνω ποιοτικών ερωτήσεων, οι ξενοδόχοι κλήθηκαν να αναφέρουν παραδείγματα τοπικών/εγχώριων προϊόντων τα οποία δεν επιλέγονται (ή επιλέγονται μερικώς) ή που επιλέγονται στα καταλύματα. Ο Πίνακας 6.5 και ο Πίνακας 6.6 καταγράφουν αναλυτικά τα προϊόντα αυτά.

Διάγραμμα 6.16: Λόγοι μη χρησιμοποίησης εγχώριων και τοπικών προϊόντων στα καταλύματα του δείγματος

Διάγραμμα 6.17: Λόγοι επιλογής χρησιμοποίησης εγχώριων και τοπικών προϊόντων στα καταλύματα του δείγματος

Πίνακας 6.5: Παραδείγματα τοπικών/εγχώριων προϊόντων που δεν επιλέγονται ή επιλέγονται μερικώς στα καταλύματα και οι αντίστοιχοι λόγοι, όπως εκφράστηκαν σε απαντήσεις των ξενοδόχων

Πλήρης έλλειψη προϊόντων:
Σολωμός, αστακός, γαρίδα, караβίδα (και άλλα ψάρια), διάφορα τυριά και αλλαντικά, οινοπνευματώδη (ιδιαίτερα τα επώνυμα ποτά), κρέατα (συμπεριλαμβάνοντας καθαρές από οστά συσκευασίες), λαχανικά, χαρτικά, καθαριστικά, πλαστικά, ηλεκτρικά και ηλεκτρονικά είδη – οικιακός εξοπλισμός.
Τα τοπικά/εγχώρια προϊόντα καλύπτουν μερικώς την κατανάλωση:
Σολωμός, αστακός, γαρίδα, караβίδα (και άλλα ψάρια-θαλασσινά κατεψυγμένα), διάφορα τυριά και αλλαντικά, οινοπνευματώδη (ιδιαίτερα τα επώνυμα ποτά), κρέατα (συμπεριλαμβάνοντας καθαρές από οστά συσκευασίες), γαλακτοκομικά, φρούτα και λαχανικά, οπωροκηπευτικά, χαρτικά, καθαριστικά - απορρυπαντικά, πλαστικά, εξοπλισμός σε ηλεκτρικά είδη και ανταλλακτικά.
Υψηλότερο κόστος τοπικών/εγχώριων προϊόντων:
Κρέατα, ψάρια, λαχανικά, οπωροκηπευτικά, τυριά, ποτά - αναψυκτικά, απορρυπαντικά, εξοπλισμός.
Χαμηλότερη ποιότητα τοπικών/εγχώριων προϊόντων:
Κρέατα, ψάρια, λαχανικά.
Ελλιπής/Αναποτελεσματική συνεργασία με προμηθευτές:
Φρούτα, λαχανικά, κρέατα, ψάρια, τυριά.

Πίνακας 6.6: Παραδείγματα τοπικών/εγχώριων προϊόντων που επιλέγονται στα καταλύματα και οι αντίστοιχοι λόγοι επιλογής, όπως εκφράστηκαν σε απαντήσεις των ξενοδόχων

Χαμηλότερο κόστος σε αυτές τις κατηγορίες:
Φρούτα, λαχανικά, καρπούζια, πορτοκάλια, τυροκομικά, κρασί, αρτοποιήματα, χαρτικά.
Καλύτερη ποιότητα:
Φρούτα, λαχανικά, κρέατα, ελαιόλαδο, κρασί, οπωροκηπευτικά, αρωματικά, γαλακτοκομικά - τυροκομικά, μέλι, ποτά, αρτοποιήματα, παξιμάδια, χαρτικά, εξοπλισμός.
Στήριξη της τοπικής/εγχώριας οικονομίας (ανεξάρτητα από το κόστος):
Φρούτα, λαχανικά, καρπούζια, πορτοκάλια, ελαιόλαδο, ελιές, οπωροκηπευτικά, αρωματικά, γαλακτοκομικά, κρέατα, τυριά, μέλι, τσάι, μαρμελάδες, ποτά, κρασί, αρτοποιήματα, παξιμάδια, χαρτικά, εξοπλισμός.
Συμμετοχή στην προώθηση των τοπικών προϊόντων σε συνεργασία με επιχειρήσεις του δευτερογενή και πρωτογενή τομέα:
Ελαιόλαδο, ελιές, οπωροκηπευτικά, φρούτα, αρωματικά, γαλακτοκομικά, κρέατα, ποτά, κρασί, τυριά, μέλι, τσάι, μαρμελάδες, αρτοποιήματα, χαρτικά, εξοπλισμός.
Άλλοι λόγοι:
Ολοκληρωμένη παροχή γαστρονομικών εμπειριών στον επισκέπτη.

Πίνακας 6.7: Παραδείγματα τοπικών/εγχώριων προϊόντων, η διάθεση των οποίων θα μπορούσε να συμβάλει στην περαιτέρω μείωση των εκροών των εσόδων σε εισαγόμενα προϊόντα, σύμφωνα με απαντήσεις των ξενοδόχων

Λαχανικά (συμπεριλαμβάνοντας τα κατεψυγμένα), οπωροκηπευτικά, φρούτα, υπερ-τροφές (super foods), αρωματικά, κρασιά, γαλακτοκομικά (ιδιαίτερα τυριά), τυποποιημένα κοτόπουλα και ψάρια, κρέατα, ελαιόλαδο, μέλι, μαρμελάδες, αλεύρια, όσπρια, κρασιά, τοπικά ποτά και προϊόντα (ΠΟΠ, ΟΠΑΠ, ΟΠΕ, VQPRD) και τεχνολογικός εξοπλισμός.
--

Πίνακας 6.7 καταγράφει τα παραδείγματα τοπικών/εγχώριων προϊόντων, για τα οποία οι ερωτώμενοι ανέφεραν ότι η διάθεσή τους θα μπορούσε να συμβάλει στην περαιτέρω μείωση των εκροών των εσόδων σε εισαγόμενα προϊόντα. Τα προϊόντα αυτά καλύπτουν το μεγαλύτερο εύρος της εγχώριας αγροτικής παραγωγής καθώς και κλάδους της μεταποίησης

τροφίμων-ποτών. Μεταξύ άλλων, έμφαση δίνεται στην διάθεση τυποποιημένων προϊόντων, όπως κατεψυγμένα λαχανικά, υπερ-τροφές, αρωματικά, τυριά, τυποποιημένα κοτόπουλα και ψάρια, κ.ά. Επίσης, αναφορά γίνεται στην διάθεση πιστοποιημένων τοπικών προϊόντων (ΠΟΠ, ΟΠΑΠ, ΟΠΕ, VQPRD), τα οποία είναι υψηλότερης αξίας και αναδεικνύουν την τοπική παράδοση. Η πλήρης ή μερική έλλειψη τυποποιημένων αγροτικών προϊόντων και η ανάγκη για μεγαλύτερη διάθεσή τους στα καταλύματα, ώστε να μειωθεί η διαρροή εισερχόμενου τουριστικού εισοδήματος, επισημαίνεται και στην καταγραφή των τοπικών/εγχώριων προϊόντων που δεν επιλέγονται (ή επιλέγονται μερικώς), σε σύγκριση με τα αντίστοιχα προϊόντα αλλοδαπής προέλευσης. Αντιστοίχως, προκύπτει και η ανάγκη μεγαλύτερης παραγωγής και διάθεσης στα καταλύματα προϊόντων αναλώσιμων και τεχνολογικού εξοπλισμού.

Τέλος, οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να καταγράψουν ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα στρατηγικών, με τις οποίες πιστεύουν ότι δύναται να μειωθούν οι διαρροές στο εξωτερικό των εισπράξεων από τους αλλοδαπούς τουρίστες (Πίνακας 6.8). Οι προτάσεις αυτές αναφέρονται σε ένα ευρύ πλέγμα πολιτικών, η σύνθεση των οποίων μπορεί να υποστηρίξει την κατάρτιση ενός συνεκτικού στρατηγικού σχεδίου για την τουριστική ανάπτυξη (βλ. Κεφάλαιο 7). Ειδικές κατηγορίες προτεινόμενων στρατηγικών αποτελούν φορολογικές αλλαγές, επενδυτικές δράσεις, θεσμικές/οργανωτικές μεταρρυθμίσεις στην τροφοδοσία αγροτικών προϊόντων στα καταλύματα, πολιτικές εκπαίδευσης και προβολής, κ.ά.

Πίνακας 6.8: Χαρακτηριστικά παραδείγματα στρατηγικών που προτάθηκαν από τους ξενοδόχους με στόχο την μείωση των διαρροών των τουριστικών εισπράξεων

Σχόλιο 1
«Φορολογικές ελαφρύνσεις για τη χρήση εγχώριων προϊόντων. Πλαίσιο για επενδύσεις σε κτηνοτροφία-αγροκαλλιέργειες. Ουσιώδεις έλεγχοι στα κανάλια διανομής για πάταξη αισχροκέρδειας. Ανάπτυξη της συνείδησης και προτροπής για κατανάλωση εγχώριων προϊόντων από τις σχολές αλλά και μέσω συνεχούς διαφήμισης στα ΜΜΕ».
Σχόλιο 2
«Το κυριότερο θέμα είναι ότι δεν υπάρχει τυποποίηση στα κατεψυγμένα είδη, ειδικά στα κρέατα και λαχανικά. Δεύτερον, δεν υπάρχει επάρκεια και συνεχής τροφοδοσία σε όλη την περίοδο, π.χ. πατάτες ελληνικές. Σε αντίθεση, τα τυποποιημένα αναψυκτικά και ποτά είναι σχεδόν 100% ελληνικά. Τρίτον, ανταγωνιστικές (ίσου κόστους) τιμές με τα εισαγόμενα σε επαρκείς ποσότητες, τυποποιημένο και σταθερό ποιοτικά είδος και εξασφάλιση συνεχούς τροφοδοσίας».
Σχόλιο 3
«Να γίνουν μελέτες και έρευνα αλλά και επιμόρφωση για το είδος των προϊόντων που χρησιμοποιούν όχι μόνον τα μεγάλα ξενοδοχεία, αλλά και οι μικρές επιχειρήσεις

ενοικιαζομένων δωματίων, που αποτελούν ένα μεγάλο τμήμα, ώστε να δοθούν στους αρμόδιους φορείς - εκπροσώπους του δευτερογενούς τομέα, για να δημιουργηθούν τα απαραίτητα προϊόντα σε τοπικό επίπεδο».

Σχόλιο 4

« 1) Ενίσχυση της ποιότητας, με την διατήρηση των κινήτρων για την επιχείρηση και τον εργαζόμενο στον Τουρισμό, 2) Δημιουργία στρατηγικού σχεδίου για την διαφήμιση, 3) Δημιουργία στρατηγικού σχεδίου για αύξηση της ποιότητας, συγκεκριμένα των υπηρεσιών, καθώς οι εγκαταστάσεις και ο φυσικός πλούτος υπάρχουν. 4) Κανόνας στα παραπάνω προγράμματα εκπαίδευσης και ενδυνάμωσης προσωπικού στις τουριστικές επιχειρήσεις».

Σχόλιο 5

« Προτείνω σε κάθε τουριστικό νησάκι, εφόσον η γεωφυσική κατάσταση το επιτρέπει, και μετά από επιτόπια έρευνα σε σχέση με τα εισαγόμενα τρόφιμα, και πρωτίστως, στα κρέατα και λαχανικά, την δημιουργία κτηνοτροφικών μονάδων, και καλλιέργειας οπωρολαχανικών, προκειμένου να εξασφαλιστεί η επάρκεια των απαιτούμενων τροφίμων που εισάγονται. Το παράδειγμα της Κρήτης που δεν εισάγει λαχανικά, ας γίνει το παράδειγμα προς μίμηση».

6.2 Εκτίμηση του ποσοστού διαρροής του εισερχόμενου εισοδήματος στα καταλύματα της χώρας

Στην παρούσα ενότητα αξιοποιείται μέρος των στοιχείων που παρουσιάστηκαν προηγουμένως, με στόχο την εκτίμηση του ποσοστού των εσόδων που επανεξάγεται στο εξωτερικό από την κατανάλωση εισαγόμενων προϊόντων στα καταλύματα και την μισθοδοσία μη κατοίκων Ελλάδος. Σε κάθε μία κατηγορία από αυτές ακολουθείται αναγωγή στο σύνολο της χώρας αφού πρώτα εκτιμηθεί το αντίστοιχο ποσοστό ανά κατηγορία καταλύματος.

6.2.1 Ποσοστό διαρροής από την κατανάλωση προϊόντων

- *Εκτίμηση του μέσου όρου χρησιμοποίησης εισαγόμενων προϊόντων ανά κατηγορία καταλύματος.*

Σε πρώτη φάση θα πρέπει να εκτιμηθεί ο τρόπος κατανομής των εξόδων των καταλυμάτων. Για τον λόγο αυτό, θα αξιοποιηθούν τα δεδομένα που περιγράφουν πως διαμοιράζονται τα έξοδα των καταλυμάτων στις διάφορες κατηγορίες προϊόντων ανά κατηγορία καταλύματος (Διάγραμμα 6.8). Από τις κατηγορίες των προϊόντων, επιλέχθηκαν εκείνες στις οποίες δύναται να χρησιμοποιηθούν εισαγόμενα προϊόντα. Οι κατηγορίες αυτές είναι: Τρόφιμα εστιατορίου, Ποτά - αναψυκτικά, Αναλώσιμα για τη συντήρηση των δωματίων, Αναλώσιμα

για τη λειτουργία των εγκαταστάσεων (εκτός δωματίων) και Προβολή Ξενοδοχείου (Πίνακας 6.9: σειρές 1, 2, 3, 4 και 7).

Τα προαναφερθέντα ποσοστά ανά κατηγορία (Πίνακας 6.9) αξιοποιήθηκαν για την στάθμιση των ποσοστών των εισαγόμενων προϊόντων ανά κατηγορία καταλύματος, ώστε να προκύψει το ποσοστό των εξόδων των καταλυμάτων σε εισαγόμενα προϊόντα. Στην παραπάνω ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας έχουν ήδη αναφερθεί τα ποσοστά διαμοιρασμού σε εισαγόμενα και εγχώρια προϊόντα ανά κατηγορία καταλύματος. Σημειώνεται ότι, στην στάθμιση δεν συμπεριλαμβάνονται τα ποσοστά που αφορούν στον τεχνολογικό εξοπλισμό, καθώς δεν αναφέρονται στα λειτουργικά έξοδα της επιχείρησης. Επίσης, αξιοποιήθηκε αποκλειστικά το ποσοστό των εισαγόμενων προϊόντων ανά κατηγορία.

Πίνακας 6.9: Μέσος όρος (%) διαμοιρασμού των λειτουργικών εξόδων (εκτός αμοιβών) ανά κατηγορία καταλύματος

	1*	2*	3*	4*	5*
1 Τρόφιμα Εστιατορίου	5,3	8,6	24,5	25,2	32,3
2 Ποτά/Αναψυκτικά (Μπαρ)	2,3	6,8	7,0	10,6	12,0
3 Αναλώσιμα για τη συντήρηση των δωματίων	19,6	18,9	10,5	10,3	7,4
4 Αναλώσιμα για τη λειτουργία των εγκαταστάσεων (εκτός δωματίων)	5,3	6,4	7,0	7,1	6,5
5 Λειτουργικά έξοδα (ηλεκτρικό ρεύμα, κατανάλωση νερού, μεταφορές κτλ)	50,0	37,8	26,4	23,4	21,3
6 Συντήρηση εγκαταστάσεων (π.χ. συμβόλαια συντήρησης κτλ.)	10,9	9,6	11,3	8,8	9,1
7 Προβολή Ξενοδοχείου(διαφήμιση, ιστοσελίδα κτλ.)	3,0	6,1	5,9	3,4	4,9
8 Λοιπά έξοδα(επαγγελματικά ταξίδια, έξοδα διοίκησης, προμήθειες κτλ)	4,4	5,7	7,5	11,4	6,6

Ο Πίνακας 6.10 απεικονίζει αναλυτικά τη διαδικασία της στάθμισης ανά κατηγορία καταλύματος. Πολλαπλασιάζοντας το ποσοστό συμμετοχής κάθε κατηγορίας εξόδων στα συνολικά λειτουργικά έξοδα (εκτός αμοιβών) με το ποσοστό των εισαγόμενων προϊόντων ανά κατηγορία εξόδων, προκύπτει το ποσοστό διαρροής σε εισαγόμενα προϊόντα ανά κατηγορία εξόδων. Από το σύνολο των επιμέρους ποσοστών προκύπτει το συνολικό ποσοστό διαρροής σε εισαγόμενα προϊόντα ανά κατηγορία καταλύματος, που είναι 23,3% για τα 1 αστέρως, 22,7% για τα 2 αστέρως, 25% για τα τριών αστέρως, 19,9% για τα 4 αστέρως και 30,3% για τα 5 αστέρως.

Πίνακας 6.10: Αναλυτικά ποσοστά διαρροής εισοδήματος σε εισαγόμενα προϊόντα ανά κατηγορία καταλύματος

	1*		2*		3*		4*		5*		5*		5*		
	Ποσοστό κάθε κατηγορίας στα συνολικά λειτουργικά έξοδα	Ποσοστό εισαγόμενων προϊόντων	Ποσοστό διαρροής ανά κατηγορία λειτουργικών εξόδων	Ποσοστό κάθε κατηγορίας στα συνολικά λειτουργικά έξοδα	Ποσοστό εισαγόμενων προϊόντων	Ποσοστό διαρροής ανά κατηγορία λειτουργικών εξόδων	Ποσοστό κάθε κατηγορίας στα συνολικά λειτουργικά έξοδα	Ποσοστό εισαγόμενων προϊόντων	Ποσοστό διαρροής ανά κατηγορία λειτουργικών εξόδων	Ποσοστό κάθε κατηγορίας στα συνολικά λειτουργικά έξοδα	Ποσοστό εισαγόμενων προϊόντων	Ποσοστό διαρροής ανά κατηγορία λειτουργικών εξόδων	Ποσοστό κάθε κατηγορίας στα συνολικά λειτουργικά έξοδα	Ποσοστό εισαγόμενων προϊόντων	Ποσοστό διαρροής ανά κατηγορία λειτουργικών εξόδων
	A	B	Γ=A*B	Δ	E	ΣΤ=Δ*E	Z	H	Θ=Z*H	I	ΙΑ	ΙΒ=I*ΙΑ	ΙΓ	ΙΔ	ΙΕ=ΙΓ*ΙΔ
Τρόφιμα Εστιατορίου	5,3	74,4	3,9	8,6	62,0	5,4	24,5	35,7	8,8	25,2	28,8	7,2	32,3	39,6	12,8
Ποτά/Αναψυκτικά	2,3	76,9	1,7	6,8	59,7	4,1	7,0	58,1	4,0	10,6	46,8	5,0	12,0	47,2	5,7
Αναλώσιμα για τη συντήρηση των δωματίων	19,6	66,3	13,0	18,9	38,7	7,3	10,5	47,7	5,0	10,3	37,9	3,9	7,4	58,9	4,4
Αναλώσιμα για τη λειτουργία των εγκαταστάσεων (εκτός δωματίων)	5,3	53,1	2,8	6,4	45,2	2,9	7,0	54,1	3,8	7,1	33,7	2,4	6,5	65,2	4,2
Προβολή Ξενοδοχείου	3,0	63,1	1,9	6,1	51,0	3,1	5,9	58,5	3,4	3,4	41,8	1,4	4,9	66,8	3,3
Συνολικό Ποσοστό Εξόδων σε εισαγόμενα προϊόντα ανά κατηγορία καταλύματος			23,3%		22,7%				25,0%			19,9%			30,3%

6.2.2 Αμοιβές και κόστος μισθοδοσίας

Για τον υπολογισμό του ποσοστού που εκρέει σε μισθοδοσία μη κατοίκων Ελλάδος, θα αξιοποιηθούν τα ποσοστά που καταγράφηκαν στις απαντήσεις των καταλυμάτων αναφορικά με τον τρόπο διαμοιρασμού της μισθοδοσίας σε κατοίκους και μη κατοίκους Ελλάδος. Τα αναλυτικά ποσοστά που συλλέχθηκαν απεικονίζονται στο Διάγραμμα 6.15.

Πίνακας 6.11: Ποσοστό διαρροής σε αμοιβές μη κατοίκων Ελλάδος ανά κατηγορία καταλύματος²⁰

	Ποσοστό αμοιβών μόνιμου προσωπικού επί του συνόλου των αμοιβών	Ποσοστό αμοιβών μη κατοίκων Ελλάδος στο Μόνιμο προσωπικό	Ποσοστό αμοιβών εποχιακού προσωπικού επί του συνόλου των αμοιβών	Ποσοστό αμοιβών μη κατοίκων Ελλάδος στο Εποχιακό προσωπικό	Συνολικό ποσοστό διαρροών σε αμοιβές προσωπικού ανά κατηγορία καταλύματος
	A	B	Γ	Δ	E= (A*B)+(Γ*Δ)
1*	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
2*	87,97%	0,00%	12,03%	13,33%	1,60%
3*	32,26%	11,24%	67,74%	25,13%	20,65%
4*	56,14%	1,33%	43,86%	7,56%	4,06%
5*	41,30%	1,66%	58,70%	14,78%	9,36%

Ο Πίνακας 6.11 απεικονίζει τις αμοιβές του μόνιμου και του εποχιακού προσωπικού σε ποσοστό επί του συνόλου των αμοιβών (Στήλες A και Γ). Τα ποσοστά αυτά πολλαπλασιάζονται αντιστοίχως με τα ποσοστά διαρροών σε αμοιβές μη κατοίκων Ελλάδος για το μόνιμο και το εποχιακό προσωπικό (Στήλες B και Δ). Από το άθροισμα των προαναφερθέντων γινομένων προκύπτουν τα ποσοστά διαρροής σε αμοιβές μη κατοίκων Ελλάδος ανά κατηγορία καταλύματος (Στήλη E) τα οποία είναι: 0% για τα καταλύματα 1 αστέρων, 1,6% για τα 2 αστέρων, 20,65% για τα καταλύματα 3 αστέρων, 4,06% για τα 4 αστέρων και 9,36% για τα 5 αστέρων.

6.2.3 Τεχνολογικός Εξοπλισμός

Η συλλογή των πρωτογενών δεδομένων εστίασε στα λειτουργικά έξοδα της επιχείρησης και στις αμοιβές. Ως εκ τούτου, το τμήμα του τεχνολογικού εξοπλισμού δεν εξετάστηκε ως κατηγορία εξόδων²¹. Παρά ταύτα, κρίνεται σκόπιμο να συμπεριληφθεί στην εκτίμηση ένα

²⁰ Σημειώνεται ότι τα ποσοστά αναλογίας των αμοιβών μόνιμου και εποχιακού προσωπικού επί του συνόλου (στήλες A και Γ) προέκυψαν από τις απαντήσεις που συλλέχθηκαν από τα καταλύματα.

²¹ Ο υπολογισμός του ενδεχομένως να παρουσίαζε διαφορετική εικόνα στα ποσοστά διαμοιρασμού των εξόδων στα καταλύματα.

ετήσιο ποσοστό ρυθμού απαξίωσης του παγίου κεφαλαίου στον τουρισμό (δηλαδή απόσβεσης του τεχνολογικού εξοπλισμού), καθώς ο τεχνολογικός εξοπλισμός καταγράφει την μεγαλύτερη διαρροή σε εισαγόμενα προϊόντα σε όλες τις κατηγορίες καταλυμάτων (Διάγραμμα 6.13).

Πίνακας 6.12: Ποσοστό διαρροής εισερχόμενου εισοδήματος σε εισαγόμενα προϊόντα τεχνολογικού εξοπλισμού

	Ποσοστό διαρροής σε εισαγόμενα προϊόντα τεχνολογικού εξοπλισμού	Ποσοστό ρυθμού απαξίωσης κεφαλαίου	Ποσοστό διαρροής σε εισαγόμενα προϊόντα τεχνολογικού εξοπλισμού ανά κατηγορία καταλύματος
	A	B	Γ = A*B
1*	88,13%	2,80%	2,47%
2*	76,00%	2,80%	2,13%
3*	73,08%	2,80%	2,05%
4*	71,26%	2,80%	2,00%
5*	73,41%	2,80%	2,06%

Για την στάθμιση υιοθετείται ένα ποσοστό της τάξεως του 2,8% (Στήλη Β), που έχει εκτιμηθεί ότι αντιστοιχεί στη συγκεκριμένη κατηγορία εξόδων²² και το οποίο πολλαπλασιάζεται με τις αντίστοιχες διαρροές που καταγράφηκαν στην πρωτογενή έρευνα (Στήλη Α). Ο Πίνακας 6.12 παρουσιάζει αναλυτικά τα ποσοστά διαρροής εισερχόμενου εισοδήματος σε εισαγόμενα προϊόντα τεχνολογικού εξοπλισμού ανά κατηγορία καταλύματος τα οποία είναι: 2,47% για τα καταλύματα 1 αστέρος, 2,13% για τα καταλύματα 2 αστέρων, 2,05% για τα καταλύματα 3 αστέρων, 2,00% για τα καταλύματα 4 αστέρων και 2,06% για τα καταλύματα 5 αστέρων.

6.2.4 Συνολικό ποσοστό διαρροής εισερχόμενου εισοδήματος στα καταλύματα

Για την εκτίμηση του συνολικού ποσοστού διαρροής, κρίνεται σκόπιμο να γίνει στάθμιση των ανωτέρω ποσοστών επί του συνόλου του εισοδήματος των καταλυμάτων. Στο σημείο αυτό τίθεται ως δεδομένο ότι οι λειτουργικές δαπάνες των καταλυμάτων αποτελούνται από τις κατηγορίες που εξετάστηκαν στην ερώτηση για τα λειτουργικά έξοδα των καταλυμάτων (εκτός αμοιβών) και από τις αμοιβές. Στο ποσό αυτό θα προστεθεί και 2,8% των συνολικών εσόδων ως ρυθμός απαξίωσης παγίου κεφαλαίου. Για να εκτιμηθεί το ποσοστό διαμοιρασμού των τριών προαναφερθέντων κατηγοριών επί του συνόλου των εσόδων, χρησιμοποιήθηκαν οι απαντήσεις αναφορικά με τον μέσο όρο των συνολικών εσόδων ανά κατηγορία, τον μέσο

²² Βάσει στοιχείων του ΟΟΣΑ (OECD, STAN Database for Structural Analysis) για την εκτίμηση της κατανάλωσης παγίου κεφαλαίου και της μελέτης των Skountzos & Stromplos (2011) για το απόθεμα παγίου κεφαλαίου.

όρο του λειτουργικού κόστους (εκτός αμοιβών) και των αμοιβών ανά κατηγορία, οι οποίες συλλέχθηκαν από τα καταλύματα. Ο Πίνακας 6.13 παρουσιάζει τα ποσοστά κάθε κατηγορίας εξόδων επί του συνόλου των εσόδων των καταλυμάτων βάσει των απαντήσεων από τα συλλεχθέντα ερωτηματολόγια. Σημειώνεται ότι για τον ρυθμό απαξίωσης του τεχνολογικού εξοπλισμού χρησιμοποιείται το ίδιο ποσοστό σε όλες τις κατηγορίες.

Πίνακας 6.13: Ποσοστά συμμετοχής κάθε κατηγορίας εξόδων στα συνολικά έσοδα των καταλυμάτων

	Ποσοστό λειτουργικών εξόδων(εκτός αμοιβών) επί των συνολικών εσόδων	Ποσοστό εξόδων για αμοιβές μόνιμου και εποχιακού προσωπικού επί των συνολικών εσόδων	Ποσοστό ρυθμού απαξίωσης κεφαλαίου επί των συνολικών εσόδων
1*	40,8%	17,2%	2,8%
2*	34,5%	17,8%	2,8%
3*	32,0%	19,0%	2,8%
4*	39,8%	30,0%	2,8%
5*	36,9%	29,4%	2,8%

Για την εκτίμηση του συνολικού ποσοστού εισερχόμενου εισοδήματος που διαρρέει από τα καταλύματα λάμβανεται υπόψη και η ποσοστιαία κατανομή των διανυκτερεύσεων των αλλοδαπών στα καταλύματα της χώρας. Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία από την Ελληνική Στατιστική Αρχή²³, οι διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών διαμοιράζονται ως εξής: 1,4% σε καταλύματα ενός αστέρου, το 11,1% σε καταλύματα 2 αστέρων, το 19,5% σε καταλύματα 3 αστέρων, το 43,1% σε 4 αστέρων και το 24,9% σε 5 αστέρων.

Ο Πίνακας 6.14 που ακολουθεί παρουσιάζει τις σταθμίσεις που πραγματοποιήθηκαν και τα εκτιμώμενα ποσοστά εισερχόμενου εισοδήματος που επανεξάγεται στο εξωτερικό ανά κατηγορία καταλύματος. Τα ποσοστά αυτά αντιστοιχούν σε 0,17% για τα καταλύματα 1 αστέρου, 1,14% για τα καταλύματα 2 αστέρων, 2,73% για τα 3 αστέρων, 4,80% για τα 4 αστέρων και 3,98% για τα καταλύματα 5 αστέρων. Το συνολικό ποσοστό του εισερχόμενου εισοδήματος που επανεξάγεται στο εξωτερικό από τα καταλύματα εκτιμάται στο 12,81%.

²³ Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία.

Πίνακας 6.14: Συνολικό ποσοστό εισερχόμενου εισοδήματος που επανεξάγεται στο εξωτερικό από τα καταλύματα

Ποσοστό λειτουργικών εξόδων (εκτός αμοιβών προσωπικού) επί των συνολικών εσόδων	Ποσοστό Εξόδων σε εισαγόμενα προϊόντα ανά κατηγορία καταλύματος	Ποσοστό εξόδων για αμοιβές μόνιμου και εποχιακού προσωπικού επί των συνολικών εσόδων	Ποσοστό αμοιβών μη κατοίκων Ελλάδος στο Εποχιακό προσωπικό	Ποσοστό διαρροής σε εισαγόμενα προϊόντα στον τεχνολογικό εξοπλισμό επί των συνολικών εσόδων	Ποσοστό επανεξαγόμενου εισερχόμενου εισοδήματος ανά κατηγορία καταλύματος	Ποσοστό διαμοιρασμού των διανοκτερεύσεων των αλλοδαπών στις κατηγορίες καταλυμάτων (Εθνικό Επίπεδο)	Ποσοστό επανεξαγόμενου εισερχόμενου εισοδήματος ανά κατηγορία καταλύματος (Εθνικό Επίπεδο)	
A	B	Γ	Δ	Ε	ΣΤ = Α*Β + Γ*Δ + Ε	Z	H = ΣΤ * Z	
1*	40,79%	23,30%	17,17%	0,00%	2,47%	11,97%	1,40%	0,17%
2*	34,53%	22,70%	17,79%	1,60%	2,13%	10,25%	11,10%	1,14%
3*	32,01%	25%	19,04%	20,65%	2,05%	13,98%	19,50%	2,73%
4*	39,80%	19,90%	30,05%	4,06%	2,00%	11,14%	43,10%	4,80%
5*	36,85%	30,30%	29,38%	9,36%	2,06%	15,98%	24,90%	3,98%
Σύνολο								12,81%

Επιπροσθέτως, τα προαναφερθέντα ποσοστά που προέκυψαν σταθμίζονται με βάση την αγοραστική δύναμη των πελατών κάθε κατηγορίας καταλύματος. Η κατανομή των εισπράξεων βάσει των διανυκτερεύσεων ανά κατηγορία ξενοδοχείου (Πίνακας 6.14) αγνοεί τη διαφοροποίηση που υφίσταται ως προς την αγοραστική δύναμη των πελατών. Ως εκ τούτου, κρίνεται σκόπιμο να ληφθεί υπόψη επιπλέον ο συντελεστής που προκύπτει από την διαβάθμιση της μέσης τιμής των δωματίων στα Ελληνικά ξενοδοχεία ανά κατηγορία (Πίνακας 6.15). Ο συγκεκριμένος συντελεστής εκτιμάται ότι απεικονίζει τη διαφοροποίηση της αγοραστικής δύναμης των πελατών.

Πίνακας 6.15: Συντελεστής αγοραστικής δύναμης με βάση τις τιμές των δωματίων στα Ελληνικά ξενοδοχεία (2013)²⁴

Κατηγορία καταλύματος	Μέση Τιμή Διάθεσης Δωματίων στα Ελληνικά Ξενοδοχεία (€) Μάιος (2013)	Συντελεστής με βάση τις τιμές του Μαΐου (2013)	Μέση Τιμή Διάθεσης Δωματίων στα Ελληνικά Ξενοδοχεία (€) Αύγουστος (2013)	Συντελεστής με βάση τις τιμές του Αυγούστου (2013)	Μέση τιμή συντελεστή για το 2013
	A	B	Γ	Δ	E=Μέση τιμή (B, Δ)
1*	30	1,00	50	1,00	1,00
2*	40	1,33	60	1,20	1,27
3*	50	1,67	70	1,40	1,53
4*	70	2,33	110	2,20	2,27
5*	105	3,50	170	3,40	3,45

Πηγή: ΙΤΕΠ (2014, σελ. 91)

Η μέση τιμή των συντελεστών αγοραστικής δύναμης (Στήλη E, Πίνακας 6.15) αξιοποιήθηκε στον Πίνακα 6.16 (Στήλη B), ο οποίος παρουσιάζει τις τελικές σταθμίσεις και το τελικό ποσοστό του εισερχόμενου εισοδήματος που επανεξάγεται στο εξωτερικό. Το εν λόγω ποσοστό εκτιμάται ότι είναι **13,27%**. Το αντίστοιχο ποσοστό για κάθε κατηγορία είναι: 0,07% για τα 1 αστέρως, 0,63% για τα 2 αστέρως, 1,82% για τα 3 αστέρως, 4,76% για τα 4 αστέρως και 5,99% για τα 5 αστέρως.

²⁴ Οι τιμές στις στήλες A και Γ προέκυψαν από έρευνα πεδίου του ΙΤΕΠ στα ελληνικά ξενοδοχεία.

Πίνακας 6.16: Τελικό ποσοστό εισερχόμενου εισοδήματος στο εξωτερικό από τα καταλύματα (Εθνικό Επίπεδο)

Κατηγορία καταλύματος	Ποσοστό διαμοιρασμού των διανυκτερεύσεων των αλλοδαπών στις κατηγορίες καταλυμάτων (Εθνικό Επίπεδο)	Μέση τιμή συντελεστή για το 2013	Ποσοστό διαμοιρασμού του εισερχόμενου εισοδήματος βάσει διανυκτερεύσεων και αγοραστικής δύναμης (Εθνικό Επίπεδο)	Ποσοστό διαμοιρασμού του εισερχόμενου εισοδήματος βάσει διανυκτερεύσεων και αγοραστικής δύναμης (Εθνικό Επίπεδο) (Αναγωγή στο 100%)	Τελικό Ποσοστό επανεξαγομένου εισερχόμενου εισοδήματος ανά κατηγορία καταλύματος ²⁵	Τελικό Ποσοστό επανεξαγομένου εισερχόμενου εισοδήματος ανά κατηγορία καταλύματος (Εθνικό Επίπεδο)
	A	B	$\Gamma = B * A$	Δ	E	$Z = \Delta * E$
1*	1,40%	1,00	1,40%	0,61%	11,97%	0,07%
2*	11,10%	1,27	14,10%	6,15%	10,25%	0,63%
3*	19,50%	1,53	29,84%	13,02%	13,98%	1,82%
4*	43,10%	2,27	97,84%	42,71%	11,14%	4,76%
5*	24,90%	3,45	85,91%	37,50%	15,98%	5,99%
Τελικό ποσοστό εισερχόμενου εισοδήματος στο εξωτερικό από τα καταλύματα (Εθνικό επίπεδο)						13,27%

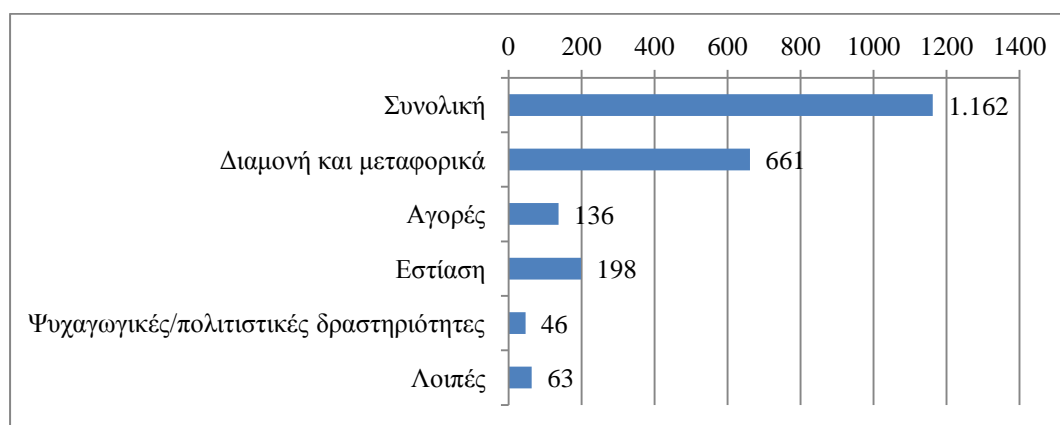
²⁵ Βλ. Στήλη ΣΤ, Πίνακας 6.14

6.3 Διαρροές από την κατανάλωση εκτός καταλυμάτων

Για την εκτίμηση του ποσοστού του εισοδήματος που επανεξάγεται στο εξωτερικό από την εκτός καταλυμάτων κατανάλωση πραγματοποιήθηκε πρωτογενής έρευνα σε φορείς σχετικούς με το εμπόριο, τις πολιτιστικές δραστηριότητες, την ενοικίαση αυτοκινήτων, τη διοργάνωση ταξιδιών κ.ά. Η ανταπόκριση δεν ήταν ικανοποιητική σε βαθμό που να επιτρέπει την αξιόπιστη εκτίμηση του εν λόγω ποσοστού. Ως αποτέλεσμα, στην ανάλυση που ακολουθεί αξιοποιήθηκαν εκτιμήσεις που βασίζονται σε προηγούμενες έρευνες και σε δευτερογενείς πηγές.

Συγκεκριμένα σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εμπορίου και Υπηρεσιών (INEMY) της ΕΣΣΕ στην Κρήτη, καταγράφηκε σε απόλυτους αριθμούς η δαπάνη των αλλοδαπών τουριστών ανά κατηγορία²⁶. Όπως απεικονίζεται στο Διάγραμμα 6.18, σχεδόν το 56% της δαπάνης των εισερχόμενων τουριστών αντιστοιχεί σε διαμονή και μεταφορικά.

Διάγραμμα 6.18: Δαπάνες εισερχόμενου τουρισμού ανά άτομο (€)

Πίνακας 6.17: Δαπάνες εισερχόμενων τουριστών ανά κατηγορία δραστηριότητας

Κατηγορία Δαπάνης	Δαπάνη (σε εκατ.)
Δαπάνη Εισερχόμενων Τουριστών	13.187
Δαπάνη Τουριστών Κρουαζιέρας	468
Δαπάνη Εταιρειών Κρουαζιέρας	227
Αερομεταφορές	1.177
Θαλάσσιες Μεταφορές	133
Σύνολο	15.192

Πηγή: Εκτιμήσεις με βάση τα στοιχεία του ΙΝΣΕΤΕ (2015)

²⁶ Τα στοιχεία της συγκεκριμένης έρευνας κρίθηκαν ως κατάλληλα προς αξιοποίηση, καθώς, σύμφωνα με τον χρόνο και τον τόπο διεξαγωγής της, δύνανται να αποτυπώσουν μια αντιπροσωπευτική εικόνα σχετικά με τα υπό εξέταση μεγέθη (βλ. παρακάτω).

Επιπλέον, σύμφωνα με τα στοιχεία των εκτιμήσεων του ΙΝΣΕΤΕ που αφορούν στον τρόπο διαμοιρασμού της δαπάνης των εισερχόμενων τουριστών, οι μεταφορές αντιστοιχούν στο 9,04% των συνολικών δαπανών τους (Πίνακας 6.17)²⁷. Συνθέτοντας τα προαναφερθέντα στοιχεία προκύπτει ο Πίνακας 6.18, ο οποίος απεικονίζει τα ποσοστά διαμοιρασμού της δαπάνης των εισερχόμενων τουριστών.

Όσον αφορά στις δραστηριότητες εκτός των αεροπορικών και θαλάσσιων μεταφορών, το γινόμενο μεταξύ του μεριδίου (%) της κατανομής του τουριστικού εισοδήματος και του συντελεστή (%) της εισαγόμενης συνιστώσας (Πίνακας 6.19) κάθε δραστηριότητας (εστίασης, εμπορίου, ψυχαγωγίας, και λοιπών υπηρεσιών) με το σύνολο της δαπάνης των εισερχόμενων τουριστών οδηγεί στο αντίστοιχο εισόδημα που διαρρέει εκτός της χώρας. Στην περίπτωση των αεροπορικών και των θαλάσσιων μεταφορών, το επανεξαγόμενο εισόδημα προκύπτει από το γινόμενο μεταξύ του αντίστοιχου συντελεστή της εισαγόμενης συνιστώσας και της δαπάνης του εισερχόμενου τουρισμού για κάθε υπηρεσία μεταφοράς.

Με σκοπό τον υπολογισμό του συνολικού ποσοστού των διαρροών, πραγματοποιήθηκε στάθμιση σε σχέση με το ποσοστό των διαρροών σε κάθε κατηγορία δαπάνης. Στην κατηγορία της διαμονής χρησιμοποιήθηκε το 14,8%, δηλαδή το ποσοστό διαρροής του εισερχόμενου εισοδήματος στα καταλύματα, όπως προέκυψε από την επεξεργασία των πρωτογενών στοιχείων της έρευνας της παρούσας μελέτης (Πίνακας 6.14). Για τις κατηγορίες των μεταφορών, της εστίασης, των ψυχαγωγικών / πολιτιστικών δραστηριοτήτων και των λοιπών δαπανών χρησιμοποιήθηκαν τα εκτιμώμενα ποσοστά της εισαγόμενης συνιστώσας²⁸ που είναι 32,5%, 7,1%, 5,7 και 12,6²⁹ αντιστοίχως (Πίνακας 6.19).

Πίνακας 6.18: Εκτίμηση ποσοστιαίας κατανομής της δαπάνης των εισερχόμενων τουριστών³⁰

Κατηγορία Δαπάνης	(%)
Διαμονή	50,84
Μεταφορικά	9,04
Αγορές	12,32
Εστίαση	17,93
Ψυχαγωγικές/πολιτιστικές δραστηριότητες	4,17
Λοιπές	5,71

²⁷ Εξαιρώντας την δαπάνη τουριστών και εταιρειών κρουαζιέρας.

²⁸ Αθανασίου και Τσούμα (2012).

²⁹ Για τις λοιπές δαπάνες χρησιμοποιήθηκε το ποσοστό της εισαγόμενης συνιστώσας που αντιστοιχεί στις διοικητικές υπηρεσίες.

³⁰ Διευκρινίζεται ότι το ποσοστό των μεταφορών αφορά τις μεταφορές εντός Ελλάδος.

Πίνακας 6.19: Συντελεστές εισαγόμενης συνιστώσας ανά κατηγορία δραστηριότητας³¹

Εισαγόμενη συνιστώσα	%
Ξενοδοχεία-εστιατόρια*	7,1
Μεταφορές	32,5
Εμπόριο	10,8
Διοικητικές & Υποστηρικτικές Υπηρεσίες	12,6
Ψυχαγωγία & Διασκέδαση	5,7

Πηγή: Αθανασίου και Τσούμα (2012).

Για την εκτίμηση των διαρροών στο εμπόριο αξιοποιήθηκαν τα στοιχεία του INEMY σε Ρόδο και Κρήτη, τα οποία κατέγραψαν αφενός τον διαμοιρασμό των δαπανών σε κατηγορίες προϊόντων και αφετέρου την προέλευση των προϊόντων (διεθνή και ελληνική). Σημειώνεται ότι οι συγκεκριμένες έρευνες κρίνονται αντιπροσωπευτικές, καθώς πραγματοποιήθηκαν σε δύο από τους πλέον παραδοσιακούς προορισμούς εισερχόμενου τουρισμού της ελληνικής επικράτειας.

Πίνακας 6.20: Ποσοστό αλλοδαπών τουριστών που δαπάνησαν χρήματα ανά κατηγορία προϊόντων εμπορίου

Κατηγορία	Κρήτη	Ρόδος	Μέσος Όρος
Εποχικά είδη Παιχνίδια	19,05%	15,83%	17,44%
Αξεσουάρ - τσάντες	34,09%	36,94%	35,51%
Είδη ένδυσης - υπόδησης	45,45%	36,05%	40,75%
Δώρα - σουβενίρ - διακοσμητικά - είδη τέχνης	73,68%	79,37%	76,53%
Τοπικά παραδοσιακά προϊόντα - τρόφιμα	77,08%	65,79%	71,44%

Πίνακας 6.21: Ποσοστό δαπανών αλλοδαπών τουριστών σε προϊόντα διεθνούς προέλευσης

Κατηγορία	Κρήτη	Ρόδος	Μέσος όρος
Εποχικά είδη Παιχνίδια	34,72%	45,97%	40,34%
Αξεσουάρ - τσάντες	10,47%	9,19%	9,83%
Είδη ένδυσης - υπόδησης	68,31%	79,80%	74,06%
Δώρα - σουβενίρ - διακοσμητικά - είδη τέχνης	10,47%	9,19%	9,83%
Τοπικά παραδοσιακά προϊόντα - τρόφιμα ³²	8,42%	8,30%	8,36%

Ο Πίνακας 6.20 παρουσιάζει τα ποσοστά των αλλοδαπών τουριστών που δήλωσαν ότι δαπάνησαν χρήματα σε κάθε κατηγορία προϊόντων³³. Για την περαιτέρω ανάλυση,

³¹ Σημειώσεις: (*) Το μέγεθος της έμμεσης εισαγόμενης συνιστώσας στον κλάδο του τουρισμού ανέρχεται στο 8,3%, ενώ αυτό της άμεσης εισαγόμενης συνιστώσας στο -1,2%.

³² Οι διαρροές αναφέρονται σε συσκευασμένα τρόφιμα.

χρησιμοποιήθηκε ο μέσος όρος των ποσοστών δαπάνης από τις δύο έρευνες. Με τον ίδιο τρόπο, παρουσιάζονται τα στοιχεία του ποσοστού των δαπανών σε προϊόντα διεθνούς προέλευσης³⁴ (Πίνακας 6.21)³⁵.

Πίνακας 6.22: Συνολικό ποσοστό διαρροών σε εισαγόμενα προϊόντα εμπορίου

	Ποσοστό τουριστών που δαπάνησαν χρήματα ανά κατηγορία προϊόντων εμπορίου	Ποσοστό δαπανών σε προϊόντα διεθνούς προέλευσης	Ποσοστό διαρροών σε εισαγόμενα προϊόντα εμπορίου
Εποχικά είδη	17,44%	40,34%	7,04%
Παιχνίδια			
Αξεσουάρ - τσάντες	35,51%	9,83%	3,49%
Είδη ένδυσης - υπόδησης	40,75%	74,06%	30,18%
Δώρα - σουβενίρ - διακοσμητικά - είδη τέχνης	76,53%	9,83%	7,52%
Τοπικά παραδοσιακά προϊόντα - τρόφιμα ³⁶	71,44%	8,36%	5,97%
Συνολικό ποσοστό διαρροών σε εισαγόμενα προϊόντα εμπορίου			54,20%

Για την τελική εκτίμηση του ποσοστού που διαρρέει από την αγορά εισαγόμενων προϊόντων αξιοποιήθηκαν τα προαναφερθέντα στοιχεία, ώστε να προσδιορισθούν οι διαρροές ανά κατηγορία προϊόντων (Πίνακας 6.22). Το συνολικό ποσοστό των συγκεκριμένων διαρροών εκτιμάται στο 54,2%³⁷.

Ωστόσο, το ποσοστό που εκτιμήθηκε αναφορικά με το σύνολο των διαρροών λόγω εισαγόμενων προϊόντων στον εμπορικό κλάδο αποκλίνει σε μεγάλο βαθμό από το αντίστοιχο μέγεθος της εισαγόμενης συνιστώσας του εμπορίου, η οποία εκτιμάται στο 10,8%³⁸. Η συγκεκριμένη απόκλιση ενδεχομένως να προκύπτει για τους εξής λόγους: (α) οι αναλογίες στις κατηγορίες των προϊόντων που καταναλώνουν οι αλλοδαποί τουρίστες διαφέρουν από τις αντίστοιχες της κατανάλωσης της συνολικής αγοράς (άρα διαφέρει και το ποσοστό των

³³ Σημειώνεται ότι πραγματοποιήθηκε αναγωγή των ποσοστών στο 100% καθώς και οι δύο έρευνες παρουσίασαν ποσοστά και για την κατηγορία απάντησης «Δε Γνωρίζω/Δεν απαντώ».

³⁴ Σημειώνεται ότι πραγματοποιήθηκε αναγωγή των ποσοστών στο 100%, αφού και οι δύο έρευνες κατέγραψαν ποσοστά και για την κατηγορία απάντησης «Δε Γνωρίζω / Δεν απαντώ» καθώς και για την επιλογή «Και τα δύο» (ελληνικής και διεθνούς προέλευσης).

³⁵ Και εδώ χρησιμοποιούνται οι μέσοι όροι από τις δύο έρευνες.

³⁶ Οι διαρροές αναφέρονται σε συσκευασμένα τρόφιμα.

³⁷ Σημειώνεται ότι τα ποσοστά που χρησιμοποιήθηκαν αναφορικά με τις πραγματοποιήσιμες δαπάνες ανά κατηγορία προϊόντων αναφέρονται σε τουρίστες που πραγματοποίησαν έστω και μία αγορά σε κάθε κατηγορία. Το συνολικό 54,2% ενδεχομένως να διαφοροποιείται καθώς υπάρχει η πιθανότητα ένας τουρίστας να πραγματοποιήσει περισσότερες αγορές σε μια κατηγορία (π.χ. στα δώρα – αξεσουάρ όπου οι διαρροές είναι σαφώς μικρότερες).

³⁸ Αθανασίου και Τσούμα (2012).

εισαγόμενων προϊόντων), (β) τα στοιχεία από την μελέτη του INEMY καταγράφουν την πραγματοποίηση της δαπάνης και όχι την κατανομή της δαπάνης. Συνεπώς, χρειάζεται στάθμιση με βάση τη δαπάνη ανά κατηγορία προϊόντων, και (γ) από τον συνδυασμό των προαναφερθέντων. Ως εκ τούτου, κρίνεται σκόπιμο να χρησιμοποιηθεί στην περαιτέρω ανάλυση το ποσοστό της εισαγόμενης συνιστώσας που εκτιμάται στο **10,8%**.

6.4 Συνολικό ποσοστό διαρροών εισοδήματος από τις δαπάνες εισερχόμενων τουριστών

Με σκοπό να εκτιμηθεί το συνολικό ποσοστό του εισερχόμενου εισοδήματος που επανεξάγεται, πραγματοποιήθηκε στάθμιση με βάση το ποσοστό διαρροής ανά κατηγορία δαπάνης των εισερχόμενων τουριστών. Ο Πίνακας 6.23 παρουσιάζει τα αντίστοιχα ποσοστά που εκτιμώνται σε: 6,75% από την κατανάλωση στα καταλύματα, 2,94% από τις μεταφορές εντός Ελλάδος, 1,33% από τις αγορές προϊόντων εμπορίου, 1,27% από την εστίαση, 0,24% από την δαπάνη για ψυχαγωγία και πολιτιστικές δραστηριότητες και 0,72% από λοιπές δραστηριότητες. Το συνολικό ποσοστό ανέρχεται στο 13,24%.

Πίνακας 6.23: Συνολικό ποσοστό διαρροής εισερχόμενου εισοδήματος στο εξωτερικό (εκτός κρουαζιέρας)

	Ποσοστό συμμετοχής στις συνολικές δαπάνες των εισερχόμενων τουριστών	Ποσοστό διαρροής ανά κατηγορία δαπάνης	Συνολικό ποσοστό διαρροής εισερχόμενου εισοδήματος
Διαμονή	50,84%	13,27%	6,75%
Μεταφορές	9,04%	32,50%	2,94%
Αγορές	12,32%	10,8%	1,33%
Εστίαση	17,93%	7,10%	1,27%
Ψυχαγωγικές / πολιτιστικές δραστηριότητες	4,17%	5,70%	0,24%
Λοιπές	5,71%	12,60%	0,72%
Συνολικό ποσοστό διαρροής εισερχόμενου εισοδήματος στο εξωτερικό (εκτός κρουαζιέρας)			13,24%

Πίνακας 6.24: Εισερχόμενο εισόδημα από την κατανάλωση εντός και εκτός καταλυμάτων που επανεξάγεται στο εξωτερικό (σε εκατ. ευρώ)³⁹

Κατηγορία δαπάνης εισερχόμενων τουριστών	Δαπάνη (σε εκατ.)	Ποσοστό εκροής ανά κατηγορία δαπανών	Εκροές (σε εκατ.) ανά κατηγορία δαπανών
Διαμονή	7.370	13,27%	978,0
Αγορές	1.786	10,8%	192,9
Εστίαση	2.600	7,1%	184,6
Ψυχαγωγικές/πολιτιστικές δραστηριότητες	604	5,7%	34,4
Λοιπές	827	12,6%	104,2
Δαπάνη Εισερχόμενων Τουριστών (χωρίς μεταφορές)	13.187	N/A	
Αερομεταφορές	1.177	32,50%	382,5
Θαλάσσιες Μεταφορές	133	32,50%	43,2
Σύνολο	14.497	-	1.919,9

Ο Πίνακας 6.24 απεικονίζει την εκτιμώμενη ποσότητα του εισοδήματος από τον εισερχόμενο τουρισμό (εκτός της κρουαζιέρας) που επανεξάγεται και ανέρχεται σε 1919,9 εκατ. ευρώ (ήτοι, το 13,24% των συνολικών δαπανών των εισερχόμενων τουριστών – εκτός κρουαζιέρας⁴⁰).

Πίνακας 6.25: Δαπάνη τουριστών κρουαζιέρας και εκτιμώμενο ποσοστό διαρροής εισερχόμενου εισοδήματος στο εξωτερικό

	Ατομική Δαπάνη ανά κατηγορία (€) ⁴¹	Ποσοστιαία κατανομή ανά κατηγορία δαπάνης	Εισαγόμενη συνιστώσα ανά κατηγορία δαπάνης	Ποσοστό διαρροής εισερχόμενου εισοδήματος στο εξωτερικό
Εστίαση	46	26,14%	7,10%	1,86%
Αγορές	102	57,95%	10,80%	6,26%
Άλλες Δαπάνες	28	15,91%	0,00% ⁴²	0,00%
Σύνολο	176	100,00%		8,11%

Επιπροσθέτως, για την εκτίμηση του συνόλου του επανεξαγόμενου εισοδήματος από τις εκτός καταλυμάτων δραστηριότητες, εκτιμώνται και οι διαρροές στο εξωτερικό των δαπανών

³⁹ Δεν περιλαμβάνεται η κρουαζιέρα.

⁴⁰ Εκτός της κρουαζιέρας.

⁴¹ Σύμφωνα με τα στοιχεία που καταγράφηκαν στην έρευνα της INEMY (2014).

⁴² Στην περίπτωση των υπολοίπων δαπανών δεν χρησιμοποιήθηκε κάποια συνιστώσα καθώς δεν διευκρινίζεται η κατηγορία των δαπανών.

των τουριστών κρουαζιέρας. Οι διαρροές αυτές προκύπτουν από το γινόμενο μεταξύ της μέσης εισαγόμενης συνιστώσας των δραστηριοτήτων όπου υπάρχουν δαπάνες τουριστών και του αντίστοιχου ποσού δαπάνης των τουριστών.

Πίνακας 6.26: Εκτιμώμενο εισερχόμενο εισόδημα που επανεξάγεται από την κρουαζιέρα

	Δαπάνες Τουριστών Κρουαζιέρας	Ποσοστό διαρροής εισερχόμενου εισοδήματος στο εξωτερικό	Εισερχόμενο εισόδημα που επανεξάγεται από κρουαζιέρα (σε εκατ. €)
Εστίαση	122,3	7,10%	8,7
Αγορές	271,2	10,80%	29,3
Άλλες Δαπάνες	74,5	0,00%	0,0
Σύνολο	468		38,0

Στην έρευνα του INEMY (2014) στην Κρήτη καταγράφηκε το μέρος της δαπάνης των τουριστών κρουαζιέρας σε εστίαση και σε αγορές προϊόντων. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας και αξιοποιώντας τα ποσοστά της εισαγόμενης συνιστώσας που προαναφέρθηκαν, προκύπτει το εκτιμώμενο ποσοστό διαρροής του εισερχόμενου εισοδήματος στο εξωτερικό από τις δαπάνες των τουριστών κρουαζιέρας (Πίνακας 6.25).

Πίνακας 6.27: Σύνοψη αποτελεσμάτων για τη διαρροή εσόδων από τον εισερχόμενο τουρισμό στα καταλύματα και τις εκτός καταλυμάτων δραστηριότητες

Κατηγορία δαπάνης εισερχόμενων τουριστών	Δαπάνη (σε εκατ.)	Ποσοστό εκροής ανά κατηγορία δαπανών	Εκροές (σε εκατ.) ανά κατηγορία δαπανών
Διαμονή	7.370	13,27%	978,0
Αγορές	1.786	10,80%	192,9
Εστίαση	2.600	7,10%	184,6
Ψυχαγωγικές/πολιτιστικές δραστηριότητες	604	5,70%	34,4
Λοιπές	827	12,60%	104,2
Δαπάνη Εισερχόμενων Τουριστών (χωρίς μεταφορές)	13.187	11,33%	1.494,1
Αερομεταφορές	1.177	32,50%	382,5
Θαλάσσιες Μεταφορές	133	32,50%	43,2
Σύνολο (εκτός κρουαζιέρας)	14.497	13,24%	1.919,9
Δαπάνη Τουριστών Κρουαζιέρας	468	8,11%	38,0
Δαπάνη Εταιρειών Κρουαζιέρας	227		
Σύνολο	15.192	12,89%	1.957,9

Συνθέτοντας τα στοιχεία αυτά με τα στοιχεία της δαπάνης των εισερχόμενων τουριστών ανά δραστηριότητα (Πίνακας 6.17), πραγματοποιήθηκε εκτίμηση του ποσού του εισερχόμενου εισοδήματος, το οποίο υπολογίζεται σε 38 εκατ. ευρώ και το οποίο αντιστοιχεί στο 8,11% της δαπάνης των τουριστών κρουαζιέρας (Πίνακας 6.26).

Συνοψίζοντας τις προηγούμενες εκτιμήσεις, το συνολικό ποσό εισερχόμενου εισοδήματος που εκτιμάται ότι διαρρέει στο εξωτερικό μέσω της κατανάλωσης εντός και εκτός καταλυμάτων⁴³ ανέρχεται στα 1957,9 εκατ. ευρώ, το οποίο αντιστοιχεί στο 12,89% των συνολικών δαπανών των εισερχόμενων τουριστών (Πίνακας 6.27).

⁴³ Δεν έχει υπολογιστεί διαρρέον εισόδημα από την δαπάνη εταιρειών κρουαζιέρας.

7 Συμπεράσματα – Προτάσεις

7.1 Σύνοψη συμπερασμάτων

Τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης κατέδειξαν ότι ένα πολύ σημαντικό ποσοστό του εισοδήματος από τον εισερχόμενο τουρισμό παραμένει στην χώρα, αν και υπάρχουν περιθώρια για ενίσχυση του ποσοστού αυτού, μέσω της λήψης κατάλληλων πρωτοβουλιών. Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με το έτος 2014, το 13,24% του εισερχόμενου τουριστικού εισοδήματος (εκτός κρουαζιέρας) εκτιμάται ότι διέρρευσε στο εξωτερικό (ήτοι, 1,92 δισεκ. ευρώ εκ των 14,5 δισεκ. ευρώ), ενώ το συγκεκριμένο ποσοστό στα καταλύματα ανήλθε στο 13,3% (ήτοι, 978 εκατ. ευρώ εκ των 7,4 δισεκ. ευρώ). Συμπεριλαμβάνοντας και τις δαπάνες των τουριστών κρουαζιέρας, το συνολικό ποσοστό εκτιμάται στο 12,9% (ήτοι, 1,96 δισεκ. ευρώ εκ των 15,2 δισεκ. ευρώ).

Τα αποτελέσματα αυτά, εκτός από την επιβεβαίωση και την περαιτέρω ανάδειξη της καταλυτικής σημασίας του τουρισμού στην τοπική και εθνική οικονομία, επιτρέπουν την υποστήριξη μιας σειράς προτάσεων πολιτικής για την σταθερή, βιώσιμη και ανθεκτική τουριστική ανάπτυξη της χώρας. Η ανάπτυξη αυτή θα πρέπει να μεγενθύνει την πραγματική συμβολή του τουρισμού στην εθνική οικονομία, ως προς το εισόδημα του εισερχόμενου τουρισμού που παραμένει στην Ελλάδα, ενισχύοντας παράλληλα το τοπικό εισόδημα, την απασχόληση, τις επενδύσεις και την παραγωγή ανταγωνιστικών αγαθών και υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας. Επιπλέον, τα αποτελέσματα μπορούν να συμβάλλουν στην ιεράρχηση/προτεραιοποίηση των διαφόρων μέτρων πολιτικής, ανάλογα με την κατηγορία καταλύματος, και το είδος κάθε προϊόντος και υπηρεσίας.

Ειδικότερα, προκύπτει η μεγάλη συμβολή των προϊόντων της αγροτικής παραγωγής και των τροφίμων-ποτών στα έσοδα από τον εισερχόμενο τουρισμό, και, επομένως, η ιδιαίτερη έμφαση που θα πρέπει να δοθεί στους συγκεκριμένους κλάδους για την διατήρηση του εν λόγω εισοδήματος στην χώρα, ιδιαίτερα στα μεγάλης κατηγορίας ξενοδοχεία. Τα ποσοστά της εισαγόμενης συνιστώσας του τουρισμού που προέρχονται από τους συγκεκριμένους κλάδους, καθώς και γενικότερα, μπορούν να αποδοθούν (α) σε μεγάλο βαθμό, στην έλλειψη αυτάρκειας της χώρας ή/και, ειδικότερα, των τουριστικών περιοχών ως προς την παραγωγή τους, και της ανεπάρκειας ή έλλειψης διαθέσιμων πόρων για τον σκοπό αυτό, που έχει επιταθεί από την εξασθένηση της παραγωγικής βάσης κατά την παρατεταμένη περίοδο της οικονομικής ύφεσης, και β) σε μικρότερο βαθμό, στην έλλειψη ανταγωνιστικότητας της

χώρας, ως προς τις τιμές ή/και την ποιότητα των εγχώριων προϊόντων, σε σύγκριση με τα εισαγόμενα.

7.2 Περιορισμοί

Για την διεξαγωγή της παρούσας έρευνας υιοθετήθηκαν ορισμένες παραδοχές, ώστε να είναι εφικτή η συμπλήρωση των απαντήσεων στα ερωτηματολόγια και να διευκολυνθεί η επεξεργασία των πρωτογενών και δευτερογενών δεδομένων που συλλέχθηκαν. Οι παραδοχές αυτές οδηγούν σε περιορισμούς, οι οποίοι ωστόσο δεν θίγουν την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων της μελέτης. Ακολουθεί συνοπτική αναφορά στους εν λόγω περιορισμούς.

Πρωτογενή δεδομένα από τα καταλύματα:

Λόγω της πολυπλοκότητας και του επιπέδου λεπτομέρειας των ερωτήσεων υπήρξε ένας σχετικά χαμηλός βαθμός απόκρισης από τα καταλύματα. Λαμβάνοντας υπόψη, όμως, τον βαθμό δυσκολίας συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου, ο τελικός αριθμός των αποκρίσεων μπορεί να θεωρηθεί ικανοποιητικός. Οι απαντήσεις των καταλυμάτων αναφορικά με τα εισαγόμενα προϊόντα βασίζονται –σε σημαντικό βαθμό– σε εκτιμήσεις. Επίσης, η αξιοπιστία ενός περιορισμένου αριθμού απαντήσεων, κυρίως από τα καταλύματα που ανήκουν στις χαμηλές κατηγορίες, θεωρήθηκε μικρότερη, λόγω της δυσκολίας καταγραφής εξειδικευμένων δεδομένων (ιδιαίτερα στα μικρού μεγέθους καταλύματα). Στις περιπτώσεις αυτές, οι απαντήσεις δεν συμπεριλήφθηκαν στην τελική επεξεργασία των αποτελεσμάτων.

Κατανάλωση εκτός καταλυμάτων:

Για την εκτίμηση της τουριστικής κατανάλωσης εκτός των καταλυμάτων, όπως έχει ήδη αναφερθεί, χρησιμοποιήθηκαν δευτερογενείς πηγές, καθώς η ανταπόκριση από αρμόδιους φορείς στη συλλογή πρωτογενών δεδομένων ήταν τόσο χαμηλή που δεν επέτρεπε την εξαγωγή συμπερασμάτων. Παρά τον συνδυασμό δευτερογενών δεδομένων από διαφορετικές έρευνες, τα δεδομένα για την κατανάλωση εκτός καταλυμάτων που αξιοποιήθηκαν θεωρούνται επαρκώς αξιόπιστα ώστε να εξαχθούν συμπεράσματα.

Επεξεργασία πρωτογενών και δευτερογενών δεδομένων:

Για την τελική εκτίμηση των διαρροών του εισερχόμενου εισοδήματος που παρουσιάστηκαν στην ανάλυση των αποτελεσμάτων, διατυπώθηκαν ορισμένες παραδοχές ώστε να είναι δυνατή η εξαγωγή συμπερασμάτων. Η εισαγόμενη συνιστώσα στις εκτός καταλυμάτων

δραστηριότητες, ο ρυθμός απαξίωσης του κεφαλαίου (που θεωρήθηκε κοινός για όλες τις κατηγορίες καταλυμάτων), και ο τρόπος διαμοιρασμού της δαπάνης των εισερχόμενων τουριστών αποτελούν παραδείγματα παραδοχών. Ωστόσο, με δεδομένο τον βαθμό δυσκολίας στην συλλογή αξιόπιστων πρωτογενών δεδομένων για τα προαναφερθέντα στοιχεία, τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα κρίνονται ασφαλή.

7.3 Προτάσεις πολιτικής

Καταρχήν κρίνεται σκόπιμη η εφαρμογή μιας σειράς **μέτρων θεσμικού περιεχομένου**, συμπεριλαμβάνοντας (α) φορολογικά κίνητρα και ελαφρύνσεις (π.χ., ως προς τον ΦΠΑ και τα λειτουργικά έξοδα, όπως εισφορές σε ταμεία, και δαπάνες για την χρήση δικτύων κοινής ωφέλειας) για την αύξηση της παραγωγής και κατανάλωσης εγχώριων-τοπικών τροφίμων, και (β) πληροφόρηση των καταναλωτών και αυστηρούς ελέγχους των τιμών στα κανάλια διανομής των εγχώριων προϊόντων από την παραγωγή στους τόπους κατανάλωσης. Προς την κατεύθυνση της μείωσης των τιμών των εγχώριων αγροτικών προϊόντων θα μπορούσαν πιθανώς να συμβάλλουν και η δωρεών παροχή (από το κράτος και τοπικούς φορείς) αναξιοποίητων διαθέσιμων αγροτεμαχίων για την παραγωγή και προμήθεια των σχετικών προϊόντων σε τοπικές τουριστικές μονάδες. Επιπρόσθετα κίνητρα θα μπορούσαν να δημιουργηθούν για την αξιοποίηση οικονομιών κλίμακας μεταξύ μικρότερων τουριστικών επιχειρήσεων/μονάδων (π.χ., μέσω συνενώσεων, συνεργασιών, κ.λπ.), ώστε να αυξηθεί το μέγεθός τους⁴⁴. Η μεγαλύτερη διείσδυση των εγχώριων αγροτικών προϊόντων και τροφίμων στα εστιατόρια των ξενοδοχείων και τους υπόλοιπους χώρους εστίασης αναμένεται να μειώσει την αρνητική επιρροή των εισαγόμενων προϊόντων, ως προς την μετακύλιση των μεταβολών των τιμών τους στις εγχώριες τιμές καταναλωτή. Στην αυξημένη δυνατότητα καταγραφής και ελέγχου των διαρροών εισοδήματος από τον εισερχόμενο τουρισμό αναμένεται επιπλέον να συμβάλλουν η πάταξη της παραξενοδοχίας και οι συστηματικοί έλεγχοι ποιότητας των προσφερόμενων ξενοδοχειακών υπηρεσιών⁴⁵.

Επίσης, απαιτείται ένα **εθνικό στρατηγικό σχέδιο για τις επενδύσεις και την χωροθέτηση τουριστικών και συναφών δραστηριοτήτων**, για την ανάπτυξη διακλαδικών συνεργασιών

⁴⁴ Μερικά από τα οφέλη που δύνανται να προκύψουν από την αύξηση του μέσου μεγέθους των επιχειρήσεων του τουριστικού κλάδου αναφέρονται στην ευκολότερη πρόσβαση σε διάφορες πηγές χρηματοδότησης, τις μεγαλύτερες δυνατότητες καταγραφής και τον αποτελεσματικότερο έλεγχο των εσόδων-εξόδων τους, και την μεγαλύτερη ευχέρεια υιοθέτησης καλών πρακτικών και διάθεσης καινοτόμων προϊόντων (όπως εγχώριων βιολογικών τροφίμων ΠΟΠ, κ.λπ.)

⁴⁵ Οι συγκεκριμένες προτάσεις αναφέρονται και σε σχετικά σχόλια ξενοδόχων στα ερωτηματολόγια που τους εστάλησαν.

και την δημιουργία ολοκληρωμένων – καθετοποιημένων αλυσίδων αξίας, τόσο εντός του οικοσυστήματος του τουρισμού (γεωργία-τρόφιμα-τουρισμός) όσο και μεταξύ αυτού με άλλα συμπλέγματα δραστηριοτήτων (εμπόριο, μεταφορές, ενέργεια, υγεία). Συγκεκριμένα εντός του οικοσυστήματος του τουρισμού, η διαδικασία πύκνωσης των διασυνδέσεων θα επιτρέψει την αξιοποίηση τοπικών οικονομιών κλίμακας και την αύξηση της (σήμερα περιορισμένης) **καθετοποιημένης παραγωγής τυποποιημένων αγροτικών προϊόντων** (π.χ. κατεψυγμένων ειδών κρεάτων και ιχθύων, λαχανικών, φρούτων, οπωροκηπευτικών, γαλακτοκομικών, μελιού, κ.ά.) υψηλής αξίας και ποιότητας, όπως προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) και Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ)⁴⁶. Τα προϊόντα αυτά θα μπορούσαν να διατίθενται –μέσω της σύναψης συμφωνιών απευθείας με τους παραγωγούς– από τα εστιατόρια των ξενοδοχειακών μονάδων σε αλλοδαπούς τουρίστες, κυρίως εκείνους που χαρακτηρίζονται από υψηλότερα επίπεδα καταναλωτικής δαπάνης.

Υπό την προοπτική και της επέκτασης της τουριστικής περιόδου εκτός των θερινών μηνών, σημαντική προϋπόθεση για την αποτελεσματική διείσδυση των εγχώριων-τοπικών προϊόντων στους ξενοδοχειακούς χώρους κατανάλωσης αποτελεί η εξασφάλιση μιας **σταθερούς –καθ’ όλη τη διάρκεια του έτους– και αξιόπιστης τροφοδοσίας των αγροτικών προϊόντων** (π.χ., πατάτες, κ.ά.) στην ελληνική περιφέρεια και, ιδιαίτερα, στους νησιωτικούς προορισμούς υψηλής ζήτησης. Προς την κατεύθυνση της μείωσης του μεταφορικού κόστους και της αξιόπιστης μεταφοράς προϊόντων θα συνεισφέρει η ολοκλήρωση του εθνικού δικτύου αυτοκινητοδρόμων, η αναβάθμιση των τοπικών οδών, και η **οργάνωση και λειτουργία περιφερειακής εμβέλειας κέντρων εφοδιασμού** με προώθηση συνεργασιών προμηθευτών, σύγχρονες αποθηκευτικές εγκαταστάσεις, με την χρήση συνδυασμένων μεταφορών (με φορτηγά οχήματα και πλοία, ή/και με φορτηγά οχήματα και έναν σιδηρόδρομο υψηλών ταχυτήτων με σύγχρονους εμπορευματικούς συρμούς) και με την ανάπτυξη εξειδικευμένων υπηρεσιών (π.χ., agri-food logistics) από εταιρείες υπηρεσιών εφοδιαστικής υπέρ τρίτων (Third-Party Logistics ή 3PL) με σύγχρονους στόλους οχημάτων. Στα πλαίσια της αναβάθμισης και προσφοράς ενός ολοκληρωμένου εγχώριου τουριστικού προϊόντος που δύνανται να προσφέρεται από τα ξενοδοχεία εντάσσεται και η αυξημένη κατανάλωση ποιοτικών και καινοτόμων προϊόντων βιολογικής καλλιέργειας, με αξιοποίηση ζωικού γενετικού υλικού, καθώς και ιχθυοκαλλιέργειας, η οποία παρουσιάζει σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης.

Παράλληλα, θα μπορούσε να προωθηθεί η ανάπτυξη ειδικά προσαρμοσμένων, μικρότερης κλίμακας **περιοχών ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης** σε τουριστικούς προορισμούς,

⁴⁶ Ενηαρρυντικά προς την κατεύθυνση αυτή είναι τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με τις επιλογές των ξενοδόχων για δημιουργία συνεργασιών με φορείς-επιχειρήσεις του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα, με σκοπό την προώθηση των εγχώριων/τοπικών προϊόντων στα καταλύματα.

με την συνεργασία επιχειρήσεων του τουρισμού και ανάπτυξης ακίνητης περιουσίας, μεταφορικών και ταξιδιωτικών εταιρειών, τοπικών παραγωγών-προμηθευτών και γεωργικών συνεταιρισμών, και μονάδων μεταποίησης τροφίμων και ποτών. Στις περιοχές αυτές θα πρέπει να ενισχύονται οι θετικές αλληλεπιδράσεις (υπερχειλίσσεις) επενδύσεων μεταξύ διαφορετικών χρήσεων γης, όπως αυτών για τον τουρισμό, την αναψυχή, την γεωργία και τις αγροκαλλιέργειες, και τις αντίστοιχες μεταποιητικές μονάδες.

Για την χωρική εξειδίκευση του εθνικού σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης χρειάζεται η **εκπόνηση περιφερειακών αναλύσεων** για τον καθορισμό και την ενδυνάμωση της αυτάρκειας κάθε περιοχής σε τρόφιμα και ποτά, πρώτες ύλες και άλλα προϊόντα και υπηρεσίες που καταναλώνονται στις τουριστικές δραστηριότητες, ιδιαίτερα από τους εισερχόμενους τουρίστες. Τέτοιες προσπάθειες θα βοηθήσουν στον σχεδιασμό της ανασυγκρότησης της παραγωγικής βάσης των τοπικών οικονομιών (π.χ. με τη δημιουργία πρότυπων κτηνοτροφικών και γεωργικών μονάδων καλλιέργειας και τυποποίησης), ανάλογα με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα (κλίμα, ποιότητα εδάφους, συνθήκες πρόσβασης και αγοράς, κ.ά.) και τις ανάγκες τους, ώστε να προωθηθεί η παραγωγή προϊόντων χαμηλότερου κόστους ή/και υψηλότερης προστιθέμενης αξίας.

Όσον αφορά στην εφαρμογή συγκεκριμένων κλαδικών πολιτικών στον τουρισμό και σε συναφείς αυτού κλάδους, ενδείκνυται ο σχεδιασμός, η θέσπιση και η αξιολόγηση της προσφοράς **ειδικά προσαρμοσμένων πακέτων «all-inclusive»** μέσω συμφωνιών μεταξύ tour operators και ξενοδόχων (επίσης, βλ. ΙΝΣΕΤΕ, 2014). Τέτοια ειδικά πακέτα δύνανται να περιλαμβάνουν συγκεκριμένα ποσοστά κατανάλωσης τοπικών προϊόντων από τους τουρίστες εντός των καταλυμάτων. Τα πακέτα αυτά θα μπορούσαν να επεκταθούν, ώστε να περιλαμβάνουν και εκτός των ξενοδοχείων δραστηριότητες, σε συνεργασία με τοπικούς φορείς και επιμελητήρια, όπως υπηρεσίες σχετικές με τον πολιτισμό, την άθληση, την περιήγηση, την διατροφή κ.ά. Επιπροσθέτως, τέτοια πακέτα θα μπορούσαν κατάλληλα να προσαρμοσθούν και για τους τουρίστες κρουαζιέρας.

Σημαντικός στην προώθηση της κατανάλωσης εγχώριων/τοπικών προϊόντων εντός των καταλυμάτων είναι και **ο ρόλος του ανθρώπινου δυναμικού στα ξενοδοχεία**. Για τον λόγο αυτό ενδείκνυται (α) η αναβάθμιση και η αξιοποίηση της τριτοβάθμιας τουριστικής εκπαίδευσης, και (β) η κατανόηση της σημασίας της προσφοράς και προβολής των ελληνικών προϊόντων μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα των σχολών τουρισμού όλων των επιπέδων, με επαρκή σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά τουριστικής εργασίας και τις επιχειρήσεις. Στη προσπάθεια αυτή θα μπορούσαν να συμβάλλουν και τα προγράμματα κατάρτισης και επιμόρφωσης του προσωπικού στις τουριστικές επιχειρήσεις, αλλά και αντίστοιχα (επιδοτούμενα) προγράμματα για ανέργους. Στην ίδια κατεύθυνση, ενδείκνυται η

προαγωγή της συνείδησης και η προτροπή για κατανάλωση εγχώριων προϊόντων-τροφίμων στους τουριστικούς προορισμούς, μέσω συνεχούς προβολής στα σχολεία και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης της Ελλάδας και της αλλοδαπής, αναδεικνύοντας πλεονεκτήματα που αφορούν στην υψηλή ποιότητα και διατροφική τους αξία. Στην προσπάθεια αυτή, ενθαρρυντικά είναι τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με την βούληση των ξενοδόχων για επιλογή προϊόντων στη βάση της στήριξη της τοπικής οικονομίας.

Επιπλέον, προτείνεται η ενίσχυση –μέσω συγκεκριμένων διεθνών προδιαγραφών– και η **επέκταση γαστρονομικών προγραμμάτων και εκδηλώσεων** σε ξενοδοχεία, αναφορικά με την Ελληνική κουζίνα, την Ελληνική μαγειρική, το Ελληνικό πρωινό, Τοπικά/Παραδοσιακά Γεύματα, Εορτές τοπικών προϊόντων, κ.ά. Επιπρόσθετα προγράμματα και άλλες εκδηλώσεις που δύνανται να ενισχύσουν το εισόδημα από τους εισερχόμενους τουρίστες το οποίο παραμένει στην χώρα αφορούν στην ανάδειξη –μέσω και της χρήσης νέων τεχνολογιών– της πολιτιστικής κληρονομιάς, της σύγχρονης τέχνης, του φυσικού πλούτου και της ιστορίας κάθε περιοχής.

Επισημαίνεται ότι η εφαρμογή των διαφόρων προτάσεων που παρατίθενται εδώ θα πρέπει να αξιολογηθεί μελλοντικά με την διεξαγωγή νέων ερευνών εκτίμησης του μεριδίου του εισοδήματος από εισερχόμενο τουρισμό που παραμένει στη χώρα. Για την εξασφάλιση μεγαλύτερων ποσοστών απόκρισης στα ερωτηματολόγια της συγκεκριμένης έρευνας θα πρέπει να **επεκταθεί η συστηματική καταγραφή των εσόδων-εξόδων ανάλογα με την προέλευση των προϊόντων** που χρησιμοποιούνται από τα ξενοδοχεία, καθώς και άλλους φορείς του τουρισμού. Η καταγραφή αυτή θα επιτρέψει στους επιχειρηματίες του κλάδου να κατανοήσουν βαθύτερα την σημασία και τα οφέλη της διάθεσης και της κατανάλωσης εγχώριων/τοπικών προϊόντων, και θα βοηθήσει στον αποτελεσματικότερο σχεδιασμό των προσφερόμενων υπηρεσιών τους.

Τέλος, σκόπιμη κρίνεται μελλοντικά η επέκταση της έρευνας με ερωτηματολόγια σε αλλοδαπούς τουρίστες, ανά χώρα προέλευσης, προορισμό και τύπο καταλύματος που επιλέγουν για την διαμονή τους (από τα μεγάλα ξενοδοχεία μέχρι και τις μικρές επιχειρήσεις ενοικιαζομένων δωματίων), με σκοπό την περαιτέρω πληροφόρηση και μελέτη για τα καταναλωτικά τους πρότυπα και το είδος των προϊόντων που χρησιμοποιούν. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, καθώς και πιθανών επεκτάσεών της, θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν από τοπικούς φορείς και επιμελητήρια, αγροτικές και τουριστικές επιχειρήσεις, και φορείς κλάδων της μεταποιητικής βιομηχανίας (τροφίμων, ποτών, μηχανολογικού εξοπλισμού, χημικών, εξοπλισμού μεταφορών, κ.ά.), ώστε να προσαρμόσουν κατάλληλα τις γραμμές παραγωγής τους στα συγκεκριμένα πρότυπα σε τοπικό επίπεδο.

8 Αναφορές

8.1 Ελληνικές

Αθανασίου, Ε., Τσέκερης, Θ., Τσούμα, Α. (2014) Ανάλυση εισροών-εκροών και πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στην Ελληνική οικονομία, *Οικονομικές Εξελίξεις*, Νο. 24, σσ. 69-79.

Αθανασίου, Ε., και Τσούμα, Α. (2012) Η εισαγόμενη συνιστώσα της κατανάλωσης και των εξαγωγών στην Ελλάδα: Κλαδική ανάλυση και προοπτικές ανάπτυξης μέσω της υποκατάστασης εισαγωγών, *Οικονομικές Εξελίξεις*, Τεύχος 20, σσ. 74-80.

INEMY (2014) *Εμπόριο και Τουρισμός στην Κρήτη*, Ινστιτούτο Εμπορίου και Υπηρεσιών, ΕΣΣΕ, Αθήνα.

INEMY (2013) *Εμπόριο και Τουρισμός στη Ρόδο*, Ινστιτούτο Εμπορίου και Υπηρεσιών, ΕΣΣΕ, Αθήνα.

ΙΝΣΕΤΕ (2014) *Τα Ξενοδοχεία All Inclusive στον Ελληνικό Τουρισμό*, Ινστιτούτο ΣΕΤΕ, Αθήνα.

ΙΝΣΕΤΕ (2015) *Η Συμβολή του Τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία το 2014 - Συνοπτική Απεικόνιση Βασικών Μεγεθών*, Ινστιτούτο ΣΕΤΕ, Αθήνα.

ΙΤΕΠ (2014) *Εξελίξεις στον τουρισμό και την Ελληνική ξενοδοχία 2013*, Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων σε συνεργασία με το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος

8.2 Ξενόγλωσσες

Ramjee Singh, D.H. (2006) Import content of tourism: Explaining differences among island states, *Tourism Analysis*, Vol. 11, No. 1, 33-44.

Tsekeris, T. (2014) Network analysis of inter-sectoral relationships and key economic sectors, *KEPE Discussion Papers*, No. 138, Centre of Planning and Economic Research, Athens, Greece.

9 Παραρτήματα

9.1 Ερωτηματολόγιο προς καταλύματα⁴⁷

Το παρόν ερωτηματολόγιο διανέμεται στα πλαίσια της έρευνας «Εκτίμηση των Διαρροών του Εισοδήματος από Εισερχόμενο Τουρισμό στο Εξωτερικό» που εκπονείται από το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) για λογαριασμό του Ινστιτούτου ΣΕΤΕ (Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων).

Παρακαλούμε απαντήστε στο σύνολο των ερωτήσεων και συμπληρώστε τα πεδία με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια. Οι διαθέσιμες πληροφορίες θα αξιοποιηθούν για την εξαγωγή συμπερασμάτων και προτάσεων αναφορικά με τις διαρροές του εισοδήματος από τον εισερχόμενο τουρισμό στο εξωτερικό και τις δυνατότητες περιορισμού τους. Οι ερευνητές εγγυώνται την εμπιστευτικότητα των προσωπικών στοιχείων και των απαντήσεων όλων των ερωτώμενων.

Μετά το πέρας της εκπόνησης της μελέτης θα έχετε τη δυνατότητα πρόσβασης στο συνολικό κείμενο.

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για τη συνεργασία σας.

Σε περίπτωση που θελήσετε οποιαδήποτε πληροφορία ή διευκρίνηση, μη διστάσετε να επικοινωνήσετε μαζί μας: e-mail: kepesurvey2015@kepe.gr , τηλ. 210-3676308 και 210-3676371

Επεξηγήσεις:

Παρακαλούμε το σύνολο των απαντήσεων να αναφέρονται στο οικονομικό έτος 2014.

Εφόσον το επιθυμείτε μπορείτε να αποθηκεύσετε τις απαντήσεις σας ανά σελίδα και να συνεχίσετε τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου αργότερα. ΠΡΟΣΟΧΗ: Οι απαντήσεις ανά σελίδα αποθηκεύονται μόνο όταν πατήσετε την επιλογή "NEXT"! Επίσης, για να πραγματοποιήσετε τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου σε διαφορετικές φάσεις θα πρέπει να χρησιμοποιείτε έναν συγκεκριμένο υπολογιστή. Στις ερωτήσεις που απαιτείται συμπλήρωση αριθμού ή ποσοστού, συμπληρώστε το αντίστοιχο πεδίο με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια. Σε περίπτωση που δε γνωρίζετε επακριβώς το μέγεθος παρακαλούμε καταγράψτε την εκτίμησή σας.

Οι ερωτήσεις με (*) είναι υποχρεωτικές για να συνεχίσετε στο ερωτηματολόγιο.

⁴⁷ Διευκρινίζεται ότι στο παράρτημα παρουσιάζεται το σύνολο των ερωτήσεων με τη σειρά που εμφανίζονταν στο ερωτηματολόγιο. Είναι σαφές ότι η εμφάνιση των ερωτήσεων είχε διαφορετική μορφή καθώς το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε σε συγκεκριμένο διαδικτυακό σύνδεσμο.

*** 1. Στοιχεία Ξενοδοχείου**

Όνομασία:

Διεύθυνση:

*** 2. Νομός:**

*** 3. Καταγράψτε τον τύπο και την κατηγορία του ξενοδοχείου σας.**

Κατηγορία (επιλογή από 1* έως 5*)

Ξενοδοχείο

Επιπλωμένο διαμέρισμα ξενοδοχειακού τύπου

Παραδοσιακό

Κατάλυμα

4. Παρακαλούμε καταγράψτε τον συνολικό αριθμό δωματίων και διαθέσιμων κλινών του ξενοδοχείου σας.

Δωμάτια:

Κλίνες:

5. Παρακαλούμε καταγράψτε τις χιλιομετρικές αποστάσεις του ξενοδοχείου σας από τις εξής τοποθεσίες: (χρησιμοποιήστε ακέραιο ή δεκαδικό αριθμό σε χιλιόμετρα)

Κοντινό Εμπορικό Κέντρο

Επιπρόσθετες υπηρεσίες (εστιατόρια, ταβέρνες, νυχτερινά κέντρα κτλ)

Αρχαιολογικοί Χώροι / Μουσεία και άλλα αξιοθέατα της περιοχής

Θάλασσα-Ακτή

6. Ποιούς μήνες λειτουργεί το ξενοδοχείο σας;

7. Καταγράψτε το συνολικό αριθμό αφίξεων Ελλήνων και Αλλοδαπών τουριστών στο ξενοδοχείο σας για το 2014.

Έλληνες:

Αλλοδαποί:

*** 8. Καταγράψτε το συνολικό αριθμό των διανυκτερεύσεων Ελλήνων και Αλλοδαπών τουριστών στο ξενοδοχείο σας για το 2014.**

Έλληνες:

Αλλοδαποί:

*** 9. Πώς διαμοιράστηκαν σε ποσοστά οι διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών στο ξενοδοχείο σας το 2014 στις παρακάτω κατηγορίες; (Το άθροισμα των ποσοστών πρέπει να είναι 100).**

All – inclusive πακέτα (%):

Άλλα πακέτα (%):

Πελάτες εκτός πακέτου (%):

10. Πώς διαμοιράστηκαν σε ποσοστά οι διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών στο ξενοδοχείο σας το 2014 στις παρακάτω κατηγορίες; (Το άθροισμα των ποσοστών πρέπει να είναι 100.)

Αναψυχή (%):

Επαγγελματικοί λόγοι(%):

Συμμετοχή σε συνέδριο(%):

Άλλο (%):

11. Καταγράψτε τα συνολικά έσοδα του ξενοδοχείου σας σε ευρώ για το 2014;(Παρακαλούμε συμπληρώστε ακέραιο αριθμό)

12. Πώς διαμοιράστηκαν σε ποσοστά τα έσοδα του ξενοδοχείου σας το 2014 στις παρακάτω κατηγορίες; (Το σύνολο των απαντήσεων θα πρέπει να είναι 100.)

Δωμάτια (%):

Εστιατόριο (%):

Μπαρ (%):

Χώρος Εκδηλώσεων/ Συνεδρίων (%):

Λοιπές εγκαταστάσεις (spa, γυμναστήριο, πισίνα κ.α.) (%):

*** 13. Πώς διαμοιράστηκαν σε ποσοστά τα έσοδα που προέρχονται από αλλοδαπούς τουρίστες του ξενοδοχείου σας το 2014 στις παρακάτω κατηγορίες; (Το ποσοστό που θα συμπληρώσετε σε κάθε μία θα αναφέρεται μόνο στους αλλοδαπούς υποθέτοντας ότι το υπόλοιπο αντιστοιχεί σε Έλληνες. Π.χ. εάν στα δωμάτια τα ποσοστά που ισχύουν είναι 65% Αλλοδαποί και 35% Έλληνες, στην κατηγορία Δωμάτια θα συμπληρώσετε τον αριθμό 65).**

Δωμάτια (%):

Εστιατόριο (%):

Μπαρ (%):

Χώρος Εκδηλώσεων/ Συνεδρίων (%):

Λοιπές εγκαταστάσεις (spa, γυμναστήριο, πισίνα κ.ά.) (%):

*** 14. Ποιο ήταν το συνολικό λειτουργικό κόστος του ξενοδοχείου σας σε ευρώ δ(εν συμπεριλαμβάνονται τα κόστη μισθοδοσίας, περιλαμβανομένων των ασφαλιστικών εισφορών, και άλλων συναφών εξόδων, π.χ. παροχών προσωπικού) για το 2014; (Παρακαλούμε συμπληρώστε ακέραιο αριθμό.)**

*** 15. Πως διαμοιράστηκαν σε ποσοστά τα κόστη του ξενοδοχείου σας για το 2014 στις παρακάτω κατηγορίες; (Το σύνολο των απαντήσεων πρέπει να είναι 100. Δεν συμπεριλαμβάνονται τα κόστη της μισθοδοσίας, περιλαμβανομένων των ασφαλιστικών εισφορών, και άλλων συναφών εξόδων, π.χ. παροχών προσωπικού, καθώς και τα κόστη για μόνιμο εξοπλισμό).**

Τρόφιμα Εστιατορίου (%):

Ποτά/Αναψυκτικά (Μπαρ) (%):

Αναλώσιμα για τη συντήρηση των δωματίων (καθαριστικά, απορρυπαντικά, χαρτικά είδη κτλ.) (%):

Αναλώσιμα για τη λειτουργία των εγκαταστάσεων (εκτός δωματίων) (εστιατόριο, ανοικτοί / αθλητικοί χώροι, πισίνες, είδη καθαρισμού, γραφικές ύλες κτλ.) (%):

Λειτουργικά έξοδα (ηλεκτρικό ρεύμα, κατανάλωση νερού, μεταφορές κτλ) (%):

Συντήρηση εγκαταστάσεων (π.χ. συμβόλαια συντήρησης κτλ.) (%):

Προβολή Ξενοδοχείου(διαφήμιση, ιστοσελίδα κτλ.) (%):

Λοιπά έξοδα(επαγγελματικά ταξίδια, έξοδα διοίκησης, προμήθειες κτλ) (%):

*** 16. Σε τί ποσοστό χρησιμοποιήσατε εγχώρια προϊόντα στο ξενοδοχείο σας για το 2014 στις παρακάτω κατηγορίες; (σε κάθε κατηγορία απαντήστε με δεδομένο ότι το υπόλοιπο ποσοστό αντιστοιχεί σε εισαγόμενα προϊόντα. Για παράδειγμα, εάν στα τρόφιμα τα ποσοστά διαμοιράζονται σε 45% Εγχώρια και 55% Εισαγόμενα, στην κατηγορία Τρόφιμα Εστιατορίου θα συμπληρώσετε τον αριθμό 45.)**

Τρόφιμα Εστιατορίου (%):

Ποτά/Αναψυκτικά (Μπαρ) (%):

Αναλώσιμα για τη συντήρηση των δωματίων (απορρυπαντικά, χαρτικά είδη κτλ.) (%):

Αναλώσιμα για τη λειτουργία των εγκαταστάσεων (εκτός δωματίων)(γραφική ύλη κτλ.) (%):

Τεχνολογικός εξοπλισμός (ψυγεία, τηλεοράσεις, computers, τηλεφ. συσκευές κτλ.) (%):

Προβολή Ξενοδοχείου (διαφήμιση, ιστοσελίδα κτλ.) (%):

17. Σε τί ποσοστό χρησιμοποιήσατε τοπικά προϊόντα στο ξενοδοχείο σας για το 2014 στις παρακάτω κατηγορίες; (σε κάθε κατηγορία απαντήστε μόνο το ποσοστό των τοπικών προϊόντων με δεδομένο ότι το υπόλοιπο αντιστοιχεί στα εγχώριας (μη-τοπικής) παραγωγής. Για παράδειγμα, εάν στα τρόφιμα τα ποσοστά διαμοιράζονται σε 45% Τοπικά και 55% Εγχώριας (μη-τοπικής) παραγωγής, στην κατηγορία Τρόφιμα Εστιατορίου θα συμπληρώσετε τον αριθμό 45.)

Τρόφιμα Εστιατορίου (%):

Ποτά/Αναψυκτικά (Μπαρ) (%) :

Αναλώσιμα για τη συντήρηση των δωματίων (απορρυπαντικά, χαρτικά είδη κτλ.) (%) :

Αναλώσιμα για τη λειτουργία των εγκαταστάσεων (εκτός δωματίων)(γραφική ύλη κτλ.) (%):

Τεχνολογικός εξοπλισμός (ψυγεία, τηλεοράσεις, computers, τηλεφ. συσκευές κτλ.) (%):

Προβολή Ξενοδοχείου (διαφήμιση, ιστοσελίδα κτλ.) (%):

18. Καταγράψτε τον αριθμό του μόνιμου προσωπικού του ξενοδοχείου σας για το 2014.

Κάτοικοι Ελλάδας:

Μη κάτοικοι Ελλάδας:

19. Καταγράψτε τον αριθμό του εποχιακού προσωπικού (που προσλαμβάνεται σε περιόδους υψηλής ζήτησης) του ξενοδοχείου σας για το 2014.

Κάτοικοι Ελλάδας:

Μη κάτοικοι Ελλάδας:

*** 20. Καταγράψτε το σύνολο του κόστους μισθοδοσίας και συναφών εξόδων (π.χ. ασφαλιστικών εισφορών, παροχών προσωπικού) του μόνιμου και του εποχιακού προσωπικού (που προσλαμβάνεται σε περιόδους υψηλής ζήτησης) της επιχείρησής σας για το 2014. (Παρακαλούμε συμπληρώστε αριθμό σε ευρώ.)**

Σύνολο αμοιβών μόνιμου προσωπικού (€):

Σύνολο αμοιβών εποχιακού προσωπικού (€):

*** 21. Καταγράψτε σε ποσοστό πώς διαμοιράστηκε το σύνολο του κόστους μισθοδοσίας και συναφών εξόδων (π.χ. ασφαλιστικών εισφορών, παροχών προσωπικού) του μόνιμου και του εποχιακού προσωπικού σε κατοίκους και Μη κατοίκους Ελλάδας για το 2014. (Το ποσό που θα συμπληρώσετε θα αφορά στους κατοίκους Ελλάδας υποθέτοντας ότι το υπόλοιπο αντιστοιχεί σε Μη κατοίκους. Π.χ. εάν στο μόνιμο προσωπικό τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 85% Κάτοικοι Ελλάδος και 15% Μη κάτοικοι Ελλάδος, στο μόνιμο προσωπικό θα συμπληρώσετε τον αριθμό 85.)**

Ποσοστό Κατοίκων Ελλάδος στο μόνιμο προσωπικό (%) :

Ποσοστό Κατοίκων Ελλάδος στο εποχιακό προσωπικό (%):

22. Για ποιούς από τους παρακάτω λόγους δεν επιλέγετε ή επιλέγετε μερικώς τη διάθεση τοπικών/εγχώριων προϊόντων; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις.)

Πλήρης έλλειψη προϊόντων.

Τα τοπικά/εγχώρια προϊόντα καλύπτουν μερικώς την κατανάλωση. Υψηλότερο κόστος τοπικών/εγχώριων προϊόντων.

Χαμηλότερη ποιότητα τοπικών/εγχώριων προϊόντων. Ελλιπής/Αναποτελεσματική συνεργασία με προμηθευτές. Άλλο (παρακαλούμε διευκρινίστε)

23. Εφόσον το επιθυμείτε, αναφέρετε ορισμένες κατηγορίες προϊόντων στις οποίες παρουσιάζονται τα προβλήματα που μόλις αναφέρατε.

24. Για ποιούς από τους παρακάτω λόγους επιλέγετε τη διάθεση τοπικών/εγχώριων προϊόντων;(Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις.)

Χαμηλότερο κόστος σε αυτές τις κατηγορίες. Καλύτερη ποιότητα.

Στήριξη της τοπικής/εγχώριας οικονομίας (ανεξάρτητα από το κόστος).

Συμμετοχή στην προώθηση των τοπικών προϊόντων σε συνεργασία με επιχειρήσεις του δευτερογενή και πρωτογενή τομέα. Άλλο (παρακαλούμε διευκρινίστε)

25. Εφόσον το επιθυμείτε, αναφέρετε ορισμένες κατηγορίες προϊόντων στις οποίες παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά που μόλις αναφέρατε.

26. Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις εκτιμάτε ότι θα συμβάλλουν στην περαιτέρω μείωση των εκροών των εσόδων σε εισαγόμενα προϊόντα;

Επιλέξτε από το μενού επιλογών (Συμφωνώ απόλυτα - --- Διαφωνώ απόλυτα):

Αύξηση διαθέσιμων τοπικών/εγχώριων προϊόντων σε ορισμένες κατηγορίες.

Χαμηλότερο κόστος τοπικών/εγχώριων προϊόντων.

Βελτίωση του δικτύου διανομής των τοπικών/εγχώριων προϊόντων.

Μορφές συνεργασίας των ξενοδοχείων με επιχειρήσεις του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα για τη διάθεση τοπικών/εγχώριων προϊόντων (π.χ. Σύμφωνα Ποιότητας κ.ά.) .

Ανάπτυξη και προώθηση του γαστρονομικού τουρισμού (ελληνική κουζίνα, ελληνικό πρωινό κ.α.).

Ρυθμίσεις και κίνητρα από την πλευρά της πολιτείας αναφορικά με το ποσοστό των τοπικών/εγχώριων προϊόντων ανά κατηγορία ξενοδοχείου.

Παρακαλούμε αναφέρετε παραδείγματα προϊόντων.

27. Σε περίπτωση που το επιθυμείτε, αναφέρετε ποιες επιπλέον στρατηγικές προτείνετε προς την κατεύθυνση της μείωσης των εκροών των τουριστικών εισπράξεων:

Σας ευχαριστούμε για το χρόνο σας!

9.2 Ερωτηματολόγια για την κατανάλωση εκτός καταλυμάτων

9.2.1 Εισαγωγικό κείμενο⁴⁸

Το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) εκπονεί για λογαριασμό του Ινστιτούτου ΣΕΤΕ (Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων) έρευνα με τίτλο: «Εκτίμηση της κατανομής του εισοδήματος από Εισερχόμενο Τουρισμό, ως προς το μέρος που παραμένει στη χώρα και σε αυτό που επανεξάγεται στο εξωτερικό».

Η έρευνα επικεντρώνεται στην εκτίμηση του ποσοστού του εισοδήματος που προέρχεται από τους αλλοδαπούς τουρίστες και επανεξάγεται στο εξωτερικό. Η έρευνα βρίσκεται σε εξέλιξη αναφορικά με τη δαπάνη που πραγματοποιείται εντός καταλυμάτων, με τη συλλογή δεδομένων από τα καταλύματα των κυριότερων προορισμών που επιλέγουν οι αλλοδαποί τουρίστες.

Στο παραπάνω πλαίσιο απαιτείται –επιπροσθέτως– η συλλογή στοιχείων που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά της δαπάνης των αλλοδαπών τουριστών στις εκτός καταλυμάτων δραστηριότητες. Ως εκ τούτου παρακαλούμε να μας διαθέσετε στοιχεία (ή και εκτιμήσεις) που ενδεχομένως έχετε στη διάθεσή σας αναφορικά με τα ζητήματα που σας παραθέτουμε στο επισυναπτόμενο έγγραφο. Σε περίπτωση που αυτό δεν είναι εφικτό, παρακαλούμε να μας παραπέμψετε σε άλλες πηγές που ενδεχομένως να διαθέτουν τις συγκεκριμένες πληροφορίες.

Παρακαλούμε συμπληρώστε τις απαντήσεις στο επισυναπτόμενο έγγραφο και αποστείλετέ το στο e-mail: kepesurvey2015@kepe.gr , μέχρι την Δευτέρα 23 Μαρτίου 2015. Οι διαθέσιμες πληροφορίες θα αξιοποιηθούν για την εξαγωγή συμπερασμάτων και προτάσεων αναφορικά με τις διαρροές του εισοδήματος από τον εισερχόμενο τουρισμό στο εξωτερικό και τις δυνατότητες περιορισμού τους. Μετά το πέρας της εκπόνησης της μελέτης θα έχετε τη δυνατότητα πρόσβασης στο συνολικό κείμενο.

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για τη συνεργασία σας.

Σε περίπτωση που θελήσετε οποιαδήποτε πληροφορία ή διευκρίνηση, μη διστάσετε να επικοινωνήσετε μαζί μας.

Η Ερευνητική Ομάδα του ΚΕΠΕ

⁴⁸ Διευκρινίζεται ότι το εισαγωγικό κείμενο ήταν κοινό σε όλες τις κατηγορίες ερωτηματολογίων που ακολουθούν. Σε όλες τις περιπτώσεις πραγματοποιήθηκε επανάληψη της επικοινωνίας με τους φορείς με διαφορετικές καταληκτικές ημερομηνίες συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου.

9.2.2 Ερωτηματολόγιο για την κατανάλωση στα ενοικιαζόμενα αυτοκίνητα⁴⁹

1. Καταγράψτε το σύνολο των εσόδων του κλάδου σας σε ευρώ.

Συνολικά Έσοδα του
Κλάδου
(σε ευρώ):

2. Πώς διαμοιράζονται τα έσοδα των επιχειρήσεων του κλάδου σας ανά εθνικότητα τουρίστα (σύνολο 100%);

	Ποσοστό (%)
Έλληνες	
Αλλοδαποί	

3. Πόσοι αλλοδαποί τουρίστες ετησίως εκτιμάται ότι χρησιμοποιούν ενοικιαζόμενα οχήματα;

Συν. Αριθμός Αλλοδαπών:

4. Πόσο εκτιμάται η κατά κεφαλή δαπάνη των αλλοδαπών τουριστών στον κλάδο σας (σε ευρώ);

Κατά κεφαλήν δαπάνη
αλλοδαπών (σε ευρώ):

⁴⁹ Εστάλη στο Σύνδεσμο Τουριστικών Επιχειρήσεων Ενοικίασεως Αυτοκινήτων (ΣΤΕΕΑ).

5. Πόσο εκτιμάται η δαπάνη των αλλοδαπών τουριστών για καύσιμα ανά ενοικίαση οχήματος; Σε περίπτωση που δεν υπάρχει τέτοια εκτίμηση παρακαλούμε καταγράψτε το μέσο αριθμό χιλιομέτρων που καλύπτουν οι αλλοδαποί τουρίστες ανά ενοικίαση οχήματος.

Δαπάνη Αλλοδαπών για
καύσιμα ανά ενοικίαση
οχήματος (σε ευρώ):

Ή

Μέσος Αριθμός
Χιλιομέτρων ανά ενοικίαση
οχήματος

6. Πώς διαμοιράζονται οι αλλοδαποί τουρίστες των επιχειρήσεων του κλάδου σας στις παρακάτω κατηγορίες (σύνολο 100%);

	Ποσοστό (%)
All- Inclusive Πακέτα	
Άλλα Πακέτα	
Πελάτες Εκτός Πακέτου	

7. Πώς διαμοιράζονται οι αμοιβές του προσωπικού των επιχειρήσεων του κλάδου σας στις παρακάτω κατηγορίες (σύνολο 100%);

	Κάτοικοι Ελλάδος	Μη Κάτοικοι Ελλάδος	Σύνολο
Μόνιμο Προσωπικό			100%
Εποχιακό Προσωπικό			100%

9.2.3 Ερωτηματολόγιο για την κατανάλωση στις επιχειρήσεις εστίασης⁵⁰

1. Καταγράψτε το σύνολο των εσόδων του κλάδου σας σε ευρώ.

Συνολικά Έσοδα του
Κλάδου
(σε ευρώ):

2. Πώς διαμοιράζονται τα έσοδα των επιχειρήσεων του κλάδου σας ανά εθνικότητα τουρίστα (σύνολο 100%);

	Ποσοστό (%)
Έλληνες	
Αλλοδαποί	

3. Πόσο εκτιμάται η κατά κεφαλή δαπάνη των αλλοδαπών τουριστών στον κλάδο σας (σε ευρώ);

Κατά κεφαλήν δαπάνη
αλλοδαπών (σε ευρώ):

4. Πώς διαμοιράζονται οι αλλοδαποί τουρίστες των επιχειρήσεων του κλάδου σας στις παρακάτω κατηγορίες (σύνολο 100%);

	Ποσοστό (%)
All- Inclusive Πακέτα	
Άλλα Πακέτα	
Πελάτες Εκτός Πακέτου	

⁵⁰ Εστάλη στην Πανελλήνια Ομοσπονδία Εστιατορικών & Συναφών Επαγγελματιών (Π.Ο.Ε.Σ.Ε.).

5. Σε τι ποσοστό εκτιμάται ότι χρησιμοποιούνται προϊόντα ελληνικής παραγωγής ως πρώτες ύλες στις επιχειρήσεις του κλάδου σας;

Προϊόντα Πρώτης Ύλης	Σύνολο (100%)	
	Εισαγόμενα - Ελληνικά	Εισαγόμενα (%)
Εγχώρια – Τοπικής Παραγωγής	Εγχώριας Μη-Τοπικής Παραγωγής (%)	Τοπικής Παραγωγής (%)

6. Πώς διαμοιράζονται οι αμοιβές του προσωπικού των επιχειρήσεων του κλάδου σας στις παρακάτω κατηγορίες (σύνολο 100%);

	Κάτοικοι Ελλάδος	Μη Κάτοικοι Ελλάδος	Σύνολο
Μόνιμο Προσωπικό			100%
Εποχιακό Προσωπικό			100%

9.2.4 Ερωτηματολόγιο για την κατανάλωση στα τουριστικά λεωφορεία⁵¹

1. Καταγράψτε το σύνολο των εσόδων του κλάδου σας.

Συνολικά Έσοδα του
Κλάδου (σε ευρώ):

2. Πώς διαμοιράζονται τα έσοδα των επιχειρήσεων του κλάδου σας ανά εθνικότητα τουρίστα (σύνολο 100%);

	Ποσοστό (%)
Έλληνες	
Αλλοδαποί	

3. Πόσο εκτιμάται η κατά κεφαλή δαπάνη των αλλοδαπών τουριστών στον κλάδο σας (σε ευρώ);

Κατά κεφαλήν δαπάνη
αλλοδαπών (σε ευρώ):

4. Πως εκτιμάται ότι διαμοιράζονται τα κόστη των επιχειρήσεων του κλάδου σας (πλην του κόστους εργασίας) στις παρακάτω κατηγορίες;

	Ποσοστό (%)
Καύσιμα	
Συντήρηση- Επισκευή	
Άλλο	

⁵¹ Εστάλη στην Ένωση Τουριστικών Λεωφορείων Ελλάδας (ΕΤΛΕ).

5. Πώς διαμοιράζονται οι αλλοδαποί τουρίστες των επιχειρήσεων του κλάδου σας στις παρακάτω κατηγορίες (σύνολο 100%);

	Ποσοστό (%)
All- Inclusive Πακέτα	
Άλλα Πακέτα	
Πελάτες Εκτός Πακέτου	

6. Πώς διαμοιράζονται οι αμοιβές του προσωπικού των επιχειρήσεων του κλάδου σας στις παρακάτω κατηγορίες (σύνολο 100%);

	Κάτοικοι Ελλάδος	Μη Κάτοικοι Ελλάδος	Σύνολο
Μόνιμο Προσωπικό			100%
Εποχιακό Προσωπικό			100%

9.2.5 Ερωτηματολόγιο για την κατανάλωση στα τουριστικά γραφεία⁵²

1. Πόσοι αλλοδαποί τουρίστες ετησίως εκτιμάται ότι διακινούνται μέσω ελληνικών τουριστικών γραφείων;

Συν. Αριθμός Αλλοδαπών:

2. Πώς διαμοιράζονται τα έσοδα των επιχειρήσεων του κλάδου σας ανά κατηγορία τουρίστα (σύνολο 100%);

	Ποσοστό (%)
Έλληνες	
Αλλοδαποί	

3. Πώς διαμοιράζονται τα έσοδα από αλλοδαπούς τουρίστες των επιχειρήσεων του κλάδου σας στις παρακάτω κατηγορίες (σύνολο 100%);

	Ποσοστό (%)
All- Inclusive Πακέτα	
Άλλα Πακέτα	
Πελάτες Εκτός Πακέτου	
Οργανωμένες Εκδρομές	

4. Πώς διαμοιράζονται οι αλλοδαποί πελάτες των επιχειρήσεων του κλάδου σας στις παρακάτω κατηγορίες (σύνολο 100%);

	Ποσοστό (%)
Αναψυχή	
Επαγγελματικοί Λόγοι	
Συμμετοχή σε Συνέδριο	

⁵² Εστάλη στο Σύνδεσμο των εν Ελλάδι Τουριστικών και Ταξιδιωτικών Γραφείων (ΗΑΤΤΑ).

9.2.6 Ερωτηματολόγιο για την κατανάλωση στα εμπορικά καταστήματα⁵³

1. Πώς διαμοιράζονται τα έσοδα των επιχειρήσεων του κλάδου σας ανά κατηγορία πελάτη (σύνολο 100%);

	Ποσοστό (%)
Έλληνες	
Αλλοδαποί	

2. Πόσο εκτιμάται η κατά κεφαλή δαπάνη των αλλοδαπών πελατών στον κλάδο σας (σε ευρώ);

Κατά κεφαλήν δαπάνη
αλλοδαπών (σε ευρώ):

3. Πώς διαμοιράζονται οι αμοιβές του προσωπικού των επιχειρήσεων του κλάδου σας στις παρακάτω κατηγορίες (σύνολο 100%);

	Κάτοικοι Ελλάδος	Μη Κάτοικοι Ελλάδος	Σύνολο
Μόνιμο Προσωπικό			100%
Εποχιακό Προσωπικό			100%

4. Σε τι ποσοστό εκτιμάται ότι διατίθενται προϊόντα ελληνικής παραγωγής (τοπικής και μη) στα εμπορικά καταστήματα της περιοχής σας;

	Σύνολο (100%)		
	Ελληνικής Παραγωγής (%)		
	Εισαγόμενα (%)	Εγχώρια (%)	Τοπικά (%)
Προϊόντα			

⁵³ Εστάλη στους κατά τόπους εμπορικούς συλλόγους.